

Қалам
ҳар нарсани
ёзаверади.
Лекин
қалам эгасида
виждон
булиши керак...

ВИЖДОН АЗОБИ

АМИНА ШЕНЛИКУҒЛИ

№61

11145

Kitob shu erda ko'rsatilgan muddatdan
kechiktirilmagan holda topshirilishi shart

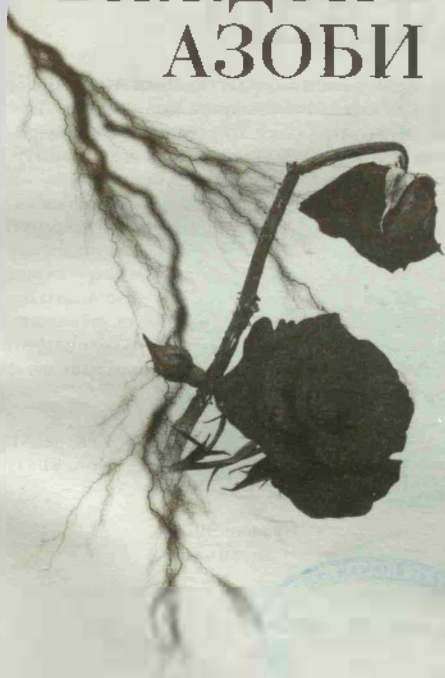
ilgangi berilmalar miqdori _____

--	--

АМИНА ШЕНЛИКУҒЛИ

ВИЖДОН АЗОБИ

ЎРТА АСР АВЛОДИ
Тошкент
2020

УУК: 821.512.133-31

КБК: 84(5Турк)

Ш-22

Шенликутли, Амина

821.512.133-31
Ш-22

Виждон азоби: мактуб-роман ва хикоялар / Амина Шенликутли. Таржимон Йулдош Эшбек. – Тошкент: Янги аср авлоди. 2020. – 192 б.

ISBN 978-9943-27-853-0

Турк адабиётининг забардаст адибаси Амина Шенликутли номи бутун ўзбек китобхонларига яхши таниш. «Имомнинг манекен қизи», «Насроний атиргули» каби асарлари охириги йилларда кенг китобхонлар оммасида жуда машҳур бўлди. Мазкур «Виждон азоби» мактуб-романи ҳамда «Виждон қораймасин» хикоялар тупламидан иборат китобда укувчи муаллифнинг ажойиб сўхбатдош ва ҳолис тингловчи эканлигига гувоҳ бўлади. Китобдан урин олган тақдирлар турфа хил, аммо яқун аксариятида ухшаш, яъни қаҳрамоннинг изтироби ва надомати укувчини сертакликка, мулоҳаза билан иш тутиш лозимлигига ургатади. Токи, катта ҳаёт ташвишлари ва орзу-ҳаваслар инсоннинг ўзлигига – одамийлигига раҳна солмасин, ҳеч ким виждон азобида қоврилмасин, ҳеч кимнинг виждони қораймасин!

УУК: 821.512.133-31

КБК: 84(5Турк)

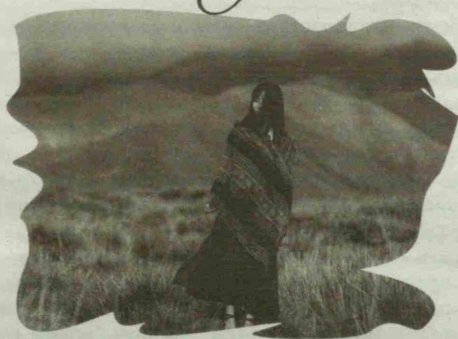
Йулдош ЭШБЕК
таржимаси

ISBN 978-9943-27-853-0

© Амина Шенликутли, «Виждон азоби». «Янги аср авлоди», 2020 йил

ВИЖДОН *азоби*

МАКТУБ-РОМАН

ХАТО

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан бошлайман. Аллоҳга ҳамд бўлсин!

Авалло севимли пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафога ва олу асҳобига салоту салом бўлсин. Сизларнинг ҳар бирингизга ҳам алоҳида-алоҳида саломларимни йўллайман!

Исмимни очикчасига ёзишни маъқул қўрмадим. Мен журналингизни ўқиб бораман ва жуда-жуда ёқтираман. Модомики, ўқувчилар ибрат олсин дея «Виждон азоби» номли саҳифа бериб борар экансиз, мен ҳам бошимдан ўтган воқеани билдирай, агар лозим топсангиз ёритарсиз. Ҳар ким ҳам мендай хато қилиши мумкин. Бунини ёзишдан мақсадим, бошқалар – ёшлар, жоҳил мусулмонлар мен қилган хатонини такрорламасинлар, бу воқеадан ибрат олсинлар.

Ҳали саккиз ёшга тулмасимдан онам мен – эркактой қузичоғини гузал жойлар – кенгликларга қўйиб ябдордилар. Лекин бу кенгликларнинг уз ваҳшийлари, бўрилари бор экан... Мен ҳам бир бечора қузичоқ эдим, туркчани камроқ билганим учун уйдагилар мени бошланғич мактабга – Туркияга жўнатдилар. Туркияда иккинчими, учинчи синфда ўқиётганимда олгир бўри – хотинбоз қурдга йўлиқдим ва таландим, у менинг норасида ва бокира дунёمنى вайрон қилиб, ҳаётимдан узоқлашиб кетди. Ҳали гудак бўлганимдан ҳеч нарсасига тушунмасдим. Орадан йиллар ўтди. Ун олтига кирдим. Унга-бунга ақлим ета бошлади, ўша дахшатли кун ёдимга тушиб, духтирга чиқдим. Мен учун иснод бўлган ҳолни эшитиб, ҳақиқатни англаб

етгач: «Габбим, улар булсам улиб булдим, бундан кура жонимни олсайдинг, яшамасайдим!» – дедим. Кузларимдан ёшлар окар, дугоналаримнинг тасалли беришлари мени овута олмас эди. Энди уйимдагиларнинг юзига қандай қарайман. Виждон азобидан эзилар, ошқору пинҳон фарёду фиғонлар қилардим.

Қиёмат кун, маҳшаргоҳда Яратган Эгам ҳузурида гуноҳларим қанча, билмайман. Айтинг, мен фоҳишаманми ёки бечора қурбон? Ё буюғидан юлинган айбонсиз гул? Оллоҳим, мени афв этармикан?

Мен уша пайт ҳеч нарсадан хабарсиз, маъсум гудак эдим.

Азиз уқувчилар, менинг бу мухтасар, аммо аччиқ ҳаёт қиссамдан ҳисса чиқарсинлар, ибрат олсинлар. Ёш фарзандларини узга ерларга юбормасинлар, ёлғиз, қаровсиз, назоратсиз қолдирмасинлар, дейман. Мента ҳам келажакда кимдир турмуш қуришни таклиф этар, табиийки, ушанда жавобим «йук» булади. Яна сизлардан сурайман: энди не қиламан? Уйдагилар хануз аҳволимдан хабарсиз, билсалар қай ҳолга тушаман? Боши берк кучага кириб қолдим, чикмокқа интиламан. Қутула олармиканман? Келажак наслини шок тарбияламоқчи бўлган оналарга маслаҳатим – фарзандларингизни бу заҳарли ойнаи жаҳондан эҳтиёт қилинг! Мен олти ёшимда уйдагилар ухлагач, экран қаршисида ярим тунгача утирар ва разолатни тасвирловчи турли фильмларни томоша қилар, баъзи нарсаларни урганар ва айниқса, ашулачи булишни орзулардим. Уйнинг бурчагидаги бу тўртбурчак офат мени шундай заҳарлаб қўйганди. Биз ҳар кун курадиган ва одатда, узига тортадиган нарсалардан урناк оламиз ва оқибати шунанга хунук булиб чиқади...

Гапни чузиб, бошингизни қотириб юборганим учун сизлардан узр сурайман. Келгусидаги ишларингизда муваффақиятлар тилайман. Олмониядан, номаълум муштарийингиз Ҳ.Ш.

Оллоҳ рози булсин.

Жавоб:

Муҳтарам синглимиз! Мактубингизни уқиб, анча маъюсландик. Бошингиздан бир бор бундай воқеа утибди. Афсуски, буни ортга қайтариш, тугриляш мумкин эмас. Шундай экан, кечмишга эмас, келажакка боқиш лозим. Бу ҳодиса норасидаликда бошингиздан утгани учун сизнинг айбингиз йўқ, сиз ёмон аёл ҳам эмасиз. Жоҳил жамиятнинг қурбонисиз. Тортинмасдан аҳволингизни онангизга тушунтиринг ёки бошқалар воситасида буни етказинг. Сизни келинликка сураб келганларга ҳам вазиятни очиқ айтинг. Зотан, кечмишингизни очиқ айтишдан бошқа чора ҳам йўқ. Бир марта бундай воқеани бошдан кечирганингизни уйлаб узингизни йуқотманг, энди эҳтиёт булинг. Бошқа алданманг. Бундан кейинги ҳаётингизга қараб, Исломи урганинг, бошқаларга ургатинг.

Салон оркестр сасларига тулган, гумбур-гумбур, жаз-жуз овозлар қулоқни коматга келтирар, ҳамма рақс тушаётганларни кузатар эди. Қизлар энг сунгги урфда кийинишган. Бўялган киприклар, лаблар... гул-гул очилган олов чехралар... Бир пайт мовий ёмғирпуш (камзул) кийган бир қиз урнидан туриб, қаршисида уйнаётган дугонасига:

– Жуда ҳам исиб кетдим, – деди. Дугонаси эса:

– Бир дақиқа булса ҳам бироз ечин, мана бунингни очиб қуй, жомеда эмассан-ку, ахир, туйдасан, – деди.

Мовий ёмғирпушли қиз нозик бармоқлари билан юзидаги терларни сидириб қуйди. Унинг оппоқ юзи тобора қизариб борарди. Бир зум қуллари билан бошидаги дуррасини тузатган булди. Ложувард ипакдан туқилган бу либос бирдан бошидан сирғалиб ерга тушди, қиз нима бўлганини билмагандай ҳуркак холда орқа томонга қаради. Бир жаноб рақсга таклиф этарди. Ҳаяжонга тушиб қолган қиз шошиб ёпинчигини ердан кутарди. Чангларини қоқар экан, барча уни кузатаётганини ҳис этди. Аёл-эркак, ёш-қари унга қараб туришарди. Қизнинг юзи уятдан оловдай қизарди. Не қиларини билмай қолди. Ёпинчигини бошқатдан бошига урамоқчи бўлаётган ҳам эдики... уни кузатаётган жаноблардан бири:

– Аттанг, шундай гузал сочлар яширилса, айб эмасми? Гуноҳ-ку, азизам! – дея қизга яқин келди.

Қиз илк бор бу ҳолга тушаётганидан уялиб қолган, жуда хижолат чекарди. Дурраси билан қайтадан бошини, буйинини уради. Сал аввалроқ узини рақсга таклиф этган ёш жаноб:

– Хонимафандим, жуда сиқилган куринасиз, хоҳла-
сангиз равоққа чиқиб, бирор ичкилик ичсак, – деди.

Қиз ортиқ чидаб туролмади:

– Йўқ, бейафанди, мен ичкилик ичмайман, – деди.

Йигит сал ноқулай тортиб, хижолатомуз:

– Нега? Соғлигингизга тўғри келмайдими? – деб
суради.

Қиз узича уйланди: «Махмадана, тартиб-интизомли
қиз эканимни куриб туриб сурайди-я». Йигит ҳануз
тараддулли, ҳаяжонли алпозда саволига жавоб кутарди.
Чекинолмаслигини англаган қиз:

– Бейафанди, билсангиз керак, исломда маст қилувчи
ичимлик ичини ҳаромдир. Шунинг учун ичмайман, –
деди.

Йигит эса гашга тегар даражада бемалол тарзда:

– Ичкиликнинг ҳаром эканини биламан, – деди.

Қиз жуда ҳаяжонланди ва бироз ғазаб аралаш қи-
зишди:

– Демак, билиб, мени ичкиликка таклиф этганингиз-
ни қандай тушуниш мумкин.

– Ҳа, тўғри, атай айтдим.

– Нима демоқчисиз? Мақсадингиз нима? – деди қиз
яна қизишиб.

– Ичмайсизми?! – деди йигит.

– Мумина қизлар ичкилик ичмайдилар, – деди қиз.

– Мумина қизлар бунақа туйларга ҳам келмайдилар.

Чунки чолғу, мусика тингламоқ, рақс тушмоқлик ҳаром
эканини биладилар. Уйнамасалар ҳам бундай жойларда
булиш, қатнашишнинг узиёқ ҳаром эканини ҳам била-
дилар, – деди йигит.

Қизнинг юзи кукара бошлади. Аммо гапдан қолгиси
келмасди. Салондагилар эса кунгилхушликни қуйиб,
уларнинг тортишувини кузатишарди.

– Модомики, исломни билар экансиз, сиз бу ерда
нима қилиб юрибсиз?! – деб суради қиз.

Йигит шу саволни кутиб тургандай дархол жавоб бера қолди:

– Қизиқиш, хонимафандим, қизиқиб қолдим.

Қиз хайрон бўлиб уйлади: «Ажабо, бу ғалати одамни нима қизиқтириб қолди экан?»

Лекин сураб улгурмасидан йигитнинг ўзи тушунтира бошлади:

– Салон қаршисидаги кучада кезиниб юрардим. Йўлдан бир неча ёш аёллар, қизлар ўтиб боришар, бари яримочик кийинган, юзларини пардоз қилиб, бўёқлар тортишган. Фақат сиз улардан фаркли равишда, бўянмаган ҳамда уранган эдингиз. Бошқа аёллар бир дақиқа олдин бўлса ҳам кўнгли очишга шошилар, аммо сиз ёнингиздаги аёл билан секин юриб борардингиз. Маъзур тутгайсиз, бу орада суҳбатларингиз қўлоғимга чалиниб қолди. Сиз ёнингиздаги аёлга оёғингиз тортмаётганини, туйга боргингиз келмаётганини айтдингиз. У эса сизга туйга бориш билан гуноҳнинг бир-бирига алоқаси йўқлигини айтарди. Сиз асл вазифангиз бўлган – исломни узгаларга тушунтириш, етказишни унутиб, индамай унга эргашидингиз! Мен эса бундай очиқ-сочиқ туйда ураниб олган аёл нима қилишга қизиқиб қолдим. Шунинг учун бу салонга кириб, сизни кузатдим. Ва касддан сизни рақсга таклиф этдим. Нима қилишингизга қизиқдим.

Келганига минг бор пушаймон бўлган қиз қаршисидаги йигит эсли-хушли эканини англади. Бунинг устига бу сўзларни эшитгач, тоқат қилишга кучи етмади – қўз ёшлари оқа бошлади. Қўзлари билан туйга бирга келган дугонасини излади. У ён томондан келиб:

– Сизга нима бўлди, жоним. Гузалим, туйни расво қилдингиз, совитдингиз, хор қилдингиз. Сиздайлар кўнглихушликни тушунармиди?! Утдай келиб, утдай кетасизлар. Бирозгина маданиятли бўлсангиз-чи?! Қайси асрда яшаяпмиз ўзи, азизам! Шу замондаям калласига

ургимчак уя курганлар бор экан-да. Кунгил очмоқчи эдик, имкон бермадингиз, – деди.

Асабийлашган қиз:

– Менга қара, Улжой, мени бу ерга қуярда-қуймай олиб келганинг етмагандай, энди эътиқодимизни ҳам ҳақорат қиласанми? – дея бақирди.

– Шу қадар иймонли, суфий бўлсанг нега келдинг? – деди униси.

Ва ниҳоят тортишув тугади. Қиз йиғиштириниб, кетмоққа ҳозирланди. Сумкачасини олиб, эшикка қараб кескин юрди. Дутонаси Улжой орқасидан қаҳқаҳа отиб, калака қилиб қолди:

– Чоп, суфий, жойнамозингта чоп, кураминиз!

Уйига етиб келган қиз эса хонасига кириб йиғлар, Оллоҳга дуолар қилиб, мағфират сурар, афв тиларди. Тонгтача ухламади. Виждони қийнаб, суроққа тутар, тергов қилар эди.

«Мусулмонлигинг қани? Қани ислоний яшамокқа ва даъват этмоққа қилган қарорларинг. Улжой гуноҳни қайдан билсин, сен нега унга эргашдинг? Гуноҳ эканлигини била туриб, нега куз юмдинг, нечун кул силтадинг? Туйдаги йигитнинг сузлари ҳақ, узи ҳақли эди».

Йиғлади... Намоз уқиб, Оллоҳдан кечирим суради.

Алламаҳал бўлиб кетганига қарамай қизининг ухламаганини курган онаси Оллоҳга ёлворди:

– Оллоҳим! Пок Парвардигоро! Менга шундай қиз бердингки, кечанинг ярмини исён билан кечирди. Иккинчи ярмини ибодат билан утказмоқда. Илоҳа! Парвардигоро! Қизимни кечаси ҳам, кундузи ҳам узингинг йулингда юргувчилардан эт! Э Раббим!

ВИЖДОННИНГ ШАФҚАТСИЗ ЗАРБАЛАРИ

Бошланғич, урта ва олий мактабларни тугатдим. Энди лицейга муаллима бўлмоқчи эдим. Бу орада турмушга чиқдим. Эрим мендан кура ҳам диндан хабарсизроқ эди. Мен ҳали узини билмасдан, мусулмонга душманларга хос бир қарашида эдим. Жомега борганини, намоз ўқиганини қолоқ, руза тутувчини парҳез қилувчи, орқада қолган одам, деб уйлардим. Муаллима бўлиб ишлаб юрардим. Бир кун энг севимли ўқувчимнинг жомедан чикиб келаётганини куриб қолдим. Бу ҳол бир неча бор такрорлангач, жаҳлим чикса ҳам ҳеч кимга айтмадим. Шу ҳафта ичида охириги марта курганимда тоқатим тоқ бўлди, узи етмагандек яна уч-тўрт болани ҳам эргаштириб олганди. «Демак, аклли, илгор деб билган ўқувчим замондан орқада қолганлардан бири экан. Қўйнимизда илон сақлаётган эканмиз. Эртага мен бу илоннинг бошини мажақлайман», деб минғирладим. Эртаси кун уни уртоғининг саволига пичирлаб жавоб бераётганида тутиб олдим. Нимани гаплашган бўлса, такрорлашини талаб қилдим. Дустининг саволини эшитмаганини айтди. Жаҳл билан яқинлашдим. Бирисининг қулоғини чуздим. Мулжалга олган ўқувчимга эса икки мушт туширдим. У довдираб валдиради:

– Мен нима қилдим? Мендан нима истайсиз? – деб маъсумона қаради. Унинг узини ҳимоя қилиши менга ёқмади шекилли, яна шапалоқ туширдим. Шапалоқ овози синфдаги жимликни бузди.

Синфдагилар ҳайрон. Не бўлди оналаридай севган Мунис муаллимларига? Бир зумда оловдай ёндириб, уни бу қадар газаблантирган нима?

Бу саволлар жавобини бир мен ва Оллоҳ биларди.

Вақти келиб, Оллоҳнинг хос лутфи билан ҳидоятга келдим. Ҳидоятга келгач, мусулмонларни айблаб, уларни қолоқ, қупол, орқада қолган, деб уйлаганларимдан уяладиган бўлдим. Энди уларга хавас билан қарардим. Мен иймоннинг ҳаётбахш суви, ҳидоятнинг нури билан кўкариб, ислом йўлида букилмас-синмас қуркам чинорга айланиб борардим. Аммо куну ойларки, юрагимни дард еб битирмоқда эди. Мени еб битираёзган бу дард – виждон азоби эди...

Бир вақтлар намоз ўқийди, деб урган ўқувчимнинг маъсум бокишлари намоз ўқишимдан олдин кўз олдимдан утади. Ҳар тун эса виждонимдан шафқатсиз муштлар едим. Балки гафлатда қилган бу гуноҳимни Оллоҳ кечирар, аммо уша ўқувчимнинг ҳаққини қайда ва қай тариқа бериб, рози қиламан?..

БОЛАМ ПОРА-ПОРА БҮЛДИ

Мен исломдан хабарсиз оиланинг қизи эдим. Шу атрофдаги қишлоқда ўсдим. Бир кун овқат пиширдим. Йўғимда мушук боласи таомни еб, қолганларини ерга тўкибди. Қаттиқ асабийлашганимдан жаҳл устида мушук боласини ердан ерга уриб, аёжағини чиқариб ташладим. Буни қандай қилдим? Шу қадар раҳмсиз жонманми?! Инсон овқатни деб, маъсум ва бечора жониворни нобуд қиладими? Исломни билмагунча инсон инсон бўлмай, ваҳшийлашар экан. Мен ҳам исломни билмаганим, Оллоҳни танимаганим учун шундай шафқатсиз иш қилиб қўйдим.

Куп утмай турмушта чиқдим. Узимни бахтли санардим. Бир уғил қуриб, уйимиз янада обод бўлди. Уғлимни жуда ҳам севар, еру кўкка ишонмас, асраб-авайлардим. Секин-секин улғайиб, саккиз-туққизга қадам қўйди. Лекин бунгача унга ҳеч нарса ургатолмагандим. Узим исломни билсайдимки, уғлимга бирор нарса ургатсам. Ҳеч бўлмаганда Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) исмларини ургатсам бўлмасмиди?!

Болам эшакка минишни яхши қуларди. Биз уйда йук пайтимизда эшак билан уйнаш учун ипнинг бир учини эшакнинг белига, бир учини узининг белига боғлаган, қишлоқ кучуклари келиб ҳургач, эшак жон-жаҳди билан югурган ва уғлимни судраб кетган... Оҳ уғлим! Пора-пора бўлган болам! Ҳар булагини ҳар ердан териб тўплادик. Ушанда лоп этиб, мушук куз олдимга келди. Шунда ҳайвоний, балки ҳайвондан ҳам паст, ваҳшиёна иш қилиб қўйганимни англадим. Раббимдан афв сураб, намоз уқий бошладим. У мушук боласининг оҳини мендан олганди. Золим Оллоҳ ҳузурида азобланади. Буни исломни ургангач англадим.

Сиздан утинчим, ҳеч бир хайвон, ҳеч бир инсонга азоб берманг, зулм этманг! Чунки Оллоҳ мазлум томонда булар экан, мен буни курдим, билдим. Мен виждон азобида яшаяпман. Бу азобларнинг оғири ва дардлисидир! Қачонки мушукча курсам, ҳалок бўлган мушук боласи ва жонимдан ортиқ уз боламни эслаб йиғлайман. Куз ёшларимни тутиб туролмайман.

Таржимондан:

Мен бу китобни таржима қилар эканман, оддий одамларнинг оддий сузлари инсон қалбига таъсир қилиб, чуқурроқ урнашишига яна бир бор ишондим. Яна ишондимки... виждон булсагина оғриydi. Виждони булмаганнинг – ҳеч қаери оғримайди... Ҳозирча! Тавба қилмаса жони, тани оғриydi. Худо сақласин, тавба насиб этсин. Виждон – инсоннинг номусли ва динидир. Яна англаймизки, роҳат ва азоб инсоннинг узидадир. Жониворга, инсонга яхшилик қилгувчининг икки дунёда юзини ёруғ, саодатли қилади. Мана, бир жониворга зулм қилганнинг аҳволини курдик. Мен бунга ишонаман. Бошқаларнинг ҳам ишонишини, Оллоҳдан, Унинг газабидан, азобидан қурқишларини истайман. Шунга ухшаш воқеа бизнинг ҳаётимизда ҳам бўлиб утган.

Отам, умуман, бувимдан ташқари уйимиздагилар гуштхўр эдилар. Иккита қушнимиз қассоб бўлиб, икки қуш халтамыз доим уларда буларди. Хар бири 4-5 килодан гушт чиқаришарди. Бири мол гушт, иккинчиси қуй гушт бериб юборишарди. Айвонимизга сим тўр халталарда, дорда, гул миҳларда гуштлир осиглиқ турарди. Иккита ёввойи мушук пайдо бўлиб, гуштни еб, ҳатто судраб кетадиган одат чиқарибди. Отам кечириб, сабр қилиб келарканлар. Бир кун отам дустларини меҳмонга чақирганида, гуштли овқат урнига шилпилдоқ келган. Отам воқеани эшитиб, хижолат чекканлар ва газабланиб, меҳмонлар кетишгач, янги гушт олиб келиб, аввалгидай айвонга ёйиб... хуллас, мушукларни тутиб қонга солиб, ерга уриб, улдирганлар.

Уша кунни мен ва укам касалхонага тушдик. Куп азоб чекдик. Оддий куричак жарроҳи уч-турт соат давом этди. Нафас ололмасдан, ҳалок бўлишимизга оз қолди. Отам мен ва укамнинг азоб чекканларини билиб, биздан кура кунпроқ қийналдилар. Отам жуда кунгилчан, яхши одам эдилар. Беайб Парвардигор деганларидек, газаб ҳолида шундай иш қилиб қуйганларидан куп афсус чекдилар. Пушаймонлик – тавба шартларидан дейишади, ишқилиб тавбалари қабул бўлиб, укам иккимизнинг тортган азобларимиз гуноҳларига каффорат булган бўлсин! Охиратга қолмаган бўлсин! Шу воқеа эсимга тушса, мен ҳам йиғлаб, Оллоҳдан сурайман, отамни Узи кечирган бўлсин!

Оллоҳнинг махлуқларини севганни Оллоҳ ҳам севади, дейди машойихлар. Яхшилик қилишга кучимиз етмаса, ёмонлик қилмайликки, бу ҳам бир яхшиликдир. Оллоҳдан, Унинг азобидан қурқайлик. Чунки бировга қилинган ёмонлик – узингга қилинган ёмонликдир. Бировни азоблаш – узингни азоблашингдир. Оллоҳ тез ҳисоб қилгувчидир!

Бизнинг виждон азобимиз бошқаларникидан фарқлироқ. Фарук Аҳмад билан уйлаб кўрдикки, бизнинг ҳикоямиз ҳам бир қанча одамларда марҳамат туйғуларини уйғотиши мумкин. Ҳар қалай, шундай умид ва ишончдамиз. Биз ёзайлик, сиз лозим топсангиз ёритарсиз.

Биз бўвимиз (онамизнинг онаси), ота-онамиз – жами етти киши бир оила бўлиб яшардик. Шод ва бахтиёр эдик. Онамиз ва бўвимиз диндор эдилар. Акамиз йигирма беш, мен ун олти, укам ун беш ёшда эдик. Акамиз ҳам ўқиб, ҳам ишларди. Онамиз бир кун акамизга:

– Али Домаднинг кизи Дурдонани сенга олиб берайликми, – дедилар.

– Мен у қизни ёқтираман-у, лекин жуда диндорлиги юрагимни сиқади-да, – деб жавоб берди.

Куп утмасдан Дурдона опа акамга олиб берилди. Ота-онам диндор бўлганлари учун қуда тараф бўнга рози бўлишди. Улар турмуш қуришди. Лекин биз янгамизни ёқтирмадик. Мактабдан келишимиз билан онамиз уйда бўлмаса, дастурхон ёзиб овқатга таклиф этар, лекин биз овқатланмасдик. Оқшом акамизга:

– Янгам бизни оч қолдирди, – дердик. Акамиз янгамизни урарди. Асабига тегардик. Ҳижобли, қолоқ, деб уни камситардик. Бечора янгамиз:

– Нега бундай муомала қиласиз, мен ҳам сиздай инсонман. Айбим Оллоҳнинг амрида бўлганимми? – дерди. Йиғларди. Биз яна гашига тегар, ёқтирмас, унга тўнгизга қарагандай қарардик.

– Бизнинг уйимиз масжид эмас. Намозингизни жомега бориб ўқинг, – дердик.

Айтмаган ёлғонимиз, қилмаган тухматимиз қолмади. Қуни-қушниларга уни хасис, писмиқ, паст, деб гийбат қилдик. Онамизни тезда ишонтириб, узимизнинг

таъсиримизга олдик. Билмаганлари учун онамиз тез алдандилар. Ва отамизга:

– Бу келин уғилларимизни қон қустирмоқда, – дея отамизни ҳам ишонтирдилар.

Янгамиз билимдон эди. Ибодатлари ҳам онамникидан фарқли бўлиб, фақатгина намоз ўқиб қўя қолмай, фикрларини бизга ҳам юктирмоқчи булар, лекин биз... Бир куни:

– Сизда ҳеч инсон қони бўрми? Мендан нима истайсиз? – деди бизга ва сўнг йиғлаб юборди.

Кечқурун акамиз уйга келганларида биз унга:

– Янгамиз ота-онамизни «ҳайвон» деб ҳақоратлади, – дедик. Акамиз янгамизни яна урди. Янгам йиғлаб:

– Хотинидан шулар тўғрими-йўқми, дея сурамасдан, айбим бўлмагани ҳолда мени урадиган инсон билан ортиқ яшамайман, – деди ва уйдан чиқиб кетди.

Беш ойдан сўнг ажралишди. Кунё Қарамонда туришарди. Бурсага кучиб кетди. Орадан куп утмай акамиз Юсуф Карим уғлининг ёрдамида тавба қилди. Биз ҳам икки-уч йилдан сўнг тавба қилдик. Иймонимиз зиёда бўлиб боргани сайин, янгамизга қилган пасткашлигимизни эслаб эзилардик. Бир куни барча гапни акамизга айтдик. «Иншооллоҳ, балки Яратган сизни ва мени афв этар, бориб Дурдонадан узр сураб олиб келайлик», деди. Орадан тўрт йил ўтганди. Акамиз: «Қулимдаги жавоҳир қадрини билмадим. Мен ҳам инсонманми?!» деб гудакдай хунграб йиғлади. Бурсага бордик. Янгамиз Йилдирымда туришарди. Маҳаллаларини топдик. Уйларини сураб, шуни билдикки, бир йил бурун янгамиз турмушга чиқибди. Уша ерда ўқовимиз ҳам йиғладик. Бурсадан Қунёгача акамизнинг юзларига қарай олмадик. Ҳануз қарай олмаймиз. Дурдона опамизнинг юзига маҳшаргоҳда қандай қараймиз. Виждон азоби бизни эзиб юбормоқда. Ва виждонсизлигимизни унутолмаяпмиз, унута олмаяпмиз...

Уни сизга қандай таништирсам экан. Қизиқиб қолдингизми? Ҳозир айтаман. Виждон азобимга ҳамдард буларсиз. Узингизни мен билан бирга ҳис этиб, қайғу дарёсига ғарқ буларсиз...

У менинг жигарим, жоним, жон қариндошим! Унга исломдан суз очғудай бўлсам ҳаяжонланар:

– Мужоҳид буламан. Уқишни битирар-битирмас чоршаф урайман, – деб улуғ орзуларидан сузларди. Биргаликда Ислом йулида ҳаракат қилишдан сузлашар, аҳдлашардик. Уни туғиштаним, жигарим дедим, чунки «муминлар бир-бирига қариндошдирлар». Келажак ҳақида шундай гузал орзуларда юрганимизда биродаримни уйидагилар бу мактабдан олиб, бошқа мактабга топширдилар... Ва орамиздаги муносабатлар заифлаша бошлади. Унинг мактабдан кетаётган дамдаги қиёфасини тасвирлай олармикинман? Кўзлари ёшга тулган... Ёноқлари ҳул... Йиглаб айтилган шу сузлар ҳануз қулоқларим остида жаранглайди:

– Опажон, онамлар билан гаплашиб кўринг, сиз уларни ишонтира оласиз. Узингиздан мени ажратишларига йул қуйманг... Менга ёрдам беринг, опажон! – деганди. Бечора синглим қандай жамиятда яшаётганимиздан хабарсиз эди. У куп нарсаларни ҳали билмасди. Жамият бировга ёмон тамға урдими, у жамоатдан ажратилади... Унинг онасига ҳам шундай ёмон тамға босилган эди. Шунинг учун уларникига бормоқчи бўлганимда онам:

– Уларникига бориб, уша аёл билан суҳбатлашсанг, берган сутимга рози эмасман, – дедилар.

Билмассан, жигарим... ҳатто онангининг сен билан сузлашишини истамаслар, ишон... Лекин мен асло улар билан ҳамфикр эмасман. Билардимки, сен айбсиз эдинг.

Сен ишончга тулиқ эдинг. Сен исломий яшамокни истардинг.

Сени мендан болиқа тушунувчи йуқ эди. Сени тушунишни истамайдиганлар куп эди, жигарим, мен улар ичра ёлғиз эдим, ёп-ёлғиз! Сенинг айбсизлигингни канча айтсам ҳам тингламадилар, ишонмадилар менга.

– Унинг айби йуқ, гунохига қоласиз, – дедим. Яна нималар бўлди... Барибир ҳеч натижага эриша олмадим.

Ҳар қалай нима булганида ҳам, сенга ишончим мустаҳкам ва одоксиз эди. У ҳеч қачон узгармайди, дердим. Шу ишонч, шу фикрлар асосида илгарилашингни умид қилиб яшадим. Орадан кечган бир йил ичида сен узлигингдан айрилмадинг. Юрагимнинг қаърида эдинг, ишон, жигарим... Узимнинг туғишганимдай эдинг. Чунки ишончимиз, эътиқодимиз бир эди. Қандай қилиб сени уйламай? Қандай қилиб сендан айрилишни истай? Сен ислом фойдаси учун шахс булмокчи эдинг...

Доим сендан гузал хабарлар кутардим... Бу умидвор кутишим аччиқ бир хабар билан калбимни яралади. Эшитдимки, овози буғилган дугонангнинг урнига мактаб хурига қушилибсан. Кейин ресторан ашулачисига айланибсан. Эркак дустларинг сени бир-бир табриклар экан... Доим сенга мухлис эканини изҳор этишаркан... Ваҳоланки, сен менинг билишимча, бундай ишни улим ҳисоблардинг. Асло ланар айтмасдинг... Бу ишларни исломдан ташқари, деб билардинг... Энди буларни унутиб... узгардинг. Не қилай... куз ёшим, фиғонимни ичга ютишдан булак қулимдан не келарди?!

Шундай қилмокчи эдингми, жигарим! Сен билан шундай бўлишни сузлашармидик! Бундай ёмон хабар эшитгунча, улим хабарини эшитсам қошқи эди! Исломдан ташқари чиқмасликка суз берган эдинг-ку! Куфр ботқоқлари ичра очилган Ислом Гули булмокчи эдинг. Ботқоқлик ичра минглаб қизларнинг ҳидоятига сен васила булмокчи эдинг. Исломни етказмокчи эдинг.

Нима қилиб қуйдинг, житарим, не қилдинг?! Не қилиб қуйдинг?!

Юрагимни қанчалар ёкдинг! Виждонимни нечоғлик зирқиратдинг! Сени қандай қилиб йуқотдим? Сулишингга қандай қул силтадим, қандай куз юмдим?! Ботқоққа ботишингга қандай рози бўлдим? Уйлаганим сайин эзиламан. Сенинг бу ҳолга тушишингга мен сабабчи бўлдим. Ёрдам сураганингга қулимдан ҳеч нарса келмади. Ота-она, атроф-жамоат деб, сени бузилган жамият билан ёлғиз қолдирдим.

Кечир, мени житарим! Афв эт, синглим! Сенга ёрдам этолмаганим, сен учун бурчимни бажара олмаганим учун афв эт! Сени, сен каби юздаб ёшларни ботқоққа ботирганимиз учун афв эт! Сени ҳимоя қила олмаганим учун кечиретишингни сурайман...

Ва сизлар! Эй, узидан узгани қутқармоқ жафосини чекмаган, уйларига бекиниб олган мусулмонлар!

Исловатхона – тузоққа тушган ҳар киз учун масъул эканлигишизни унутманг! Ишончи эговлана-эговлана динидан узилган ҳар ёшнинг уволи зиммангизга юкла-нишини англайсизми? Оллоҳни инкор этиб, ота-онасига исёнкор бўлган, Қуръонни топтаб, исломга куфр этувчи ҳар ёшга ҳар мусулмон жавобгар эмасми?!..

Оллоҳим!.. Аслида бу менинг эмас, жамиятнинг виждон азобидир... Кечир, мени синглим! Афв эт, житарим! Ва сени сендан айирганларни... Сени сендан тортиб олганларни... Ва гулдай сулдирганларни... Мени ва бошқа мусулмон қардошларингни кечир! Йўқса, виждон азоби мени эзиб, парчалаб ташлайди!

ОТАМ УЛИМИДАН КЕЙИН

Менинг исмим Қоя. Ҳозир Абубакрман. Бугун отам мазорга, онам қамоққа кетди. Мен оиламизнинг тўнғич фарзандиман. Мен учун жону жаҳоним, ҳар кимим укам Ёлғиз Чингиз (Али) қолди.

Ажал онамнинг қули билан отамни олиб кетди!!! Онам ҳибсда нима қилади? Онам отамнинг қотилими? Йўқса отамни, болаларини, ҳатто жамиятни қутқармоқчи бўлган фидокорми? Саволлар... Жавоблари борми-йўқми? Онамизни қамоққа, отамизни мазорга йўлладик, икки бола уртада қолдик! Бу жамиятнинг тасқара башарасидир... Бу ҳаёт бир неча кишининг ҳаёти эмас, отаси ароқхур, онаси қотил, бизнинг куз ёшларимиз, машаққатларни бўлишганларнинг ҳаёти...

Биз икки ака-ука онамизнинг ҳаётини билишга қизиқардик. Онажонимиз биров жим бўлиб қоларди. Юзини машаққат чулғарди. Сўнгра ғамгин табассум қилардики, шу юз ҳаракатлари унинг дардли аёл эканини англатарди. Уша пайтларда бизни хафа қилмаслик учун бизга қарамасликка, юзларини курсатмасликка, яширишга уринарди.

– Отангиз билан орамизда бешиккертди деган нарсаси бор эди. Отангиз мени севганини айтар, узлари келишган, севимли ҳамда муаллимликка меҳр қўйган эди... Уйланиш учун уша пайтларда шу хусусиятларнинг узи етарли эди. Мусулмонлик ахтармасдим, туғрироғи, мен ҳам диндан хабардор эмасдим. Мени отамдан суратди, бермадилар. Мени олиб қочди, турмуш қурдик. Бир йилча бахтли яшадим. У пайтлар ҳам ичарди, лекин оз ичарди. Уйда ҳаддан ташқари туполон қутармас эди. Бир йилдан кейин ичкиликка ружу қўйди. Биринчи фарзандимиз қиз бўлди, лекин улди. Кейин сен

туғилдинг. Уч йилдан сунг Чингиз... Бундан кейинги хаётим ҳар кун бир хил кечди. Таёқ, зулм, очлик, кейин узларингиз улғайиб ҳаммасини уз кузларингиз билан курдингиз»...

Кошки, улғаймасайдик, кузимиз билан курмасайдик, онажоним! Сизга қилинган зулмлар, калтакларга жавобан йиғлардик. Бошқа қулимиздан ҳеч нарса келмасди. Отамни инсон дейишимиз учун узимиз инсонликдан чиқишимиз керак буларди. Хайвон ҳам деёлмасдик... Чунки бунақа хайвон ҳам йук эди... Отамиз инсон куринишидаги ғалати яратик эди.

Муаллим булгани учун мактабга боришига тугри келар, лекин бормасди. Дарс утишга бизларни юборар, мудир сураса, касал дердик. Келолмаслигини айтардик. Давлат муаллим тайёрлаб, диплом беради ва бир синф 20 – 25 та укувчини қулига топширади, у уларга хушахлоқ булишни ургатиши зарур. Лекин у маст, мактабга келмайди. Оиласига зулм қилади, оч қолдиради. Лекин ой бошида маошини нақд ундириб кетади. Отам динсиз одам эди. Онамни ҳам уз таъсирига олар, узига ухшатмоқчи булар, лекин онам Оллохдан кунгил узмасликка ҳаракат қиларди. Лекин отам онамнинг намоз укиши, руза тутишига тускинлик қиларди. Доим уткир асбобларни яшириб қуярдик, бизни яралаб ёки улдириб қуйишидан қурқардик.

Бир куни бесўнақай оёқлари билан онамни тепди, онамнинг унг қоши ёрилиб, атрофни қонларга буяди. Отам онамни қанча урса ҳам онам бизни уртага араштирмасди. Бизни урдирмас, бор зулму жафони узи чекарди. Лекин унг қоши ёрилиб, ҳар тарафга қон тизиллаб отилганда, неча йиллардан буён илк марта мени чақирди.

– Қоя! Мени қутқар! Қутқар, болам, ёрдам бер!

Онамнинг улиб қолишини уйладим. Отамни ушлаб тортдим. Отам турди, тигли нарсаларни ахтарди. Топол-

магач, мени урди. Эрталаб Чингиз мактабга кетишидан олдин уни ҳам урди... Отам олган маошини деярли ичкиликка сарфлар, ора-сира онамга ҳам берарди. Бозорга борилмас, тузукрок таом емасдик.

Ароқхур одам ҳайвондан ҳам баттар буларкан.

Отамиз уйда яланғоч юрар, ҳожатхонага бормас, уйда – тоғорага ёзиларди. Тоғорани ҳам биз ёки онам келтирарди. Ҳайвонга ухшаб букирарди. Агар тоғорани келтиравермасак, уйнинг дуч келган жойига катта-кичик ёзилаверарди. Ҳа, булар ичкиликнинг курсатган хунарлари эди... Онам отамни улдиришидан бир кун аввалги оқшом ҳам маст эди. Онамни, мени, Чингизни урди. Шомданок ҳайвондай бақира бошлади. Даф бўлишимизни, йўкса ҳаммамизни улдиришини айтди. Йиллар тинглаган таҳдидлар эди бу. Эрталаб мактабга кетдим, шомга яқин соат бешларда амакимнинг қаҳвахонасига утдим. Амаким отамни курсатиб:

– Эплай олмаётир, – деди.

Отам одатдагидай маст, чой қуймоқчи булар, лекин тўкиб-сочарди. Отамни уйга олиб келдик. Укам мактабда. Онам утинларни майдалаб, тешани унутиб пойгоҳга қолдирган. Отам ичкари кириши биланок одатдагидай бақириб-чақирди. Отамнинг пойабзалини ечмоқчи бўлганида, отам онамни тепиб юборди. Ва болтани олиб онамга ташланди, онам қулига ногаҳон теша тушиши билан ҳушини йўқотиб, отамнинг бошига урди. Онам камзул кийиб, эшикни қулфлаб чиққанларида мактабдан Чингиз келиб қолди. Онам йўлда воқеани Чингизга айтмагани учун у отам онамни уриб, қариндошларникига кетган, деб уйлаган. Ва, албатта, кейинроқ ҳаммасидан хабардор бўлди.

Онам вазиятни тоғамнинг ўғлига тушунтирди. У:

– Бор, таслим бул, – деди. Онам қотил каби маҳкамага борди. Ҳолбуки, онам қотил эмас эди, ун тўққиз йиллик азобга нуқта қўйган, узини ҳимоя қилган бир аёл. Агар

онам отамни улдирмаганда, отам онамни улдирарди... Лекин воқеани халққа ёйган газеталар узлари истаганларидай ёлгон-яшиқни ёзмокдалар, бу узини ҳимоя қилган аёлга тухмат қилишдан бошқа нарса эмас. Мана, шу газеталардан биттасининг хабари: «Маст эрини улдирган хотин – икки боланинг онаси узини миршабга топширди. Ичкилик ва таёк 19 йиллик оилани бузди, вайрон қилди, орқада оталари ёки оналарига йиғлашни билмаган икки бола қолди. Эр-хотин уртасида 19 йилдан бери давом этиб келаётган жанжал утган куни жиноят билан якунланди.

Болалари мактабдалигида эрини эшик ортига яшириниб кутган Ойша Қушчи уни ичкари кирар-кирмас, илгаридан ҳозирлаб қуйган теша билан бошига уради. «Мени эзаётган эримнинг улими эмас, болаларимнинг ҳам онасиз, ҳам отасиз қолишидир», дейди».

Фидойи онажонимиз энг қийналган пайтида ҳам бизларни уйларди. Ун йилларки, уша азобларга бизни деб чидаб келмадимми?! Бизни эзаётган нарса ҳам онамиздан айрилиш эди.

Отамиз ҳар куни сукар, телба каби бақирарди. Онам теша билан бошига уриб, уни тинчитди. Ҳеч бўлмаганда, отамизнинг дунёда чекаётган азобига якун ясади. Баъзан отам бўлгани, онамга зулм қилгани эсимга тушиб, яхшиям улди, деб юбораман. Қисқаси, уйлаб қарасам, отамнинг улганига севиначар эканман. Отам уз қариндошларига ҳам иснод келтирар, улар бизникига келишмасди. Онам қамалгунича отам учун намоз ўқиди. Динсиз бўлган отамнинг жаноза намозини ўқитиб, уни мусулмон каби кумдилар. Онам қамалгач, синовли кунлар бошланди. Бир кун бу, бир кун у қариндошникида турамиз. Овқат бериб кузатадилар, кузатадилар эмас, кетказадилар. Кейинроқ, баъзи мусулмонлар бизларга ёрдам беришди. Ҳозир шу мусулмонлар ёнидамыз.

Биз уқиб, динимиз учун фойдали инсон бўлишни орзу қиламиз. Энг улуг тилагимиз: онамиз бироз олдинроқ бўлса-да, ҳибсдан озод бўлишини, туйиб-туйиб бизни бағрига босиши, бошимизни силашини кутамиз. Шунини айтиш эсимдан чиқмасинки, динимизни урганар эканмиз, исмларимизни ҳам узгартирдик. Мен Абубакр, укам Али номларини олдик. Аммо динни урганганимиздан сунг, отамиз унинг иймонсиз улганидан қайғурдик, маъюсландик, ғуссаларга чумдик...

ВИЖДОН АЗОБИ ТИНУРМИ?

Севимли қизим! «Мактуб» журналини уқидим. Кечмишимни уйладим. Бир жиҳатдан утган ишга салавот, дедим. Яна бир жиҳатдан, мени қийнаётган виждоним азобини ёзиб, кунглимни бушатай, дедим.

Қимматли кизим! Мен бу сатрларни гуноҳимнинг таъхири учун эмас, эркак фарзандларимга сабоқ бўлсин деб, битмоқдаман. Балки сизга ёқмас, журналингизда ёритмассиз. Бу сизга ҳавола.

Бу нодонлигим ҳақида қандай суз бошласам экан. Қисқаси, шундай: 19 ёшда, тўрт йил мени кутган Малак билан унаштирилдим. Бир фабрикада ишчи эдим. У шу фабрика мудир Исмат бейнинг қизи, айни вақтда ўша ерда котиба эди.

У лицейни, мен бошланғич мактабни тугатган эдик. Турмуш қурдик. У мен учун қуйиб-қуйманар, менга қаттиқ боғланган меҳрибон аёл эди. Аскарликдан қайтгач, менга қулидаги ва бўйнидаги тилла тақинчоқларини берди. Жағолуғлунда атторлик моллари дуконини очдим. Аҳволим яхшиланиб борарди. Лекин мен хасталаниб қолдим. Йил бўйи Жарроҳпоша Тибб факультетида даволандим. Афв этасиз, хожатга боришимгача хотиним ёрдамлашарди... У исми жисмига монанд Малак эди. Мен учун йиғламаган кун бўлмасди... Қисқаси, хотиним фидокор ва жафокаш аёл эди...

Шундай қилиб, йигирма олтига кирдим. Соғайдим. Фарзандли бўлдик. Қайтадан дукон ишлари изига тушди, яна ишлай бошладим... Ҳали айтганимдай уни жуда севардим...

Доимий харидорларимдан бири, йигирма ёшлардаги Насрин деган киз бор эди. Мен билан суҳбатлашиши жуда таъсирли таассурот қолдирарди. Авваллари: «Лаънат бўл-

син, шайтонга», – дедим. Икки йил унинг менга нисбатан муносабатини англаёлмай юрдим. Жафокаш Малагимга хиёнат қилолмасдим. Шайтон ҳам бекор турмас, мени Насринга қараб тортарди. Шунга қарамай курашдим, охир Насрин ғалиб келди. Оилали эканимни билишига қарамасдан, мени узиники қилишга уринди, бунга чора излади.

Мен Насрин билан ноқонуний ҳаётимни бошладим. Уйга борганимда, хотиним менга яхши муомала қилиши билан инжиклигим тутар, уни эзишдан завқланувчи одамга айланиб борардим. Малак ҳайрон эди:

– Нима булди, Исмаи, – дер, мен эса янада купрок уни қийнар эдим. Қай тарафга бош уришимни билмас, арзимас нарса учун уни дуппослардим. Йиллар утди. Насрин билан орамиздаги ҳаром ва ношаръий муносабат узини курсата бошлади. Аммо Малак ишонмади:

– Менинг эрим бундай иш қилиши мумкин эмас. У мени севади, – дея миш-мишларни ёлғонга чиқарарди. Бу қандай гапки, у менга булган ишончи туфайли бу ҳақда мендан сурамади ҳам. Бу мени янада эзарди...

Бир кеча Насриннинг уйига бордим. Унинг уйига кирганим захоти, оёғим шолга ўхшаб қолди... Юролмадим. Уша кеча унинг уйида қолдим. Эрталаб Насрин касалхонага элтиш учун машинага чиқараётганида мени қўлтиқлаб олди. Амина қизим, шу ерда нима бўлсам бўлдим... қарасам, қаршимда Малак тикилиб турарди. Мен қотиб қолдим. Малак ҳам шу ҳолда эди. Бир пайт Малак йиқилиб тушди. Зурга ёнига бордим. Одамларнинг ёрдами билан уни машинага миндирдим, ўзим ҳам миндим. Эслаёлмайман, қайсидир шифохонага элтдим. Аммо ғишт қолипдан кучган, Малак шол бўлиб қолган, мени танимасди. Шифохонада бир ой ётди. Чикқач, хотираси жойига келди. Аммо мени қуришни ҳам истамади. Мажидиядаги тоғасиникига кетди. Қанча ёлворсам ҳам уйга қайтмади. Болаларга у-бу нарсалар юбориб турди. Уни куп йиллар қуролмадим. Белдан пастини

тутолмасди. Ҳали ҳам шундай ҳолда, деб эшитаман. Яна орадан йиллар ўтди. Фарзандларимиз турмуш қуришди. Мени қурмаслик учун туйга ҳам келмади. Уни йигирма уч йил бадалида бирор марта ҳам қурмадим. Йигирма уч йилдан сунг ўғлимнинг уйида қурдим. Кошки уни бу ҳолда қургунча қуларим қур бўлсайди. Чуқиб, кексайиб қолган. Дарду ғами юзига ёзилган, киз битикларидан ўқилиб, билиниб турарди. Мени қургач:

– Келинг, Исмат, ишингиз оқибатини қуринг. Балки ифтихор этиб, ўзингиз билан мактанарсиз, – деди. Тош қотдим. У утирган жойга қараб юрдим. Менга бақирди:

– Қани чиқинг, чиқиб кетинг, бу ердан чиқинг, чиқ... – дея йиғлаб кўборди.

Ҳозир ўғлимнинг уйида экан, бутунлай ётиб қолган эмиш. Ўғлимни огоҳлантирибди:

– Агар уни ичкарига киритсанг, сента берган сутимга рози эмасман!

Хуллас, Малак жон чиқар ҳолда ҳам мени қуришни истамайди. Насрин туфайли севимли хотинимга жаҳаннам азобларини солдим... Виждон азобидан қутулолмаяпман. Оллоҳга ёлвораман: «Жонимни ол!» дея, лекин... Оллоҳга, Малакка қилган зулмимнинг ҳисобини қандай бераман? Насрин деб вайрон этдим Малагимни... Жигарим эзилади, ковурилади, узимни қулоқларимдан деворга миҳлаб қўйгим келади...

Амина қизим! Ёзинг, менинг бу жирканч аҳволимни, токи ибрат бўлсин, шаҳват деб оилаларни бузаётган фарзандларимизга!

Сизга юрагимни бироз бўшатдим. Журналда ёритмасангиз ҳам, бироз тинчландим. Ҳеч бўлмаса, орқамдан бўлса-да қозимга тупурғувчи топилар... Болам, йиғлаб ёздим, қандай ёзилди, билмайман, хатоларини ўзингиз тўғриларсиз. Кейин Ражаб ўғлимга кўборарсиз... Журнални Малагимга ўқиб берар, ҳеч бўлмаса, уттиз йил уни деб йиғлаганимни билар. Ёзинг, болам, ёзинг, бу

кекса кишининг виждон азобини ёзинг. Шундай виждон азобики, бундан кура итдай улганим байрам эди.

Қизим, вақтингизни олдим, бошингизни котирдим. Оллоҳга омонат бўлинг... Мени дуо қилинг. Мени қандай даво тузатишини билмайман. Балки сиз биларсиз, мен чолга ёрдам беринг...

Жавоб:

Муҳтарам улуғимиз! Оғамиз!

Мени йиғлатган «достон»ингизни биров қисқартиши билан журналда эълон қилмоқдамиз. Иншооллоҳ, Малак холамиз уқиб, сизни кечирар, кечиринилари ҳам керак... Чунки бу қайғу-аламлар, кину адоватлар бу дунёда, охи-ратда ҳам фойдасиз. Аксинча, жуда зарарли. Ҳам нечун афв этмасинларки, ҳафрати Оиша (р.а.) онамиз Расулуллоҳни (с.а.а.) севганларидан кунроқ севармидилар сизни... Волидамиз уша буюк зотни бошқа волидаларимиз билан бўлишардилар, шуни холамиз бир уйлаб курсалар яхсин буларди...

Қурардиларки, бу у қадар жиддий тус берадиган воқеа эмас.

Ҳа, уртада ислом шуури бўлмаганда қилинган хато ва хиёнат ҳақида... аммо хатоларни ҳатто Оллоҳ кечиради, агар ҳақиқий тавба қилинса.

Сизнинг хатоингиз исломни яшамаганингиз ва Исломни билмаганингизнинг оқибатидир. Малак холамиз ҳам пини ҳолдалар... Улар ҳам исломни биллиб яшасалар, Оллоҳга таслим банда бўлсалар ҳар яхшилик, ҳар ёмонликни Оллоҳга ҳавола эта оладиган шуурда бўла билсалар эди, ушандай мудҳишликка тушмасдилар.

Ҳеч бир нарсага кеч қолинмайди. Улим келмасдан кун нарсага улгурса булади. Сиз пушаймонсиз, тавба қилинг. Яратганга сизининг... Сизни бахтли эта оладиган сабабларни ёлғиз Оллоҳ яратади.

Малак холамиз ҳам Оллоҳга сизиниб, Оллоҳ афв этувчиларга ваъда этган мукофотга эришсинлар.

ОҲ, ОЛМОНИЯ! СЕН МЕНИ КУЙДИРДИНГ

Комил билан турмуш курганимиздан сунг қийин кунларни бошдан кечирдик. Кичик бир хонада қайнонам, қайнисиғлим, ҳаммамиз бирга турар, тунлари шу хонанинг бизга ажратилган булмасига ўтардик...

Машаққатли, оғир кунлар эди... Бир неча ойдан кейин хомиладор эканимни билгач, ақлимдан озгудай булдим. Бу қадар кичик уйга, бирор марта дастурхонга икки хил егулик тополмай турганимизда яна бир шерик қўшилмоқчими... Комил доим таскин-тасалли берарди... «Оллоҳ буюқдир... бизнинг топганимизни тополмаётганлар, биздан кура қийинроқ аҳволда яшаётганлар бор, сабр қил, шукр қил...»

Сабр этмоққа ҳолим бормиди! Тузум етиштирган, кучаларда улғайган қиз эдим. Комил билан истироҳат боғида танишдик, бир-биримизга кунгил қўйиб, турмуш қурдик. Аммо бу шарт-шароитларни билмас, уйимдагиларга ҳам бирор нарса деёлмасдим. Чунки узим пиширган ошни айланиб ҳам, ургилиб ҳам узим ичишим керак.

Фарзандимиз туғилишига уч ой бор эди. Бир дугонамнинг эри Олмонияга ишчи бўлиб кетганини эшитиб, уйга югурдим. Комил ухлайётган эди, шошиб уйғотдим:

- Комил, туринг, тез булинг!
- Нима булди, ёв босдими?
- Ҳа, йуқ, аммо муҳим бир гап...
- Юракни сиқмасдан айтақол, тезроқ.

– Захро опанинг эри ишчи бўлиб кетди. Эрталаб эшитдим. Сиз ҳам борсангиз буларди. Фарзандли буламиз, бу қашшоқлик, бу изтиробдан қутулайлик, – дедим.

Мен ёлворганим сари у рад этар, боришни истамасди. Хафа булиб, гам чекканим туфайли уринга ётиб қолдим. Ҳолимга ачинди. Бир куни «хуп», деди. Кетувчилар руйхатига ёзилди. Ва икки ойдан сунг Олмонияга жунаб кетди. Бизга ундан пул кела бошлади. Менга мактуб йуллаб: «Уй олиб, сизларни, утлимни ҳам келтираман», деб ёзарди. Бир йил утгач, биз ҳам Олмонияга бордик. Қашшоқ кунларимиз барҳам топди. Жуда бой булмасак-да, турмушимиз жуда ширин, гузал эди. Уғлимиз ушиб борарди. Иккинчи фарзандимиз ҳам уғил булди. Орадан етти йил утди. Ярим тун эди. Комил ишдан келмади. Бирор жойда ушланиб қолгандир-да дедим... Телефон жиринглаб, хавотирли товуш эшитилди.

– Комилбей ҳозир шифохонада, – деб манзилини айтди.

Ё Оллоҳ! Қандай гап, телба булаёздим. Ташқарига отилдим. Гуё йуллар битмас, касалхона зиналари купайиб бораётгандай эди...

Комилни менга курсатмадилар.

– У оғир яраланган, эртага куришингиз мумкин, – дейишди ва қилиниши лозим булган ишларни айтишди. Мени касалхонада ҳам қолдиришмади. Туғри уйга келдим. Тонггача мижжа қоқмадим. Болаларга аҳволни бироз булса ҳам тушунтирдим. Лекин уларни шифохонага олиб бормадим. Эрталаб узим бордим. Шифокор юзимга қараб, умидсиз оҳангда:

– Эрингиз улди. Пастда, моргда, – деди.

Уша пайтдаги аҳволимни қандай изоҳлайин. Раббим ҳеч кимни бундай куйга солмасин. Ҳеч ким бундай мусибатни курмасин. Унгга-чапга чоғиб, моргни ахтариб, югуриб чарчадим... Бир мутахассис нимани ахтараётганимни сўради. «Морг» дейишим билан мени Комилимнинг ёнига олиб борди. Комилининг устига ёпинчиқ ташлаб қуйишганди. Қўлларини кукси остидан бир-бирига ўтказиб, чалкаштириб қуйишганди. Дарҳол

қулларини ёзиб туғриладим. «Бу мусулмон, насроний эмас», дедим, Мутахассис менга каради. Чунки мен мусулмон аёлга ўхшамасдим. Эримни ҳам мендай бўлса керак, деб ўйлаганми, эримга насронийча муносабатда бўлишган...

Сунгра Комилнинг энгил-бошини келтирдилар. Қул румоли, пайпоғи – ҳамма нарсаси қон эди. Ҳамёнини ҳам бердилар, ичида пуллари бор эди. Яна бир киши майда пулларни ҳисоблаб, ҳовучимга қўйди. Мен пулларни уша ердаёқ сочиб ташладим. Уша пуллар учун Комилимдан ажраб қолгандим. Энди у пулларнинг нима ҳам кераги бор эди. Энди уша пуллар юрагимни ёқади, мени қўйдиради. Энди Олмония деган сўзни эшитсам, ёшлар, эрим пул топгани сафарга кетаяпти дейишса, юборманг, шукр этинг, сунгра қўйиб қолманг, дейман. Худо курсатмасин, эрингизга бирон нарса бўлса, сунг виждон азобида қийналманг!

Ун турт ёшимда мени истамаган кишимга турмушга бердилар. Отам улиб кетгани учун амаким ихтиёримга қарамади. Ва турмуш қурдим. Бир йилдан сунг эрим йул фалокатидан ҳалок бўлди.

Ун етти ёшимда яна турмушга бердилар. Бу эрим киморбоз экан. Мен ишлардим, у бекорчи эди. Бир фарзанд курдик. Номус қилдим, айрилмадим. Зотан, ажрашишга оилам, уйимдагилар рухсат беришмасди.

Мен ун туққиз ёшда эдим. Бир куни эрталаб уйга кириб келган эримнинг ёнида ёш аёл бор эди. Аёлнинг отаси эримга киморда ютказиб қўйибди. Эримнинг ёнидаги аёлни кургач, дарду дунём қоронғи бўлди. Мени бир ҳафтага амакимникига жунатди. Ҳалиям ажралишга изн бермасдилар. Дала-даштда, тоғу тошда, кучаларда йиғладим. Иккинчи турмушим ҳам шу тариқа машаққатли кечди. Кундошим мени ёқтирмади. Қандай виждонсизлар бор дунёда, уз уйингдан узингни ҳайдайди. Эримга қарадим, нима деркин, деб кутдим. Шунчалик кийналишимга қарамасдан, ажрашишни истамасдим. Болам бировларнинг қулига қарамасин, тирик етим бўлиб қолмасин, дердим. Ғариб ҳолда ёлвордим ҳам. Аммо бўлмади. Эримнинг кузи ҳеч нарсани курмас, қулоғи эшитмас, «Ол, ҳароми болангни, кет!» — дерди. Уз боласини ҳароми деган ота билан бегонанинг қандай фарқи бор, деб уйдан кетдим. Уз уйимда болам билан узимни сиғиндидай ҳис этгандим.

Йиғлаб-йиғлаб амакимникига келдим. Бу ерда ҳам биз узимизни сиғиндидай ҳис қилдик. Ҳар суз менга қаратилгандай эди. Амаким уз боласига бақирса, менинг боламини хуш курмаяпти, деб уйлардим, узимни узим еб битирардим.

Орадан йиллар утди. Йигирма беш ёшимда мени арзирумлик 35 ёшлардаги бир кишига бермоқчи булдилар.

– Йук, мени турмушга берманглар, учинчи эрга чикмай, – дедим.

– Сен ва боланга караёлмайман. Шунча боққаним етмайдими, – деди амаким.

Бу суз у ёқ-бу ёғимдан утиб кетдики, жонимга қасд қилмоқчи булдим. Узун бир арқон олдим. Экинзор даламизнинг адоғида сой буйидаги қайинга арқонни боғладим. Арқонни бошимдан утказиб, сойга узимни ташламоқчи эдим. Шунда раҳматли отамнинг сузлари ёдимга тушди. «Охират азобини билмаган инсонлар бироз қийналдими, улимни истайдилар», дегандилар. Уйланиб қолдим. Ҳеч булмаса таҳорат қилиб олай, дедим. Йиғлаб-йиғлаб таҳорат олдим. Хунграшларимга сой, дара акс садо берарди. Бирдан миямга урилди, купи билан ярим соатдан сунг у дунёда буламан, у азобим бу ердагидан зиёда булса-я...

Яна йиғлаб-йиғлаб узимни улдирмоқдан воз кечдим. Уйга келганимда болам мени йиғлаб излаб юрганини курдим. Унинг «Она-а!» деб йиғлашлари... Бунни курмаганлар билмайдилар.

Бир ҳафталан сунг арзирумлик киши онаси билан мени сураб келди. Амакимдан:

– Менинг икки марта турмуш қилганимни айтдингизми? – деб сурадим. Амаким:

– Айтдик, – дедилар.

Ниҳоят, яна турмушга чиқдим. Бир ой уггач, эрим боламнинг отаси қандай улганини суради. Мен: «Улмаган, кошки улсайди», дедим. Уйимдагилар бунни айтишмаган экан. «Мени нега алдадинглар?!» деб қуйиб юборди. Яна амакимнинг уйига келдим. Курмаган қийинчилигим, эшитмаган сузим қолмади. Охири жонимни сирқиратган суз шу булди: «Ол, ҳароми болангни, уйимдан кет, жаҳаннамга ўтиб кет!» – дейишгач,

яна турмушга чиқиш мажбуриятида қолдим. Атрофдан уялардим. Аммо бу турмушим – тушунган киши эдилар: «Хафа бўлма, бу сенинг тақдиринг, ундан уялма», дедилар. Аммо не ёзикки, уч ойдан сунг бу киши оламдан утди. Ақлимдан оздим. Ун уч ой даволадим. Бир йилдан сунг амаким ҳам қазо қилди. Ё тиланаман, ё яна турмуш қиламан, дедим. (Муҳтарам уқувчилар! Диққат қилдингизми хоним кардошимиз, онамиз, «ёмон йулга кираман» демаяптилар, ёмон ибрат курсатмаяптилар.) Болам: «Она, бозорга бориб битта ота олайлик», дейишини қуймади. Нима бўлса булар деб, яна турмушга чиқдим. Саккиз йилдан бери турмуш қилиб келаяпмиз. Эрим қизимга уз фарзандига қарагандай қарайди, танбех бериш керак бўлса, уз қизига уз отаси танбех бергандай беради. Яхши инсон. Лекин маҳаллада отимни етти эрли Ҳурмуз қуйганлар. Қанчалар хафа бўлдим. Ҳамма сизга виждон азоби ҳақида ёзади. Мен эса уларнинг ҳеч виждон азобини чекмаганларини ёзаман. Чеккан азобларимни биладиларми?

Эркаклар ҳам ажралиб, яна уйланадилар. Айтганингиздай улар иснодга қолмайди. Ҳазрати Хадича ҳам уч марта турмуш қилдилар. Айбми, ихтиёрсиз, мажбурликдан турмуш қурмок?! Бу инсонлар қайси улчовга қура мени айблашларини англаёлмадим. Ғарбда аёлнинг қуп турмуш қилиши айб эмас, Ислонда ҳам аёл кайфу сафо учун ажрашмаган бўлса, гуноҳ саналмайди.

Хуш, бу золим инсонлар нега мени айблаб, аҳволимни англамаслар!? Нечун бизни йиғлатадилар?!

Меҳрибон ва раҳмдил Оллоҳ номи билан бошлайман.

1984 йил.

Унга тикилган кузларимни ҳеч ололмасдим. Саҳнанинг энг олдида эдим. Саҳнага чиқиб қучоқлашмоқ истаганларга, айниқса, ёш қизларга тусқинлик қилувчи куриқчиларга, думалоқ саҳнада узларидан кетгудек аралаш-куралаш рақс тушаётганларга ҳам қарамасдим. Қўллари пианино устида кезар, мухлисларини бор қучи билан жуштирар эди. Бир зум кузимиз кузимизга тушди. Уни қўлларида пул билан бетоқат қутаётган хушторлари ёнимда гурух-гурух эдилар. Кузим соатга тушиб, ҳушим бошимдан учди. Соат тунги 1.30 га яқинлашарди. Энди отамга нима дейман. Сунг уз-узимга тасалли бердим. «Тинчлан, қирқ йил ичида бир марта кеч борсам нима бўлибди», – деган гап эсимга тушди.

У ногоҳ мухлислари ичра куздан ғойиб бўлди. «Яна эшитайлик! Илтимос қиламиз!» – ҳайқириқларидан сунг яна бир бор қуринди. Ноз қиларди. Ниҳоят соат 2 га яқинлашганда мен, опам, Туйғу Монканнинг машинасига миндик ва уйга қараб йўл ола бошладик. Учови сузлашарди. «Биттаси пул тутди-я! Нариги савдойи ким эди? Улгудай маст! Бор-э, Умид деб турганимизда ярамас, аблаҳлардан бири...»

Сухбатга қўшилмасдим. Уй суриб борардим: «Отанам акам Тулғани олиб, бизни бўвимга қолдириб, Олмонияга келгандилар. Бир неча йил аввал, бу ерга келгач, туғилган укамиз ва икки синглимизга қарашимиз учун бошланғич мактабни битиргач, бизни ҳам ёнларига олиб келдилар. Тулға буткул туркликдан бир олмон қиз билан яшаб, биздан ажралди. Бизни

унутди. Куп сиқилганидан онам ишдан бушагандилар. Доимий ҳаво алмаштириш нияти билан Туркияга ва турли шаҳарларга кетардилар. Духтирлар уни узоқ бир қишлоққа дам олиш, соғайиш учун юборишди. Опам ва мен телба туполончимиз. Отам сокин, вазмин, камгап инсон. Наригилар ҳали кичик.

Рамазон ойидамиз. Руза тутиш, унинг муҳимлигини тушуниш қаёқда! Эғнимда тор жинси, устимда калта чарм камзул, кулоқларимда wolkmep... мусиқа тинглайман, велосипедда кезаман. Бир куни яшил мерседес, 34 рақамли, ҳозир кассетасини тинглаганим, тушларимни забт этган севимли куйчим – Умид Басанни куриб қотиб қолдим. Кун келиб у билан бирга булишга умид боғлаган кишим. Кузларимга ишонмасдим. Бу ерда қандай иши бор экан. Шитоб билан келган мерседесга тез-тез қараб қуярдим. Шошиб телефон кулбачасидан уйга, опамга хабар бердим. Қани ишонса!

– Синглим, Умид, Умид дея уйғоқ ҳолда ҳам уни тушингда кура бошлабсан, – дея қулди.

Жаҳлим чиқиб уйга келдим. Опам ишонмаганидан дутоналаридан сурагани бозорга чиқиб кетибди. Уста-уст, шиддат билан қунғироқ жиринглади. Куп вақтдан бери дустлашмоқчи бўлиб юрган шилқим Буьлант экан. Опамга берган хабарни менга айтди:

– Шанба куни концертига бормаймизми? – деб суради у ялпичок оҳангда.

Уша кун келди. Отамдан қандай қилиб рухсат оламиз? Ёлғонладик. Бугун рузадор эканимизни ва Туйғу бизни ифторга таклиф этганини айтдик. Бечора отам ишондилар. Меъёри билан қийиниб, отам ва укаларимни қолдириб, шомга яқин кетдик. Туйғуларникига борганимизда, ҳаяжондан титрардик. Туйғунинг жавонидан очик ва ҳашамдор либос таңлаб, юз-кузимни бўяб, пардоз-андоз қилдим. Ух! Гузал! Монкан машинасида келганини сигнал чалиб билдирди. Дарҳол

ташқарига отилдик. Туйғунинг отаси йуқ, онаси эса ишда эди. Шунинг учун унга уйдан чикиб кетиш осон кучди. Жунадик. Бордик. Қорним ҳам пиёзнинг пусти бўлиб кетди. Уринларимизга жойлашгач, нон орасига солинган тўнғиз гушти сурадим. Энди емокчи бўлиб тургандим, ёнимда Буълант пайдо бўлди, кузларини кузларимга тикиб:

– Уял! Шундай муборак кунда тўнғиз гушtimi? Ейсанми шуни?! Ахир, макруҳ-ку! – деди.

– Мен сенга ухшаб замондан орқада қолганлардан эмасман, руза ҳам тутмайман, – деб кулдим.

Умид Басан саҳнага чикди, курдик, тингладик. Орзикиб кутганимиз шу одамми?... Бақалоқ, куриниши узига яраша. Шуми, менинг севганим?! Қандай телбалик экан уни севмоқ.

Уйга келдик, уйлашдан тухтадим. Машинадан тушар эканман, юрагим отилиб чиққудай каттиқ урарди. Зинада опамга:

– Бас, бу ёлғон айтишимизнинг энг сунггиси бўлсин, – дедим. Зурга юриб борарканман, йиқилиб тушгудай бўлардим. Соат иккига яқин қолганди. Отам эшикдан қараб:

– Йуқолларинг келган жойларингга! Даф булларинг! Сенлардақа фарзандим йуқ! – дея бақирдилар ва ранглари аввал оқариб, сунгра сарғайиб кетди.

– Ота, ҳеч нарсa бўлгани йуқ. Саҳарлик қилдик. Туйғу қуйиб юбормади, – дедик опам билан баробар.

– Ёлғон гапирманг, телефон қилдим, йуқ эдингиз, – дедилар отам.

Ёлғонимиз ҳам қош бўлди.

– Ота, эшикни очинг, бошқа такрорланмайди!

Отam йиғлардилар.

– Уяламан сенлардан, номус қиламан. Даф булинг!..

Бу шовқиндан уйгонган укам отамнинг оёқларини қучиб, бизни киритишларини ёлвориб суради. Биз бошимизни эгганча кутдик. Эшик очилди.

– Ҳаром қотгурлар! Тфу! – Отам йиғлаб бизга қараб тупурдилар. Хонамизга югурдик. Ортимиздан укаларимиз чиқиб, ёшли кузлари билан:

– Сизлар ёмонсизлар. Отам мижжа қоқмай сизларни кутдилар. Сиздан нафратланамиз, жодугарлар! – деб чиқиб кетишди. Секин ётоғимга кирдим. Йиғладим. Пастда оламнинг сигара чекаётганини сезиб турардим...

Мен севги ахтарардим. Шу кеча томонда тушундимки, Умид ҳам менинг излаганим эмас экан. Бир ёр истардим. Кучли, қувватли, ҳар нега қодир, ғаму севинчимда бирга, меҳрибон. Танҳолимда ҳам бирга, мададкор, ёрдамимга ҳамиша ҳозир суюкли бир ёр истардим. Ва ниҳоят, топдим. Истардимки, севгилимни ҳар ким билсин, севсин. Уни севган купми, озми, мен Уни севаман. Унга ошиқман. Марҳаматли, меҳрибон, доим мен билан бирга, ҳар қачон ҳар ерда мададкор Яратган Оллоҳга ошиқман. Уни телбаларча севаман. Уни топдим. Севгилимни топдим. Уни севаман, Уни севганларни севаман!..

... Яна муборак Рамазон ойидамиз. Уша утган исёнкор кунларимни эслаб, қайғуларга чумаман. Ҳозир отам биз билан фахрланадилар. Шодмиз. Энди юртимиздамиз. Бахтимиз. Аёллар либосларга уранган, қуларда Қуръон! Тилда куфр йук. Қулар самода, лаблар, қалблар дуода. Ҳаяжонда Оллоҳдан мағфират тилайди. Кетмасин, тугамасин бу Рамазон, деймиз. Ҳаётимиз раҳбари – Олий Китобимиз тарк этилмасин, жавонларда чанг босиб қолмасин. Яна ун бир ой Мавлога исён байроғи кутарилмасин. Жоме ўрнида сартарошхона очилмасин. Гузал ислом ғариб ташлаб қуйилмасин. Шу муборак, Рамазон ойи ҳурматига уйғонинг! Бедор булинг! Огоҳ булинг! Ислонни, унинг саодатбахшлигини кўринг, билинг, мен бахтимни, ҳузуримни ундан топдим. Ислондан топдим меҳр-муҳаббатни, ишқи ҳақиқийни.

Эй, хоналарини фахш, шахвоний сураатларга тулдирган уғил-қизларига индамаган ота-оналар! Фарзандингиз уша ботқоққа ботишини истайсизми?! Жирканч филмлар томоша қилишини, улар ёмон йулга бошлашини хоҳлайсизми?! Дастурхонлар атрофида маст бўлиб утиришини, Оллоҳ берган гузал овоз билан шайтонни уйнатмоғини истайсизми?! Истамайсиз! Болаларингизга эғалик қилинг! Раҳбарлик қилинг! Барчамиз Мавло, Расули ва Исломга кунгил берувчи, Оллоҳнинг шифоси – дин йулида мужодала этувчи ҳақиқий қуллардан бўлайлик! Иншооллоҳ!

ОНАМ ВА ОИЛАМ МЕНИ ҲАҚЛИ ТАРК ЭТДИ

Сизларга ахволимни қисқача баён айлай. Умид этурманки, сизлар ибрат учун ёшларга етказгайсиз. Мен виждон азоби ичра ҳузурсиз ҳаёт кечирмоқдаман. Дардимни билган дустимнинг тавсияси билан «Мактуб» журнаliga ёзмоқдаман. Мен қилган хатони бошқалар қилмасин, дейман. Онажоним ҳақларини утай олмадим. Мен учун узларини утга-чукқа урдилар. Мени Қуръон урганиш босқичига йуллаб, Оллоҳ йулида юришимни истадилар. Менга дунёнинг уткинчи эканини англатишга ҳаракат қилдилар. Лекин мен онаизоримнинг бирор сузига эътибор этмадим, қулогимга олмадим. Чунки отам томонидан онамга қарши душманлик туйғулари билан туйинтирилган эдим. Афсуски, камокқа тушиб хатоимни англаганимга қадар онамни энг катта душман, деб билардим. Лекин не ёзиқки, гишт қолипдан кучган эди. Онамнинг ёлворишларига қулоқ солмасдан 15 ёшимда турмушга чиқдим. Йукса, онам огохлантирган эдилар:

– Қуй, воз кеч фикрингдан, бахтли булиб кетолмайсан.

Лекин мен унга энг оғир сузни айтдим:

– Мен воз кечсам, унга сиз турмушга чиқасизми?!

Фарзанд онасига айтиши мумкин булган сузмиди бу?! Онажоним хафа булдилар. Лекин улуғлик курса-тиб, мени афв этдилар. Оқибат эса онам айтганидек булиб чиқди. Турмуш зиндон булди. Эрим менга кун бермади. Дунё неъматларидан мени маҳрум айлади. Мен кун буйи уйга қамалиб утирардим. Эрим ҳатто қушниларникига чиқишимга изн бермади. Саккиз йил чидадим. Булмади. Ажрашдик. Онам:

– Қизим, энди мен билан тургин, ёнимда бул, – дедилар. Бу гал ҳам онамни тингламадим. Биттасининг ёлгон ваъдасига учиб, онамни тарк этдим. Уша ишонган кишим мен туфайли мумайгина пулни кулга киритишни, мени исловатхонага сотишни мулжаллаб куйган экан. Аввал мени ресторанлар, кунгил очадиган жойларга олиб бориб, куниктирмоқчи булганини тушунмадим. Мени тукин-сочин ҳаётга, куп пул топишга ургатди. Пулимиз тутагач эса, менинг имзом билан куп пул топишимиз мумкинлигини айтди. Бу қандай булишини тушунгач, рад этдим. Мени кийнай бошлади. Аввал қул-оёғимни боғлади. Кейин оёқ бармоқларим орасига кистирган қоғозларни ёкди. Лекин бу билан чекланиб қолмади ва мақсадига ҳам етолмади. Ойлар утгач, у жиноят қилди ва менга таҳдид солиб, узига содиқ қолишимни талаб қилди. Ниҳоят, хароб булдик. Ҳозир мен шифохонада суягимни даволатаялман. Онамга қилган ҳақсизлигимни тушундим. Уни нақадар куп кийнаганимни англадим. Онамнинг кадрини билдим. Лекин у зот мени кечириармикин? Шунча разиллигимдан сунг ҳам афв этармикин? Лекин камокхонада шу ҳақиқатни – ростдан ҳам дунё неъматлари уткинчи эканлигини англадик. Ҳозир фаолиятсизман. Туғри йулни курсатувчи, Исломни ургатувчи Улугни топсам, дейман. Оллоҳга қайтишни, онам ва Оллоҳдан афв сурашни истайман. Кечирилишни истайман. Йукса, умрим азоб ичра утади. Улгунча виждон азобидан қутулмайман. Ҳозир улим тушагидаман, Оллоҳимга ёлвораман, афвга сазовор қилмай туриб, жонимни олма, дейман.

Ҳа... туғри йулни – ҳидоятни курсатган онамни тингламадим. Жуда кеч уйғондим. Бошқаларнинг уз вақтида уйғонишларини тилайман. Кичиклигимда эшитгандим: «Жаннат – оналар оёғи остидадир!» Не ёзиқки, ҳадиснинг қадри вақт утиб англашилмоқда. Оқибатда

мен улим тушагидаман. Онам ва уйимиздагилар ҳақли равишда мени тарк этдилар. Икки фарзандимга: «Ёмон хотиннинг болалари», деган тамға қолдирдим. Мени виждон азоби уртайди. Аммо ҳаётни орқага қайтариш мумкин эмас. Ахволим танг, имконим кам... ғоят ҳолим мушкул...

Агар улиб кетсам, мендан рози булинг, азиз Онажоним! Сиз ҳам мендан рози булинг, болажонларим!

ОТАМГА ҚИЛГАНЛАРИМНИ УНУТОЛМАЯПМАН

Бу галги виждон азоби ифодаси – мактуб эмас. Ҳозир қаршимда турган йигирма турт ёшли аёл – Фотима Калйунчу айтиб турди, биз ёздик.

Фотима Калйунчунинг виждон азобини уз оғзидан эшитайлик.

«Отам жуда диндор, маънили, менга дустимдай меҳрибон, муомалали, ҳамдард. ҳар қандай дардимни бемалол айтишим мумкин бўлган муҳаммал отадир.

Менинг мусулмон қиз бўлишимни истади. У ғоят ширин сузлар билан менга очиқ-сочиқ юрмаслитимни, намоз ўқишимни айтарди.

Мен отамни тушуниб-тушунмай тинглардим. Эҳтимол, нафсимни ентолмадим.

Отам менга жуда шафқатли муносабатда булардики, изоҳлашга ожизман.

Уранган ҳолда турмушга чикдим. Бир йил уранган ҳолда юрдим. Эрим бир йилдан сунг секин-аста ўзгара бошлади ёки мен уни энди-энди англаб борар эдим.

Туйларга бораётганимизда сочимни турмаклаб олишимни сурарди. Мен ёшлик, иродасизлик ва атроф таъсиридаги заифлигим туфайли кун сайин очила бошладим. Аста-секин ўзгариб борардим. Лекин отам булардан беҳабар эди. Кейинроққа бориб тамоман очилдим.

Отамнинг ҳузурига ураниб борардим. Рухимда изтироб бор эди. Иккиюзламалик қилаётганим мени эзаётган эди. Ўзимни бир тартибга ҳам сололмас, эримнинг муносабати нафсимга кенгрок йўл очиб берарди.

Энди Фотима отаси билган фариштали қиз эмас, балки отасига хоинлик, хиёнат этувчига айланганди.

Бир кун Рамазонда оғзимни совуқ сув билан очдим. Нима булганини билмайман. Ҳушимдан кетдим. Эрим қурққанидан мени ташлаб қочибди. Аммам келиб қолибди, караса мен ерда ҳушсиз ётибман. Дархол отамга хабар қилибди. Отам мени шифохонага элтибди. У ерда узимга келиб, куз очсам, отам тепамда маъюс йиғлаб утирибди.

– Отам нега йиғлади? – деб онамдан сурадим.

– Қизим, отанг тирноқларингдаги буёқни кўрдилар. Бундан кура улганим яхшийди, дедилар.

Буни эшитиб, дунём қоронғи бўлди.

Мени жонидан яхши кўргувчи отамнинг эътиборидан қолгунча, мен ҳам улганим яхши эди. Оллохдан нега уялмадим, қурқмадим?! Бу саволга ҳануз жавоб беролмайман.

Эримдан ажрашдим. Фотихдаги аммамнинг уйларига жойлашдим. Очиқ булганим учун отамникига боришга юзим чидамади. Бунинг устига ҳануз очиқ булганим учун шуниси бемалолроқ дердим ва шундай яшашни истардим. Бир тўда дугоналар орттирдим. Улардан фарким йўқ, пардоз-андоз, соч турмаклашда айнан ушаларнинг узи эдим.

Вақти келиб бошимдан кўп воқеалар ўтди.

Нима бўлганини англамасдан, кутилмаган ҳодиса туфайли Фотих Амният Амирлигида кузимни очдим. Яна кейинроқ узимни қамоқда кўрдим.

Ҳайрон эдим. Бу ерга қандай келиб қолдим? Оллохнинг интиқомими бу?! Отамга муносабатимнинг жазосими?! Иш бу билан ҳам тугамади.

Ҳали қамоқхонанинг ҳаяжонлари кетмай туриб... эрталабки рузномаларни ўқиётган эдим... Ё Оллоҳ! Бу қандай даҳшатли хабар! Рузномадаги расмда узимни кўриб турардим.

Боши очиқ сурат. Хабар қўрқинчли эди. Сарлавҳада: «Ғузал Фотима ўтғизта талончилик қилди!» дейилганди.

Йигламоқдан узимга келолмадим. «Уттиз талончилик» қайдан чиқди?

Оҳ, отажон! Сизнинг оҳингизми булар!

Дугоналарим ёнимга келиб:

– Сен бу газеталарга купам аҳамият берма, ҳаммамиз ҳакимиздаям ёлғон-яшиқ гапларни ёзиб чиқишади. Бургага аччиқ қилиб, курпани куйдирма, – дея тасалли беришди».

Фотима буларни ҳикоя қилгач, урнидан турди-да, рузномани келтирди:

– Мана, узингиз уқиб куринг.

Унда мана шу гаплар битилганди:

«Бир ой аввал Фотиҳ Амният Амирлигига боғлиқ гуруҳнинг уч эркак шериклари билан қулга олинган Фотима Қалйўнчунинг жами 30 хонадон ва ишхонага босқинчилик қилгани маълум бўлди.

Ўзгал Фотима уйидан қочгач, «Ёшлар туда»сини тузиб, шу гуруҳга бошлиқ бўлди. Бакиркўй Аминўни ва Фотиҳ тарафларни узларига «Қўналға» ёки «Тажриба майдони» қилиб танлаган «Ёшлар тудаси» кимсасиз уйларни, ишхоналарни шилиб кетишарди. Полицияни узоқ вақт кетидан югуртирган туда аъзоларини бир ой аввал Фотиҳ Амният Амирлиги ходимлари ниҳоят жиноят устида қулга туширдилар. Қорақўлда қилган жиноятларини инкор этган Фотима Қалйўнчу ва туда аъзолари 30 уй ва ишхонани талаганликлари кейинги текширувда маълум бўлди».

Хабарни баробар уқидик. Фотима яна эски дардини эслаганидан аччиқ-аччиқ қулиб, давом этди.

«На бундай туда бор эди, на мен талончилик қилгандим. Йўқ гапларни, йўқ ишларни ёзишган. Қалам ҳар нарсани ёзаверади. Лекин, наҳот, қалам эгасида виждон бўлмаса?!

Бир неча ойдан сунг рузномада бошқа бир хабар босилиб чиқди. Маҳкамада туширилган расмларим...

Енгларим калта, бошим очик... Ҳали қандай хабар эканини ўқимасдан отамни уйладим; «Отажоним мени рузномада калта енга куради. Оҳ, мен отамга оғир зарбалар бердим! Айтган сузимни икки қилмайдиган меҳрибонимга шунчалик кургуликлар келтирдимми?!»

Кейин хабарни ўқидим. Хабарни қулимга олмасдан бўлган аҳволни айтиб берай.

Юрак хасталиги билан шифохонада ётганимда, ҳам-хонам рузнома ўқиётганди. Бирдан:

– Аа! Мана бу аёлни қара, боласининг кимданлигини билмасмиш, – деди.

– Қандай ахлоқсиз хотин экан, бер-чи, қарайин, – дея рузномани олиб, не кўз билан курайки, уша аёл – мен эдим. Расм меники, исм ҳам. Унинг сарлавҳаси шундай:

«Болам кимга ухшаса, отаси ўша!»

Ўқидиму ҳаёлимга келган биринчи чора – улиш эди. Дарҳол кук томиримни кесдим. Мени курган дугонам аҳволни бошқаларга билдирди. Қулларимни боғладилар.

Тинмай йиғладим. Жинни булаёздим.

Тутри, қамалганим рост эди. Лекин «бола» ҳақидаги гаплар тамоман бошқача эди.

Фотима бу рузноманинг «таъриф»ини келтиргунча терга тушиб кетди. Ва давом этди:

«Мен шу сузларни айтибманми?... Худо сақласин! Бундай пасткашларча айтилган сузларга умримда дуч келмаганман! Тутри, хатоим бор эди. Лекин хатоимнинг рузномада ёзилган нарсага ҳеч қандай алоқаси йуқ-ку!»

Имом никоҳи билан иккинчи марта турмушга чиқдим. Эрим номус борасида жуда талабчан бўлиб, мендан шубҳаси йуқ эди. Хатоларим бўлса-да, мен ҳам ундан бошқасини уйламадим.

Бу хабар мени қайғуга қуйганидек, уни ҳам хафа қилди.

Ҳаммаси ҳам майлику-я, отам бундай хабарни уқиб не куйга тушади.

Отажоним узининг энг севимли қизидан ҳеч кутилмаганда зарбалар еди.

Рузнома хабари чиққан куннинг эртасига аммамнинг угли келди. Бу рузномани маҳкамага беринг, дедим. Кейин нима бўлди, билмадим.

Отам бундай рузномани уқимайди. Лекин бир виждонсиз ёмчихона (почта) орқали уни отамга юборибди. Аввалдан отам қошида уятли эдим. Бу ёмон хабар отамга уқ бўлиб тегиб, қираги санчиб қолибди.

Отамда энди ором йук. Узим ҳам яқинда юрагимни операция қилдираман. Ким билади, балки операция столида улиб қоларман... Лекин қилган хатоларим, рузномаларнинг туҳматлари отамни мендан узоқлаштирди.

Отамга мактуб ёздим. Лекин уқимасдан йиртибдилар.

У киши ҳақли эди... Мен қандай журъат, қандай юз билан у зотга хат ёзолдим, билмайман. Ҳануз отамни аввалгидай уйлайман.

Ана, куринг... Оллоҳ мени қай тарзда жазолади. Ҳеч кутилмаганда ёш пайтимда олти йилу олти ой ҳибс жазосини олдим.

Ишонасизми, жазо олишим биланок энг севимли инсонларим ҳам мени тарк этишди. «Фотима, сен бунга лойиксан», – дедим. Ҳеч бир машаққат, қайғу отам чеккан ғамга туғри келмасди. Бу ғамни отамга қандай раво курдим?! Уни қандай йиглатдим?! Бу виждон азобим мени эзгани туфайли олган жазомни узимга лойик билдим.

Эй, биродарларим! Ҳозир ёшим йигирма тўртда. Фақат узимнинг истакларимга қулоқ солганим учун бошимга келмаган бало қолмади. Яна олдинда нималарни кўраман, номаълум. Бугун уралган, покиза биродарларимга, опа-сингилларимга, қардошларимга шундай дейман:

– Сиз асло мен қилган хатони такрорламанг, сизга туғри йулни курсатган ота-онангиз олдида гуноҳкор бўлманг. Ота-онангизни ранжитманг. Қандай қилиб булса ҳам рози қилинг. Агар уларга осий бўлсангиз, шифохона, қамоқхоналарда ёмчи (почта) йулларига кузларингиз нигорон бўлиб қолади. Мен узимга ибрат бўлмадим, булолмаяпман. Ҳеч бўлмаса сиз мен қилган хатони қилманг.

Менга рузномалар икки севгилиси бор, туду тузиб олган... каби тухматларни қилишди. Мендан баттар аҳволдагилар ҳам бор. Ун уч ёшида ҳибста тушган арзирумлик Ҳуля Гулшан Такал мендан ҳам ёмонроқ тухматга учради. Рузномалар: «Унинг еттита севгилиси бор», – деб ёзди.

Мана, менинг ҳаётим. Ҳуля, Хайрия... яна қанчалари бор. Ҳаммаси ҳам ота-оналарини тингламагани, норози қилганлари учун зарбалар еб, тухматларга учрадилар.

Сузларимга яқун ясашдан олдин, мени ва хатоимни ҳар доим куз олдингизда гутишингизни истайман. Мен ҳозир Соғликни сақлаш давлат шифохонаси, тутқун аёллар бўлинмасидаман.

Ота-онадан айрилган... уз яқинларидан айрилган бир аянчли ҳолдаман...

Рухий азобларимни энг қисқа тарзда баён қилдим.

Иншооллоҳ, мен чеккан жазо ва виждон азоби купчиликка ибрат булур. Хатолардан сақланур.

Сизларга Оллоҳнинг саломи булсин!

Нилой оғир ва чуқур «оҳ!» тортиб, ёнимга чуқди:

– Ёзадиганларингни диққат билан ёз. Маҳкамадан чиқишим билан газетачи мендан интервью олди. Лекин айтганларимнинг ҳаммасини ёзмади... Сен ёз, мен сендан уша китобни олиб, уларга ёмчи (почта) орқали юбораман.

Қандай бошлангани билмаяпман. Мен бурсаликман. Бурсанинг яшил ерларида усдим. Отам кимлиги номаълум мусулмон эди. Сузда мусулмон, аммо марҳаматсиз эди. Онамни кўп урса-да, бизни яхши қуларди. Лекин онамизга зулм қиляпти, деб ундан нафратланардик. Тўққиз ёшга кирганимда, мени устоз ҳузурига юбордилар. Устозга бораётиб, хаёллар сурардим: устоз бизга масаллар айтиб беради, мен бу дарсларни ушлаштириб, қойиллатиб жавоб бераман, шунда устоз «офарин», деб қўяди, онам борсалар: «Қизингиз жуда ҳаракатчан», – деб мақтайди. Тушларимда устозимни қулардим. Лекин бу хаёл эди. Аслида у бирон марта ҳам бошимни силаб «офарин», демади. Энди англайманки, биз – юз эллик талабанинг қай биримизга улгуради. Лекин бола бўни уйламайди, меҳр-муҳаббат ва илтифот қутар экан. Мен ўқишдан совидим. Орадан утган йиллар мени дин соҳасидан тамоман узоқлаштирди. Энди ота-онамдан яшириб ғалати романлар ўқирдим. Бу орада мен ун тўрт ёшга кирдим. Мени онамлар опамнинг уйларига юборишди. Опамнинг уй ишларини қила бошладим. Поччам: «Офарин, сен опангдан яхшироқ ишлар экансан», дегач, мен яна купроқ ҳаракат қилдим. «Бундайлигингни билганимда сени олган бўлардим», деди поччам бир куни, ушанда болалик эмасми, кунглимда аллақандай нарсаларни ҳис этдим. Уни ишқ деб уйладим. Ошиқ

булдим. Туғрироғи, ёшлик хаяжонини ошиқлик, деб хисобладим. Энди уйга келмасдим. Опам буни билиб, рашк қилди. Поччам билан яширин куриша бошладик. Албатта, ёш кизалоқни алдаш кийин эмас эди. Уша кунлари ойнаи жаҳонда берилаётган Даллас филмида кайнсинглиси билан яширинча ҳаёт кечирган қисмни томоша қилдик. Уша кеча у ошхонага кириб келди. «Курдингми, мен уша поччачалик булолмадимми?» деди. Опам туғруқхонада эди. Поччам номусимга тажовуз қилди. Ҳомилали бўлиб қолдим. Ота-онам билди. «Кимдан бу?» дейишди. Илгарироқ гаплашиб юрганим Ирфонни айтдим. Отам уни судга бердилар. Биз суҳбатлашиб юрганимизни кўрганларни ҳам гувоҳ қилиб курсатдилар. Суд ишлари давом этиб юрган даврларда ҳомилам тушиб қолди. Ҳеч кимга айтмадим.

Икки ойдан сунг номусга тажовуз қилинишда айбланган Ирфон егги йил жазо олди. Ох! Судда қандай йиғлади! Менга овози борица бақириб: «Суюқоёк, соткин! Мени ҳурлаб, тухмат қилдинг! Сен ҳам хор бул, илоҳо, тухматга учра!» деди. Қанчалар уялдим, қуяберинг. Лекин туғрисини ҳам айтмасдим.

Ойлар утди. Виждон азоби улғайди. Тоғлардан катта ва оғир бўлди бу дард! Онамга айтдим: «Она, чидаёлмайман, нима маслаҳат берасиз?» дедим. «Обруйимиз тукилади, опангнинг оиласи бузилади», деди онам. Бир ёш, пок йигит ҳаётига аҳамият бермай, онам қизини, унинг оиласини уйларди. Буни айтсам: «Ирфон нега сени олмади?» деб виждонини ҳимоя остига олган бўлди онам. Ҳолбуки, Ирфон мени қандай олсин, мен унга тухмат қилган бўлсам. «Қамоқда чиримоқ – бу қизга уйланмоқдан яхшироқдир. Мен бу фоҳиша кизни олсам, жиноят қилган буламан, ҳокимбей!» деганди судда.

Номуссиз поччам хануз менга севгидан лоф уради. Виждон азобини тортмайди. Чунки виждон йуқ. Йуқ булгач, нимани тартади.

Икки йилдан сунг Ирфон қамокда улди. Хабарни эшитишим билан узимдан кетдим. Бир неча кун уримдан турмасдан йигладим...

Поччамдан нафратланиб кетдим. Бир пайтлар уни уйлаб, кузимга уйқу келмасди. Энди ундан нафратланаман.

Куп утмасдан поччам билан донлашаётганимда опам ушлаб олди. Уйдан қочдим, опамдан жуда уялдим. Ёдимга Али Оғбилар тушиб, уларникига бордим. Гуштни мушукка ишониб топширурми? Мен эса топширдим... Мени ҳимоя қилсин, деб борган уйимнинг бошлиғи менга ташланди. Хотини бизни кўргач, эри: «Бунинг ўзи мени қуймади», деди. Ва атрофга «оилали эркакни йулдан ўрди», деган номим ёйилди. Ҳолбуки, бу ишда хатоликка йўл қўйганим йўқ эди. Аммо тўхматга қолдим. Измирга бир дугонаминикига бордим. Бир неча ойдан сунг бир ресторандан иш олдим. Бу жойларда янги одамнинг биринчи қадами қаерга етарди? Албатта, ёмон йўлга... Ва шу йўлга кирдим. Лекин ҳеч вақт Ирфонга қилган тўхматимни унутолмадим. Унинг дуоини бади тутди. Тўхматга йўлиқдим. Ўз-ўзимча яхши бўлди, дейман. Зотан, мен кофир ҳам эмас... Аввал айтганимдай жуда содда эдимми... Оилам, уйдагиларим ҳам шундай. Мени ўзоқ муддатга поччамникига юборишмаса эди, балки бу воқеалар бўлмасмиди?! Онам ҳам бирор марта: «Қизим, ёшлар тез ошиқ бўладилар, ҳар қандай ҳисси ишқ ҳисоблама, алданиб қолма», демадилар. Мен ҳам узимни қўлга олишни, тўхтатишни билмадим. Оқибати шундай бўлиб чиқди. Ишонасизми, куламан, суҳбатлашаман, аммо виждон азобим ҳеч тўтамайди. Кўксимни зирқиратувчи санчиқ доим безовта қилиб туради. Нима қилишни билмайман. Виждон азобига чора, ҳеч бир илож борми?

Билсангиз, менга лутфан англатинг...

Ҳа, биродарлар, диёнатсиз яшалган жойда ҳар не бўлиши мумкин.

Хаёт жуда мураккаб. Ва шу чигаллик ичида биз бошқалардан фарқли равишда исломий яшамок ис- таймиз.

Ҳилол ва мен атрофимиздаги бу мураккаблик ичи- дан урин олдик. Исломни англаб, ниманидир ургангач, бошқаларга ҳам буни билдиришимиз бизга завқ бахш этар экан, одамлар бизга тушунмасдан қарадилар. Шу- лардан бирини айтиб берсам; Ҳилол бизникига келган кун шунчалар хурсанд эдики, кунгироқ чалишиданок бу сезилиб турар, эшикни очганимда эса аҳволи янада зиёдароқ намоён булди.

– Яхшиликка булсин, тинчликми, Ҳилол, нима бу, сени бунчалар севинтирган?

– Сурама, биродар, катта акамнинг туйи булмокчи, исломга мувофиқ утишини хоҳлардим. Ваъз, ҳадислар уқилса, дердим. Фикримни акамга айтдим. Дарҳол йуқ булмайди, дедилар. Акамга: «Акажоним, келин сизни- кими ёки туйга келувчи эркакларники? Келинлик ки- йимида куриш фақат сизнинг ҳаққингиз. Ёт назарлардан янгамизни асрашингиз, туйдан Оллоҳ ва Пайгамбари- миз рози булишлари керак», деб тушунтирган эдим, шукр, рози булдилар, сеvingанимнинг сабаби шу.

Энди унинг қувончи менга кучганди. Илк ишим бу хайрли ният туфайли Ҳилолни кучмоқ ва Оллоҳ рози булсин, демоқ эди. Иккинчиси эса тайёргарликлардан тортиб сунгигача туй режасини тузиб, устоз хоним- ларни излаб, тайинлаб куймоқ эди. Танишларимиздан икки-уч воиза хонимникига бориб, бириси билан ке- лишдик ва туй кунини кута бошладик.

Кутилган туй кун ҳам келди. Таклиф этилганлар тупланди. Салонда шовкин булиб, келин келиши билан тинчланиши лозим эди. Келин келди. Келиннинг тасат-

тур (хижоб)га уйғун кийиниши меҳмонларни безовта қилгани у ёқ-бу ёқдан эшитилаётган эътирозларидан маълум эди:

– Бундай бўлишини билганимизда, келмасдик.

– Худди ёш қизни эмас, тул аёлни келин қилишаётгандай.

– Буларнинг аҳволига қара, бундай қилишларини билганимизда рўмол ураб келардик.

Шунга ухшаш сузлар айтилгач, юрагимиз сиқила бошлади, аммо сабр сунгги саломатлик, дея жим бўлдик. Шундан сунг воиза хоним салом бериб, суз бошлади. Аммо туйхонадаги шовқин-сурон ҳануз босилмади.

Хоним ваъзини тўхтатиб, жамоатдан тинчланишларини илтимос қилди. Жимлик икки дақиқагина давом этди. Яна шовқин-сурон... Бу орада Ҳилол устоз хонимдан изн олиб, жамоатга мурожаат этди:

– Муҳтарам меҳмонлар! Илтимос, жимлик сақлаб, ваъзни тингланг! Бу ерда эшитаётганларингиз Оллоҳнинг сузларидир!

Ҳилолнинг бу илтимосидан сунг бир хоним журттага сигара тутатиб, салон аёлларидай юриб, воиза хонимнинг қошига келди.

– Бу колоқликни тўхтатинг, энди хурсандчилик қилайлик, – деди.

Тоқатимиз тоқ бўлди. Ҳилол чидаёлмасдан:

– Жим бўлишингизни илтимос қиламиз. Эшитишни истамаганлар ташқари чиқиб туришлари мумкин, тингловчиларга халақит бермасинлар, – деди.

Ҳилолнинг сузлари тугар-тугамас уша хотин қулидаги сигарани яна бир тортди-да, жамоатга юзланди:

– Сизларни ҳайдамоқдалар, нега ҳануз турибсиз? Бошимизни очган бўлсак, уйнамоқчи бўлсак, насроний эмасмиз-ку, қани, нега қараб турибсиз. Мана, салонни биринчи бўлиб мен тарк этаман, – деди-ю, чикди-кетди. Ғалаён бошланди. Ҳилол иккимиз жойимизда қотиб қолдик. Бир нарса деёлмас, қимирламас эдик. Билма-

дим, ушанда қандай нафас олдим, қандай яшадим. Шу галаён ичида туй маросими ҳам тугади. Салон бўшаб, уртада туй эгаларининг энг яқинларигина қолдик. Келин келинлик либосида ва бизлар ҳаммамиз оёқда тик турибмиз. Барчамизни сукунат қуршаган... Бу жимликни Ҳилолнинг куз ёши ва титроқ овози бузди. Келинойисини қучоқлаб йиғларди:

– Қандай булди?! Нима қилиб қуйишди? Энг бахтли кечани йўққа чиқардилар. Буздилар. Рози бўлинг, янга!

Янгаси ҳам Ҳилолга куз ёшлари билан жавоб берди:

– Хафа булманг, муҳими туй эмас, Оллохнинг биздан рози бўлиши. Вазифамиз унинг амрларига итоат қилишдир. Биз бунга ҳаракат қилдик. Ғайрат кўрсатдик. Иншооллоҳ, Раббимиз қабул айлағай! – деди.

Энди Ҳилол, янгаси, мен ва уша ерда ким булса – ҳаммамиз йиғлардик...

Қилинган ҳақсизлик, совиган туй, ҳақиқий банда эмаслигимиз, қуринмас иплар билан боғланганимизга йиғлардик...

Орадан йиллар ўтди...

Лекин уша туй воқеаси таъсиридан ҳануз қутулган эмасман. Қачон туйга борсам, кунглимда қандайдир аччиқ туйғуларни ҳис этаман. Ва мен борган ҳар туйда бизнинг уша туйимиз эсимга тушиб хаёлга толаман, куз ёшларим ичимга оқа бошлайди. Уларни ичимга билдирмай ютаман.

ОТАСИДАН ТОНГАН ҚИЗ

Баъзи воқеаларга фақат филмларда дуч келасиз. Ёки воқеа фақат кинога мос ва хос бўлади. Томоша қилган киши балки ўшанда йиглаб олар-у, кейин воқеани унутиб кетар. Виждон азоби дейилган туйғу эса инсонни еб битирав экан. Менинг виждон азобим шундай.

Опам бир бюрода хизмат қилар, отам эса яқин атрофимиздаги ҳокимиятда фаррош бўлиб ишларди. Мен ўшанда лицейда ўқирдим. «Мактабда отангнинг касби нима?» дея сурашганда ҳеч туғрисини айтмасдим. Чунки унинг фаррош эканидан уялардим. Дунёда боланинг уз отасидан ор қилишидан ҳам мушкулроқ ҳодиса борми?! Отамдан уялишимга сабаб бўлган нарсаларни нима деса бўлади?

Бечора отам болаларим бировдан кам бўлмасин, деб кеча-кундуз тиним билмай ишларди. Отам «катта одам» қилмоқчи бўлган қизлар эса у фаррошликдан ишлаб топган пулларни соч турмаклаш, кийимлар, пардоз-андоз, бўёқ-сўёкларга совуришарди. Шу тариқа отамизнинг фаррошлигини узимизча ниқоблар, ҳеч кимга билдирмас ва айтмас эдик. Уйимизда чиройли ашёлар бўлмагани учун ҳеч кимни таклиф этмасдик.

Отамнинг пулини харжлаб, узидан уялиб юрган кунларимизнинг бирида... Ҳаётимизнинг аччиқ бир кунида, дутонам туғилган кунини нишонлади. Баҳорий либосларимни кийдим. Сартарошхонада сочимни турмаклатдим. Тирноқларимни бўятдим... Гап отанларга ўзимни оғрингандай, жаҳли чиққандай курсатардим. Аслида ушалар – кучалардаги шилқимлар учун вақтимни ва отамнинг пулларини совуравдим. Улар менга эътибор берад ва натижада уларнинг гап огишларига муваффақ булардим. Шу уйлар билан

кетар эканман, кузим уймалашиб турган оломонга тушди. Фақат кузим тушса майли эди... Оёқларим менга буйсунмас, узим ҳам уша ерга бориб қолганимни билмай қолдим! Оломонга яқинлашгач, четдаги фаррош аравачаси ва унга суяб қуйилган супургини кўрдим. Халойиқ уртасида бир одам хаяжонланиб бақирарди:

– Одамлар, бу кишини таниган борми? Ким танийди?!

Олдинга буйнимни чузиб, фаррош кийимидаги, оғзидан кўпик сочиб, кома ҳолда ётган отамни кўрдим. Атрофда мени таниганлар бор эди. Фаррош отам эса ерда ётибди, одамлар тинмай жаврашарди:

– Воҳ, бечора, болам-бутам, қозон-қирмоч деб, узини утга-чуққа уриб, ҳалол меҳнат билан пул топаман дея, кучада фанолик кечирибди.

– Йук, биродар, йук! Бу жойнинг отини шаҳар қуйишган-у, улиб кетсанг биров билмайди. Номии шаҳармиш. Аммо ҳақ бизга ҳақ, мусулмонлик, инсонлик бўлсин, не бўлса бизга ҳақ!!!

– Ким билсин, уйдагилари, болалари эшитса, телба бўлиб қолишса керак. Тузук бўлгач, уйига юбориш керак, болалари хаста ҳолда кўрмасин, болажонлар хафа бўлишмасин.

Уртага чиқиб, мен танийман, бу киши менинг отам, деёлмадим. Қўшним, десам ҳам буларди. Оломон орасидан сирғалиб чиқиб қочдим. Ерда ётган фаррош отажонимни ташлаб, оломонга ичимда лаънатлар уқиб, у ердан жуда тез узоқлашдим...

Отам уша воқеадан сунг кўп утмай дунёдан кўз юмди. Фақат улимидан сунггина уялганим – фаррош отамдан виждоним садоси билан бир неча савол сурамоқ истадим. Нега уялдим сиздан, отажон! Мени узингиздан уялмайдиган фарзанд қилиб тарбияламадингизми? Сизнинг фаррош эканингиздан гурур туядиган,

ифтихор қиладиган хулқни нега менга бермадингиз?
Мени виждон азобига нега қолдириб кетдингиз,
отажон!

Оталарининг новвой, этикдуз, пойабзал буёвчи
эканидан гурур туювчи фарзандлар фақат Ислом
ахлоқи асосида, Исломий хулқ билан тарбияланган
фарзандлардир.

Билмадим, улим ҳолатида ётган отамдан қочганим
ва бунинг оқибатида виждонимда уйғонган дард ули-
мим билан тугармикан?

ПОВИЛИУНГА ҚАНДАЙ ТУШИБ ҚОЛДИМ

Ёмон йулга кириб кетган аёлларнинг исмини эшит-
тар, расмларини курардим. Лекин дуч келиб, яқиндан
суҳбатлашмагандим.

Йиғинда бир хонимни учратиб қолдим. Куриниши-
дан исломий яшаши билиниб турар, исломий кийиниб
олган эди.

Суҳбат айланиб аёлларнинг ёмон йулга кириб қоли-
шига келганида, опа барчанинг сўзини бўлиб, бу ҳақда
шундай деди: «Аёллар ёмон йулга Исломни билмаган-
лари учун кириб қолаяпти».

Лутфия опа бизга бу ҳақда тушунча беришга ҳаракат
қилди. Биз ҳайратимизни яширолмай сўрадик:

– Ислом булмаган жойда инсонларни бузувчи воқеа-
лар бўлиши ва қандай нажот топиш мумкинлигини
шундай айтаяпсизки, одамда бу аёл уша ерларда бўл-
ганмикан, деган таассурот қолдиради. Узингиз уша ерда
бўлгандай гапираяпсиз?

Шунда опа овозини пасайтириб, бизни янада ҳайрат-
га солувчи жавобни бердилар:

– Мен ҳам 15 йил уша ботқоқлик ичида қолдим. Ҳо-
зир, алҳамдулиллоҳ, ислом билан шараф топдим. Шу
сабабдан бу ҳақида гапирялман.

Ҳаяжонимизни босиб, айтганларини ёзмоқчи эка-
нимизни, қандай ҳидоятга келганларини билмоқчи
бўлганимизни айтдик. Учрашиш учун бир кунни
белгиладик... Ва суҳбатлашдик. Опа айтди, биз ёздик,
марҳамат, сиз ҳам хабардор бўлинг!

«Утмишимни айтиб бераман. У ҳаёт менинг ҳа-
ётим, аммо хатоларимни бошқалар муҳокама қилиши
мумкин. Инсоннинг ботқоққа ботиши ақлига боғлиқ.
Менинг нафрат натижасида ботқоқликка ботишим

сабабларининг купи ҳар инсоннинг ҳаётида кечиши мумкин. Куринишдан кичик нарсалар, аммо уларнинг ҳаммаси бирлашса инсон эзилиб қолади. Имонсизлик берган машаққат билан чоҳга тушиб қоласиз. Кейин Оллоҳ таолонинг лутфи карами билан иймонга қовушиб, лаҳм ичидан чиқиб оласиз.

Тутилишим билан ёлғизлик

Онам Марсиннинг бир туманида, отам эса Марсинда яшаган. Иш сабабли туманга келган отам билан онам орасида яқинлик пайдо бўлади. Отам шаҳар ҳаёти жозибадорликларини айтиб бергач, онамни шаҳарда яшаш истаги чулғаб олади. Отам ва онам турмуш қуришга қарор қилишади. Онам қишлоқда отамга турмушга чиқади. Лекин шаҳарга тушишгач, отам аввал ҳам уйланганлиги, оиласи борлиги маълум бўлади. Отам хонадонидати кўпчилик янги келган аёлни хоҳлашмайди. Бу орада онам менга ҳомиладор бўлиб қолади. Лекин отам оиласининг онамни ёқтирмаслиги туфайли мен туғилгач, икки ойдан сўнг онамни ҳеч нарсасиз кучага ҳайдайди. Онам қариндошиникидан бошпана топади.

Менинг ҳаётимда исломни четлаб ўтиш туғилмасимдан олдин бошланган. Онам куп ўтмасдан бошқага турмушга чиқди. Мен уртада қолдим. «Бола-да, улғайгач эсидан чиқиб кетади», дейишади, лекин болалик қандай бошланган бўлса, кейин ҳам шунга кура давом этади. Мени онам тарафдан бўвим олиб кетади. На онам бор! На отам! Отам шапалоқ урсаю, онамнинг тиззасида йиғласам, деб қанчалар истардим. Меҳр-муҳаббатсиз ҳаётим давом этарди. Мен беш ёшга кирганимда отам: «Мен бой бўлсам, болам нега қийналиши керак, олиб келаман», — дейди, аммо исломни билмаган оилада угай она борлиги бу истакка монелик қиларди. Бу ҳолга тоқат қилолмаган отамнинг аммаси мени олиб кетди. Мод-

дий бойликка етишиб, анча роҳатли ҳаётим бошланди. Аммамнинг уйлари мен алмаштираётган туртинчи уй эди. Аммам маҳаллада диндор саналсалар-да, менинг диндан хабарим йўқ эди. Рухимда севги, кўнглимда кўркув йўқ эди. Фақат Оллоҳнинг исмини билардим. Ёмонликлардан қандай ҳимояланмоқчиман, ҳимояланишим зарурми? Ҳеч нарсадан хабарсиз пешонамга ёзилганидан норози ҳолда яшаб келардим.

Ва ўсиб-ўлғайиб борардим.

Жуфтимдан қутганларим

Ўлғайиш ҳар инсон ҳаётидаги Яратувчининг энг гузал қонунларидан бири. Бўйига етган қиз турмушга чиқишга тайёр номзоддир. Шулардан бири мен эдим. Замонага мувофиқ ҳолда мени устирган аммам ҳамма нарсамни ҳозирлади. Ота уйини кўрмасдан 16 ёшимда турмушга чиқдим. Эримни яқиндан билмайман, танимайман. Танисам-да, бирор нарсани фарқлаш мушкул эди. Чунки аммам ҳам мен излаган нарсани кўзларди. Мол-дунё, пул... Дукондор эримда булар бор эди.

Турмушга чиққан куним эримдан бир нарсалар кутдим. Унинг аёли сифатида ҳурмат қилинишимни истардим. Лекин унга бундай туйғулар бегона эди. Баъзан мени безовта қилувчи воқеалар булар ва намоз ўқишни истардим. Яна истардимки, жуфтим намоз ўқишни менга ургатса. Лекин чала-чулпа билганим туслни ҳам унга мен ургатдим. Турмушга чиқишим билан бирга ичимдаги бушлик кенгайиб, ваҳимали тус олди. Аммо бушликни қандай тулдиришни билмасдим.

Фарзандлар кўрдим. Нима бўлаётганини билмасдим. Она бўлишим ҳам мени бушлиқдан қутқармади. Қабохатнинг каттаси менда эди, буни ўшанда англамасам-да, ҳозир ҳис этаяпман.

Чунки энди исломиятни танидим. Шу сабабдан айблаш йулига утмасдан, асос билан уйғун холда уйлаб, ҳар нени тушунишим лозим. Туғри, турмушга чикиб, фарзандлар курдим. Лекин эримнинг муҳаббатини курмадим. Онасиз ўсганим учунми, оналик нелигини ҳам билмасдим. Ёшим 19 да... Айни ёш ва гузал пайтим... Гузаллигимни куз-куз қилардим, бу борада маҳалла аёллари билан гуёки мусобақа уйнардик... Купинча мендан утадигани топилмасди. Ва бу вақт ичида ҳеч ким томонидан айникса, эрим томонидан, севилмадим. У жуда ҳам ёмон инсон эмас, на урар, на севарди. Фақат яшаш мажбурияти учунгина мен билан яшарди.

«Хужона» қушмачилар

Биз томонлар «жоҳилият» ҳаётини кечирарди. Жоҳилият дейилса, одатда, Арабистоннинг қадимий даврлари тушунилади.

Гуё жоҳилият энди йўқдек. Мени ва мен қабиларни қунгилочар жойларга туширган жоҳилият эмасми? Ислום ҳукм сурмаган жамият жоҳилият даврларидан бирини яшаётган бўлади. Бундай жамоа ичидаги қучилик аёлларнинг кузи ва қунгли эрида эмас. Уларда бир ҳуштор топсам, деган фикр мавжуд. Менда бундай фикр бўлмаса-да, уша жамоат ичида эдим ва уша фикр сари кетмоқда эдим.

Марсин ва Адонада «хужона»лар бор эди. Хужона – оилали аёлнинг душмани. Улар бокира қизлар билан қуч ҳам машғул бўлмас, турмушга чиққан аёлларни йўлдан урар эди. Аёлларни мулжалга олиб, тузоқ ташлаб қуяр, вақти келиб ўқи нишонга тегар ёки ҳар жиҳатдан паришон бўлган аёлларнинг узлари бу тузоққа келиб тушар ва оқибатда бундай инсонларга ўз-ўзидан тобе бўлиб қолардилар.

Севги қандай хилқат?

Бир куни болалигимдан таниш булган кексароқ аёл марсинлик бой тужжорни мақтай бошлади. Аввалига ҳеч нарса тушунмадим. Фақат кунлардан бир куни:

– Қизим, аҳмоқлик қилма, бир-икки соатлик суҳбатдан нима зарар курасан, қолаверса, сенга яхши муомала қилади, севади, пул беради, – деди.

Унинг бундай сузларини шу пайтгача мен эшитмаган эдим. Уйладим. Оилали аёл бегона эркак билан қандай муносабатда бўлади? Севги қандай туйғу? Ажабо?!

Куп утмасдан хужона яна келди:

– Тужжор сени дуконига таклиф этипти! – деди. Борсаммикан, деб уйладим. Эримга нисбатан мен ҳаракатчан ва гузал эдим. Ҳеч ким уни менга лойик курмас, менга ачиниbroқ қарарди. Менга мусулмон булмаганим учун ачинмаганлар, эрим росмана одам булмаганидан ачинардилар. Бу эса атрофимдагиларнинг кимлигини билдириб турарди... бу таклифни олганимда турмуш қурганимга турт йил булганди. Кичик ёшимда турмушга чиқиб, меҳр-шафқат курмаганим учун бундай таклифдан кейин, узимда афзаллик, устунлик сездим. 21 ёшга кирганимда эркак аёлни қандай севиб, қандай муносабатда буларкин, деган қизиқиш уйғона бошлади. Бу қизиқиш остида таклифларни қабул қилмоқчи буларканман, яна виждоним ҳам кийналарди. Аммо хужоналар менинг заиф нуқтамни топгандилар. Тинимсиз севгидан гапирар, таклиф этганлар мени жуда ҳам севишларидан лоф уришарди. Мен, аксинча, эримга хиёнат қилишдан қочардим. Бу орада яна бир таклиф булиб қолди. Бу одам бичиш-тикиш устахонасининг бошлиғи эди. Мени севиши, менсиз яшаёлмаслигини сузларди. Борсаммикан, деган тараддуд орасида юрардим. Тикувчи билан суҳбатлашишдан нарига утмадик.

Айви пайтда Марсинда атрофимдаги муҳит «етилган» эди. Дугоналаримдан ҳеч бирининг ислом билан алоҳаси йуқ эди.

Илгари ҳам исломни билиб, унга мувофиқ яшаган бўлсайдики, шунга кура ҳаётимизни давом эттирсак.

Уша куні бир таниш аёлникига боришим учун эримдан рухсат сурадим. Эрим уша аёлнинг ахлоқсиз ва номуссиз эканини билса-да, менга рухсат берди. Уйига кириб утирган эдик, уша ернинг донгдор қассоби кириб келди. Узимча: «Мени тинмай тақлиф этганлардан бири бўлса керак», – деб уйладим. Уй эгаси:

– Сен учун дуқонини ёпиб келди. Ичкаридаги хонага утиб суҳбатлашинглар, сени яхши куради, севади. Сен ҳам узингни яхши курганларни ҳурматла, ҳуш кур, – деди.

Бу сузлар менинг кунглимни яраловчи, истамасам ҳам уша тарафга тортувчи ва ёлғондан бўлса-да, сохта туйғулар ҳуружида ризолик билдирган эдим!!! Мен қассоб утирган хонага энди утган эдимки, эшик кунгироғи чалинди. Шошилиш овоз келди: «А-а! эринг!»

Бирдан... нима қилишимни билмай шошиб қолдим. Аммо вақт утиб, мени бундай муносабатларга элтгани, сабабчи бўлгани, бунга йул қуйиб бергани учун эримдан нафратландим. Қассоб узини эшик ортига олиб яширинди. Эрим ичкари кириб, қассобнинг замонавийлигини курсатадиган калаватидан тортди. Бу воқеа бизни ажрашишимиз учун судгача олиб борди... Лекин Исломий бўлмаган ҳаёт ёлғонлари билан давом этарди. Дейилдики, «Қассоб қарзини узиш учун келган эди. Хонимнинг эри рашк қилгани учун тухмат қилмоқда». Кошки, рашк қилса, узимни бундай тутганим учун суяқларим сингунча урса! Аммо қаёқда... бундай қилиш тугул, мени ҳайдаб ҳам юбормади... яна уйга қайтдим.

Уялардим. Жазманларга боришга, суҳбатлашишга уялмаган одам энди уялардим... Маҳаллада миш-мишлар купайиб қолди... Нималар дейишмади. Ҳатто ахлоқи нодуруст кишилар ҳам мен билан суҳбатлашмай қуйди. Бир йил шу тариқа давом этди. Бу орада икки боланинг онаси ҳам бўлдим. Бундай миш-мишлар, шафқатсиз, меҳрсиз эр, она муҳаббатини тула қурмаётган болалар ва аччиқ кунларим давом этарди. Ҳали олдинда яна бу кунларнинг машаққатлари кутиб турарди. Парвардигорим, иншооллоҳ, афв этган уша кунлар учун жавобгар булган фақат менмидим ёки мен билан бирга, масъуллигини бўйнига олмаган, Қуръони Карим юкини зиммаларида ташиган мусулмон ҳам жавобгарми?

Бир йилдан сунг ҳам хужоналар ортимдан қолишмади. Бу орада онам билан топишдик. Учрашувимиз ҳам ғалати бўлди. Болаларни олиб айлангани кетаётганимда, қаршимдан келаётган икки-уч аёлга кузим тушди. Урта ёшлиси келиб: «Қизим, бўйи-басти бундай, исми фалон, шундай аёлни танийсизми?» – деб сўради. Аёл мени таърифлаётган эди. Ҳеч нарса деёлмай, фақат «Она-а-а!» деганча онамнинг бўйнига оспилиб йигладим.

Шундан сунг онамнинг ёнига тез-тез кела бошладим. Онамдан тасалли ахтарардим. Аммо топмадим.

Хужоналар безор қилиб юборишди. Жонимга тегишди, аммо мен уларнинг жонларига тегмагандим. Эримни севмасам ҳам, балки уша хотинлар бўлмаса, оиламни бузмасмидим. Уша ёмон ҳаётнинг аёлига айланмасмидим, дейман.

Бир нарса диққатингизни тортмадими? Мен ҳам ушанда эътибор бермагандим, аммо исломни ургангач... Бизларни бузук йулга бошламоқчи булган хотинларнинг қандай номланишига қаранг: ХУЖОНА – гуё устоз-

лар аёлларни ёмон йўлга солмоқ учун машғуллар-у, бу субутсиз хотинларни уларнинг номи билан аташади.

«Севгили ва қимматли Лутфия!..

Сизни қўргач, севги нелигини англадим. Беҳад гузал аёлсиз. Оилашгиз, болаларингиз борлигининг ҳеч аҳамияти йўқ. Менга, меникига келсангиз булди, сизга севги тўла ҳаёт бағишламоққа ҳаракат қилардим».

Биласизми, бу мактуб қаршисида не ҳолга тушдим? Шундай ҳаяжонландимки!.. Аёл ҳам ҳеч севиладими?

Аёл фақат эркакнинг... воситаси, бундан ташқари кезсин-тузсин, уз кўнгилхушлигини қилсин, фақат эркак билан ҳеч бир алоқаси бўлмасин (уз ҳолига қўйсин). Илгарироқ меҳр-муҳаббат ва ҳурматни эшитиб турардим. Таклифлар доим кўп буларди. Аммо бу сафар қаршимда жонли исбот турарди.

Бу эркак билан қуришиб, суҳбатлашдик. Аммо кўп утмасдан Анқарага қочишга қарор қилдик. Қарорни амалга оширишдан олдин онамнинг олдиларига бордим. Қайтиб келгунимча, эрим билан қайнонам ҳаммасидан хабар топибди. Онамникидан қайтганимда мени уйга қўймадилар. Кейинчалик қарорларини қандай ўзгартиришди, билмайман. Қайтиб, уйга жойлашдик, бир нарса дейишмади. Болаларим ёнига қайтгач, севгилим билан алоқани ўздим. Эрим тобора бўйиб, олий табақага айланиб борардик. Эрим нима қилишим билан иши йўқ эди. Мен унинг номусига доғ туширадиган ҳаракатларда бўлганимда ҳам лоақал бир мушт урмади. Яна ҳозирги уйимиздан каттароқ уй қўрмоқчи бўлдик. Янги олган замонавий жихозларимиз ҳозирги уйимизга сиғмасди. Модомики, бой эканмиз, уйимиз ҳам бойларникидек бўлиши, ўзимиз ҳам бойлардай яшашимиз керак эди.

Бу воқеадан сўнг хужоналар тарафидан икки йил бевозга қилинмадим. Қуринишдан бахтли яшардик. Аммо мен шоду бахтиёр эмас, масъудлик ахтарган, бўшликда тебраниб, чайқалган аёл эдим. Инсонлар менга яхши-

лик килади, деб курсатган ҳар эшикка кириб, саодат ахтарар, балки бахт шу ердадир, дея уйлардим. Уша пайтларда қаршимдан нега бир мусулмон чиқмади? Мусулмонлар туяқуш каби бошларини қумга тикиб пинҳон сақлашармиди? Сен мусулмон эдингми, деб сураганларга жавобим шу саволдир: эрини алдаган аёл мусулмон булармиди?

Комил, иймонли, мусулмон аёл мендай иш тутармиди?

Янги қурдирган уйимизнинг пастки қаватига жойлашдик. Устки қавати оҳак-буёқ қилинарди.

Бир куни эрим: «Буёқчи менинг танишим. Эртуғон жуда яхши, номусли инсон, уйга кириб турсин, таом бер», – деди.

Номусли эмиш, қайси номус ҳақида ким гапирмоқда? Яна айтаман, номус тушунчаси шариатдан ташқари булса, айникса, аёл хусусида, ҳеч бир эркак номусли эмас. Мумин эса номуслидир. Эртуғон номусли булсайди, бундан кейинги ҳаётимда таъсири булармиди? Номусли булса, ёлғиз аёлдан таом талабида хонасига кирадимми? Номус эмиш...

Буёқчи билан бирга

Эртуғон мен учун бегона булса-да, жуда бемалол ҳаракат қилардим. Хушовоз булганимдан куп лапарлар айтардим. Эртуғон ҳам кўкорида уларни тинглаб, табрикларди. Купинча, унинг ёнида булардим. Оқшом эрим келгач, суҳбатларимизни унга айтардим. Бир томондан, янги қўшниларникига кириб-чикиб турардик. Купдан таниш муаллимларникига бориб келардик.

Қўшнилар билан шанба куни йиғилишга келишгандик. Бу ерда яна бир узгариш булди. Базмларимизда шампан ичардик. Ракс, мусиқа, ичкилик... Ҳаётимиз шу булиб қолди. Бунда эркаклар кузга яқин аёлларга куз кирини ташлашади, уларни ахтаришади. Аёлларнинг

кадди-басти келишган, чиройлисини бозорга солишнинг номини кунгилхушлик, деб қўйгандик.

Шундай йиғинларнинг бирида хужонанинг эри билан уй эгаси бир-бирларидан хабарсиз менга кўз қисиб, қош-қузларини учира бошладилар. Нега бундай муомала қилишмоқда дердим, аммо очик айтолмасдим. Уз-узимча яна уйлардим, хотинлари қанчалар гузал була туриб, нега менга уралашмоқчи буладилар?

Бир неча кун утмасдан муаллим бир хужона эканини билиб олдим. Бозорга чиққанимизда узини жуда сирли гап айтадигандай тутиб:

– Шу савдогар сенга ошиқ, сен билан бўлиш учун борлигини совуришга тайёр, – деди.

Энди бу сузларнинг маъносига етардим. Нима деса десин, қабул қилмадим. Чунки Эртўғонни севардим. Эримдан қурмаган севги учун ундан интиқом оламан, деб уйлардим.

Муаллимнинг хотини ҳам ёш хужона эди. Жуда гузал, менга ухшаб икки боласи ҳам бор. Лекин излаган масъудлигини у ҳам тополмаганди. Рух исломиятни билмагани учун узига озиқланиш йулини ахтармоқда эди (Бушлик нима биландир тулиши керак). Бу йул «хужоналик»ка тўғри келди...

Шу ерда ҳаётимда жирканч саналадиган биринчи тақлифини айтди!

Оллоҳнинг амрлари кичик қўриниб, ҳа энди нима қипти, дейиш ёмон йулга кириб кетишга сабаб бўлиши мумкин. Масалан, аёл-эркак аралаш, бирга утириши. Уйларнинг ички-ташқига уйғун бўлмаслиги кишиларнинг эркагу аёл, уғил-қизларнинг ҳаётини тахликага қўяди, хавф сари эшик очилган булади. Кунгилхушликка уч аёллар, эркаклар ёмон йулга кириб кетганлигининг сабабини шундай сўхбатлардан қўришмоқдаки, бу ҳам аралаш утиришнинг оқибатидир. Бир-биридан кунгилочар жойлар тўғрисида ҳар хил қизиқарли, жалб

этувчи ҳикояларни эшитишининг хунук оқибати эканини узлари айтишмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ушандай жойларга тушган мендай аёл ҳам буни қабул қилолмайман. Туркияда яшовчи Оллоҳнинг халифаси мақомидаги инсонлар ҳам бунга масъулдирлар. Тутри тушунинг, ҳозир сотилган хотин-қизларнинг купи мусулмонлар. Буларнинг исмларини айтмоққа уялган кишилар повилйун хотинлари уйнаган филмларни уғил-қизи, хотини билан биргаликда томоша қилади. Шуни унутмайликки, барчамиз бандан ожизмиз, ёмон йулга тушиб қолган аёлларга ҳаммамиз жавобгармиз. Ахир, уларга Исломни етказдикми? Уларнинг ёмон йулга кириб қолиши Оллоҳ таоло ва Унинг амрларини билмасликлари учун эмасми?!

Повилйунларда, учрашув уйларида... Ёшлар филмларда уйнамоқда... Ва улканинг энг машҳур артистлари бўлишмоқда... Бизнинг уз фарзандидан беҳабар мусулмонимиз энди мундоқ караса, кечагина повилйунларнинг «гулчаси» бутун филм «гули» булиб, уғил-қизи унга мухлис бўлиб турибди. Уларнинг осиб қуйилган расмларига мафтун бўлиб юрибди. Ва бу ҳолга уша ота-она ҳеч нарса демайди. Бой мусулмонлар муҳтожликдан ёмон йулга кириб қолган аёлларга узларини жавобгар ҳисобламайдиларми?!

Эр-хотин келишмовчилиги, қайнона, қайнсингилнинг келиндан эрига тинимсиз шикояти, эрнинг хотинидан совиниши, хотиннинг эридан норозилиги... Қайнота ва қайнонанинг келинни чуридай ишлатишни исташи... Аёлга ҳайвонга нисбатан ҳам пастроқ аҳамият берилиши... асосий сабаблардан бири. Моддий жиҳатдан қийналиши эса яна бир сабаб.

Бир куни телефон жиринглаб қолди. Олсам, қаршимдаги повилйун хужайинининг уйига уғри тушиб, уни улдириб кетганлиги ҳақида хабар беришди. Ҳаяжонландим. Жанозаси Шишли жомесида уқилади,

деб айтишди. Уша кўни ҳеч биримиз ишга бормадик. Шимда, бошимга даструмолдай келадиган румолча «ураб» жанозага келдим...

Жоменинг олди одам билан тулган. Гулчамбарлар куплигидан тобут куринмасди... йиғлашмоқда... мен ҳам йиғлай бошладим. Аммо нега йиғлардик? Тирик-лигида жомелар ҳақида айтган унинг сузлари ёдимга тушди. Жомеларни Туркиядан йўқ қилиш кераклигини айтган одам энди узи йўқ бўлиб, жомедан кутарилиб, пастга – қора ер тагига кетмоқда эди. Ҳолбуки, бу одам узи эғалик қилган учрашув уйлариининг олдида ички-ликка тула столга қуйилиши керак. Бу одам хотин-қиз сотиб шунчалик куп пул топганки, бу бойликка яна қанча-қанча шунақа учрашув уйлари қуриш мумкин. Жомеларга душман бўлган бу одамнинг нуфуз қоғозига ҳар қалай «мусулмон» ёзилса ҳам мусулмонликка душман бўлгани учун жанозасини узи эғалик қилган учрашув уйидан кутаришдан гурур туямиз, дейишлари керак эди. Умрида жоме ичига кирмаган, жомени ташқарида қуриши билан куфр келтирган бу одам энди жомедан кутарилаётган эди. Жуда аҳмокона иш эди. Имом жамоатга угирилиб: «Бу киши қандай одам эди?», – деб суради. Одамлар бир овоздан: «Яхши эди!» – деб овоз беришди. Нимаси яхши эди? Уни қайсингиз яхши билардингиз? Юзлаб аёлни бозорга солган, қанча-қанча аёлларининг оиласини бузган, неча-неча гўдакларни етим қилган одам яхши дейилмоқда. Жаноза намозидан сунг мазоргача эргашиб бордик. Мен умримда биринчи марта жанозани ва мазорни кўрмоқда эдим.

Майитни тобутдан олиб, лаҳадга қуйиб, устига тутироқ тортдилар. У ерда ҳам имом дуо ўқиди. Гуноҳларига мағфират тилади. Ҳамма қузғалиб, қабристондан кетишди. Менинг дунём вайрон бўлди. Мен ҳам бир кўни уламан...

Дугоналаримиздан бирининг: «Муқаддас уч ойга етиб келдик, келинг, жомеларни айланайлик», – деган

таклифини ҳаммамиз қабул қилдик. Айюб Султон Ҳазратларининг қароргоҳи биз учун доимий тўхташ жойи эди. Бир кеча Марказий жомеда бир ҳофиз Қуръон уқиётганида шу қадар таъсирландимки, қанча йиғлаганимни билмайман. Қадр кечасида биринчи марта чалароқ бўлса ҳам билганимча намоз уқидим. Энди Оллоҳга дуолар қилар, «Мени бу ҳаётдан Ўзингга қайтар», – деб ёлворардим.

Аҳд қилдимки, ҳеч бўлмаса жума кунлари ичкилик ичмайман ва ишламайман. Яна бир кун Айюб Султон ҳазратларининг эшигидан ичкари кирар эканман, бир аёлнинг китобфурушда: «Қуръоннинг туркчаси борми?» – деб сураганини эшитдим. Ҳаяжонланиб: «Қуръоннинг туркчаси ҳам буладими?» – дедим.

Китобфурушга учрадим, Китобларни буш вақтимда уқийдиган бўлдим.

Ичкиликни ташлашга қарор қилдим. Бўлмади. Вақти келиб, ташлашимга ишондим. Ишдан келиб оқ гўсл қилар, ёдлаган дуоларимни уқир, ора-сира тасбеҳ уғирардим. Повилйун аёлларининг орасида ҳам Рамазонда ишламайдиган, руза тутиб, намоз уқийдиган, бир ой дўстларини ҳам қабул қилмайдиганлари бор.

Меърож Қандилли Янги жомега бордим.

Чиройли кийиниб, ураниб олдим. Жомедан ичкари киришим билан ёш кизлар утирганини курдим. Му-сулмон бўлиб илк марта шулардан илиқлик курдим, мента баъзи нарсаларни тушунтирдилар. Биринчи ваъз-ни Тимуртош Ҳожадан тингладим. Ваъздан шунчалар таъсирландимки: «Е Раббим! Қачон қутуламан», – дея ёлворардим. Тимуртош Ҳожа барот – кечирилиш кечаси қилинадиган тавбалар ҳақида бироз ваъз айтдилар. Ва қандай гуноҳ бўлса ҳам қайта қилмаслик шарти билан тавба қилса, Оллоҳ кечирувчи эканини, Оллоҳдан умиди йўқлар кофирлар эканини ҳам билдирдилар. Охират ва улимни янгидан аңлатдилар.

Энди янги давра ичига киргандим. Рамазонда руза тутиб, сунг ишга борсаммикан ёки ишни ташласаммикан? Шу йиллар ичра ахтарганим Раббим экан, оқибатда Парвардигоримни топдим. Раббим мени ботқоқдан қутқармоқни ирода этарди. Жомедан чиққанимда овозим борица ҳайқиргим келарди:

«Ҳой халқ! Оллоҳга қайтинг! Чунки Ундан бошқа ҳақиқий севилган, марҳаматли, афв этувчи йўқ!» Лекин ҳайқиролмасдим. Орадан кўп утмасдан, энди ишлаёлмаслигимни тушундим. Иш жойига бориб, хайр-хушни урнига қуйиб, ушча чиркин ҳаётга видео айтдим. Ҳаётимнинг энг гузал йилларини бағишлаганим бу сафолат уйини тарк этдим. Машаққатларга, изтиробларга тула йилларим ортада қолди. Келгуси йилларимни эса Оллоҳнинг изни билан бир муминдай кечирмоқчи эдим...

Узим ҳақимда суз тугади. Аслида айтганларим, шубҳасиз, англагансиз, фақат узимтагина эмас, ҳаммамизга, балки бутун жамиятга оиддир.

Менинг қайтишимда баъзи воқеаларнинг таъсири ва Оллоҳнинг имтихони ва интиқоми ҳам бор эди. Булар қайси дейсизми? Ҳозир айтаман...

Измирда махкама ёнидан утаётиб, бир туп одамга кузим тушди. Яқинлашдим. Ерда қул-оёғи пишган, юзи таниб бўлмас ҳолга келган бир аёл ётарди.

Уз-узимча бу аёлни қаердадир курганман, деб уйладим, сунгра овозидан Измир кўнгилочар повилйунларининг яғонаси, дея танилган Меҳрибон эканини билдим. Таний олмас даражада калтакланганди. Калтақдан юзлари яра-доғ бўлганди. Ҳеч ким ишга олмади.

Бакиркуйда ҳасталарга либос ва егуликлар олиб борардим. Яна бир куни борганимда, повилйунларнинг машҳур санъаткори – Салма телба ҳолда келтирилганди. У суҳбатдошлар орасида уй бузувчи сифатида тилга олинарди. Оллоҳ ундан интиқомини олган, бузган оилалари учун тириклигидаёқ жазоланаётган эди. Кейинроқ руҳий касалхонада эканини эшитдик...

Орамизда жуда бой бир дугонамиз буларди. Дукону машиналарининг ҳисобини ҳеч ким билмасди.

Уйи антиқа ашёларга тула эди. Бир куни турмушга чиқмоқчи, сунг Олмонияга кетмоқчи эканини билдик. Қутулмоқда, деб севиндик. Кейин билишимизча, уша одам унинг барча молларини сотиб, ҳуқуқий жихатларини мен юритаман, деб ушлаштиради. Олмонияга кетиш учун тайёргарлик кўришади. Муънихга келганларида уша одам: «Сенинг паспортинг, рухсатноманг шу ергача, энди яхши қол!» – дейди. Аёлни орқага қайтариш учун полисменга одам юборади. Хотин уша ерда ақлдан озиб, рухий касалхонага тушади. Шифохонадан чиққанидан сунг мен уни курдим. Жуда чуқиб, кексайгандай бўлиб қолган, алжираб тиланарди.

Айтадиган нарсалар куп... Биттасини айтайин, бой, лекин улгудай зикна дугоналаримдан бири турмушга чиқмоқчилигини билдирди. Ҳар доимгидай ҳаммамиз бундан севиндик. Уйланадиган одам унинг барча мол-дунёсини узининг номига утказади. Дугонамиз бизларга мол-дунёсини Америка томонларда сохил бўйидаги уйга жойлаштирганини айтди.

Уша оқшом уйга борадилар. Куёв ундан олдин киради, дугонамиз кириб қараса, куёвнинг ёнида бир келин утирибди. Дугонамиз куёвдан сурайди.

– Бунинг бу ерда нима иши бор? Бу ким? – дейди.

– Сенинг нима ишинг бор?! Бу ер менинг уйим, бу менинг эрим, – дейди у куёвдан олдин.

Дугонамиз уша ерда ақлидан айрилади. Кучаларга чиқиб, йикилиб қолади. Юртдош фукаролар уни Бакиркуйга элтишади. Оллоҳ бандасини бандасига сабаб қилиб, интиқомини олдиради (ёки олади). Албатта, буни ақл юритганлар билади.

Бу аёлларнинг на дунёси гузал, на охирати... Дунёлари ҳам, охиратлари ҳам хароб. Дуоларимда у ерда булган аёлларнинг қутулишларини сураб, Парвардигоримга ёлвораман. Оллоҳга сизиниб, кечмишимдан тавба қи-

ламан, афв этиб, бу кунларга етказгани учун шукрона айтаман.

Бу сархуш, телба дунёда бирор дардсиз инсон борми, деб сураймиз гоҳо.

Энди бизни диққат билан тингланг... «Дардсиз одам бўлмайди». Биз буни биламиз, сиз ҳам биласиз. Лекин дардига сабру қаноат қилган, дардли эса-да янада ҳузурли бўлган инсонлар ҳам бор. Бу ҳузур қандай қўлга киритилур? Дардли ҳолда масъудлик қандай мумкин бўлур?

Қанча одамларни кўрдик, румолчаси доғ бўлганига йиғлайди. Яна неча инсонлар курдик, жуфти улган, узун саратон касалига чалинган, лекин куз ёш тўкмайди. Тукса ҳам билдирмайди, оёқда туриб сабр қилади. Бири румолчасининг кирланишига, пайпогининг ипи узилганига йиғлайди-ю, нега иккинчисининг аҳволи танг бўлса ҳам сиқилмайди, бухрон кечирмайди? Сабаби нима? Ногоҳ дунёда ҳамма нарсасидан, яқинларидан айрилиб қимсасиз, ёлғиз қолган қария руҳий касалхонага түшадию, худди шундай иккинчи кекса киши қандай қилиб тушқунликка түшмайди? Ажабо! Унаштирилган йигити ташлаб кетган ёш қиз ёмон йўлга кириб, ақлидан айрилади-ю, худди шундай бошқа қиз нечун ақлу ҳуши, иродаси, номусини йуқотмасдан ҳаётиши давом эттирмоқда? Нариги қизнинг жонига қасд қилишига сабаб бўлган воқеалар бунисига нега таъсир қилмагандек? Фарзандсизликдан бир аёл етти бор жонига қасд қилмоқчи бўлди, шундай бошқа хотин нега бундай йўл тутмади? Хотинидан мукамаллик талаб қилиб бир эр уйини тарк этади, шундай бошқа эркак эса нега турмушини бузмайди?! Унга нима таскин беради? Саволларимиз туганмас... тугамайди ҳам. Нечун инсоннинг уйи, машинаси, хотинлари, ейиши, кийиши, ҳар нарсаси етарли, мул бўлгани ҳолда у ҳўшбаҳт эмас? У дунёсини, узини англаёлмайди беҳаё филмлардан ҳузур олади, балки бузуқлик исканжасидан узини қўтқаролмайди. Узига ҳос мустаҳкам фикри йўқ, ҳаёли ошқозонида ва

енгил-елпи уйнаб-кулишда. Гузал аёл ҳам ҳазин, гузал бўлмагани ҳам. Хуллас, бош вазирдан тортиб эшик-бонгача хушбахт эмас... Уз-узича дардсизман, деган ҳам хурсанд эмас.

Ҳа, албатта, барчамиз дардлимиз. Ҳаммамиз недандир хафа булиб, недандир йиғлаймиз. Кунлик ҳаяжонлар, баҳсу талошлар, масалалар негадир ҳузур бахш этмайди, тинчланмаймиз. Ажабо, нимадан хафа булиб, нимадан йиғлаймиз?

Баъзи буй етган қизлар қари қиз булиб утириб қолиш қўрқуви билан яшайдилар. Талаба ўқиш охирида синов дафтарига ёмон баҳо туширмаслик ҳаяжонида. Уй бекаси жуфтига турли егуликлар қилолмагани, меҳмонларга катта дастурхон тузатолмагани, таклиф этилган жойга янги кийимда боролмаганидан армондадир.

Ота-онасига осий қиз пуримга берила олмай, дугоналаридек эркин кезолмаётгани, уйидагилар тушунмаётгани, аъмоли, ғояси, йўлини йўқотиб не қилишини билмаётгани учун пинҳон қўз ёш тўкади. Чулоқ ва қўрқинчилар ҳам жамоат ичига киришдан хижолатланиб, дард чекадилар. Ширкат соҳиби ҳам кеча-кўндуз ишлар илгарилариники, яна бир ширкат тузишини, ишчиларнинг ҳўнтагидан қандай ўриб қўлиш йўллариини ўйлаб, ўйқўси ўчгани туфайли дардлидир. Банкда ҳисобсиз пули бўлган миллионер пуллариини бўндан ҳам қўпайтиришни тўн-қўн ўйлаб дардлидир. Филмда иштирок этган актёр ролининг қандай чиққани, томошабин ёқтириб-ёқтирмаслигини ўйлаб дард чекади. Ёнг кам иш ҳақи олувчи ишчи кечқўрун ўйига бўш қўл билан бормаслиқни ўйлаганидан дардли. Маъмур ўз мавқеини қандай қўрсатиш, қўз-қўз қилиш йўллариини ўйлаб янада дардлироқдир.

Хуллас, ҳар ким ўзича бир сабаб туфайли дардли. Тўғри тушунинг ва сўзимизга эътибор бериб, қўлоқ солинг. Биз дардсиз инсон бўлади, демокчи эмасмиз. Такрор айтамикки, дардли бўлгани ҳолда тасалли топа

оладиган инсонлар ҳам борлиги ҳақиқат эканини сузлар эканмиз, бошқа томондан ислом йўлини, малҳамини тақдим этмоқ истагимизни айтмоқдамиз.

Инсон узини Оллоҳга бутунлай топширишни осон кечмайди. Бунинг учун вақт ва илм керак. Оллоҳга қайтмоқ жамиятда янглиш акс эттирилмоқда. «Тонггача ухламайди, овқатланмайди, кулмайди, оҳ чекади» каби тушунчалар бор. Исломиёй яшаш – солиҳ амал қилиш, гуноҳ иш қилмаслик, гуноҳ қилиб қуйса, тезда тавба қилмоқдир. Сунгра тавба қиларман, дея узини чалғитмоқ эмас.

Мухтарам биродарим! Қардошим! Шуни унутмайликки, Оллоҳга қайтмасдан асло ҳузурга эришиб бўлмайди. Дард инсон учундир, инсон бир қувватга таянмаса ҳузурли бўлолмайди. Қувват булиши лозим.

Оллоҳга суянмоқ, Уни севмоқ нақадар гузал туйғудир. Биласизми, Инсон ҳар доим бу туйғуни ҳимоя этолмаса ҳам, вақти-вақти билан шу туйғу ичига киради.

Курингки, Оллоҳдан қочганилар, Оллоҳдан узоқлашганилар бу туйғуни танимайдилар ҳам. Бу – не ёзиқ, не аччиқ воқеа...

Сузнинг мухтасари мақбул, дейишади. Қисқаси шулки, инсон Оллоҳга қайтмагунча – ибодат қилмагунча рухий роҳат-фароғатга асло эришолмайди, асло ғам-андух, қайғу-ғуссалардан қутула олмайди. Дардли биродарларимизга шуни тавсия этиш билан ҳамдардамиз. Ният – Оллоҳ ризосидир. Бомлодга тур, таҳорат ол, намозингни уки, биродар! Кейин қуёш чикқунча зикр қил (Ярим соат ёки қирқ беш дақиқа). Бир тасбех «субҳаналлоҳи ва биҳамдиҳи», кейин бир неча тасбех «астағфируллоҳ» айт. Оллоҳ сенга берган 24 соатдан сен Унга атиги бир соатгинасини бермоқдасан. Қупми? Тилни ишлатмасдан, овозсиз (бутун вужудинг билан), бутун дил билан (агар дарсли бўлмасанг, вазифа олмаган бўлсанг) Оллоҳ... Оллоҳ... Оллоҳ... де, Оллоҳ... Оллоҳ... Оллоҳ... ҳар Оллоҳ деганингда, қалбинг юмшаётганини

ҳис этасан (бу улчов инсонлар учундир). Шунини айтишим керакки, қалбингиздаги барча бутларни, тағутларни, ширкларни улоқтириб, қунглингизни тозаламасангиз, исломни бир бутун ҳолда қабул қилмасангиз, истаганча тасбеҳ утиринг – фойдасиздир. Аввало, Исломнинг барча амрларини қабул қилмоқ шартдир. Бепи вақт намозни ҳеч утказиб қўборма. Бу орада катта-кичик гуноҳларга яқинлашма (яқинлашсанг – гуноҳ қиласан, қаҳваҳонага борган уйинга, майхонага борган ичкиликка урганар). Бу вақтни Оллоҳни танишга, исломни урганмоққа сарф эт, баъзи бечоралардек зиддиятли, мураккаб, қарама-қарши аҳволга тушиб қолма.

Исломни билим билан тани. Дардингни исломдан нафи тегадиган ва сенга ваъз айта оладиган кишиларга айт. Исломнинг дарди билан дардланки, узингнинг дардларинг узингга дoston булиб келсин.

Агар исломга душманлик қилувчиларнинг қилиқларидан хафа бўладиган бўлсанг, оёқ кийиминг йуқлиги сенга дард бўлолмайди. Чунки ақлинг бошқа дард билан банд бўлур. Дилингда бошқа дард бўлур.

Яна уша тавсиямизни такрор айтамиз, Оллоҳга қомил ишонмагунча, Оллоҳни севмагунча, Унга суянмагунча, Унга қайтмагунча, охирада севганларинг билан қуришмоққа ишонмагунингча, бир суз билан айтганда, диёнат билан яшамагунингча изтироблардан қутула олмайсан.

Уша куни ҳаво ёқимли эди. Жонимдан севган йигитим ота-онаси билан бирга мени сураб келади. Бугун мен икки йил орзиқиб кутилган кун келди. Шу нурафшон кунда севгилимга етиш учун биринчи қадам қуйилади.

Ҳеч қандай тусиксиз турмуш қурдик. Шод, масъуд, бахтиёр эдик. Жуфтим билан ҳар мавзуда маслаҳатлашар, фарзандли булишга шошмас, яъни дарров болали булишни истамасдик. Чунки бола булса, уйнаб-кулишимизга халақит беради, деб уйлардик. Кинога, коктейлга хали бола билан борадиган ҳолда эмасдик.

Орадан икки-уч йил утди. Эримнинг улимини газетадан ўқиб билдим, йул фалокатидан ҳалокатга учраганлар орасида у ҳам бор эди. Ёруғ дунём қаро булди. Унинг ортида қолган боламиз йуқ эди. Ёшлик эса утиб борарди. Ҳар нарсадан шубҳаланардим: эрим нега улди? Ҳали турмуш ширинлигини тузукрок тотмасдан, ёшликка туймасдан... Энди қандай яшашни билмасдим.

Вақт ҳар нарсани эсдан чиқаради, деганларидек, эримнинг улими ҳам секин-аста ёдимдан кутарилиб борарди. Сочларимни ёш қизлардай турмаклашимга, кийинишимга, денгизда ёш қизлар ёнида булишимга қарамасдан, номим ёш тул эди... Кун келди, тулликдан зерикиб, иккинчи бор уйланмоқ учун чиққан талабгорларни танлашга қарор қилдим. Ва узоқ уйлаб, бир зобитда тухталдим. Уни менга ухшаганларнинг кўпчилиги ёқтирарди. У ёш, лекин биринчи хотинидан қолган уч боласи бор эди. Лекин барибир унинг уйланиш туғрисидаги таклифини қабул қилдим.

38 ёшли денгиз зобити Ақром билан никоҳландик. Кичиккина тўй ҳам ўтказдик. Болалари – Аслон 6 ойлик, Чигдам 4 ёш, тунгичи Фаруқ 6 ёш эди. Ақромнинг уйига келганимда онаси биз билан туришидан хабарим

йук эди. Қайнонамни уйда кура-курмас уйдан ҳам, эримдан ҳам нафратландим. Менга ёлгон гапирганди. Қутулишнинг иложи йуклигидан турт девор, қаттиқкул қайнона ва уч бола орасида қолишга мажбур эдим.

Гапнинг қисқаси, мен узим узимга қасд қилгандим. Турмуш қурганимиздан бир ҳафта утгач, Акром уйга кўпинча келмай қўйди. Акдан озаёздим. Қайнонам ҳар ишга аралашар, лекин мен ҳеч нарса деёлмас, аммо орқасидан оғзимга не келса, шуни айтиб, қарғардим.

Уч болага эса қилмаган ёмонлигим қолмади. Олти ойлик Аслонни худди катта боладай урардим, болаларга қарамасдим. Акромнинг асл киёфасини ҳам энди-энди била бошлагандим. Ичкилик ичар, ҳар хил ёмон ишларга бош суқарди. Бир кеча Акром одатдагидек йук, болалар эса йиғлашарди. Икки кичкина таёқдан тилчимасди. Кичик Аслон тагини ҳуллаб қуйган, қиз очликдан йиғларди. Эшикни тарс ёпиб, чикиб кетдим. Кейин Акромни повилйўнлардан излаб юрдим. Оврупага кетганида иложсиз қолардим, аммо бу ерда қулим ёкасида бўларди, мендан қутулолмасди.

Турмуш қурганимизга 8 йил бўлганида, мен ҳам уч боланинг онаси бўлдим. Оталари берган пул етмагани учун узим чеварлик қилиб, фақат уз болаларимни боқардим. Уғайлар катта бўлиб қолишганди. Улар билан уз болаларимни бир дастурхонда овқатлантирмасдим. Уғайларнинг егулигини овқат деб бўлмасди. Уз болаларимни ҳар хил овқатлантирар, гуштни ошхонада эмас, уйда пиширардим, барибир ҳиди тарқаларди.

Етишмовчилик туфайли шундай йўл тутардим. Очлик-очарчилик эди. Ҳалиям энг қўп топадиган бизлар эдик. Бир уйда бўла туриб болаларим уғайлар билан бирга уйнамасдилар. Тикувчилик ишига ярим кечаси бўлса ҳам Аслонни уйғотиб юборардим. Узимнинг қийинчиликларим учун оталарига бўлган учимни болаларидан – уғайлардан олардим.

Биз учун новвойхонадан бўшли Аслон иссиқ нон олиб келар, уларга бу янги, тандирдан узилган нонлардан бермасдим. Бола новни менга узатаётгандаги кузларидаги ёлвориш қаҳқаҳа уришимга сабаб буларди.

Истанбулда алоҳида жойда фақирлар учун сотиладиган нон – угайларнинг егулизи эди. Аслон навбатга турар, суви қочган, моғорлаган, сичқон-каламуш теккан арзон нондан ейишар ва шу сабабли угайларнинг лаблари шишиб кетар ва бирор нарса еёлмайдиган ҳолга келиб, оч қолишарди.

Болалар улғайиб қолишгач, тунгич угилни қайнонам узига олди. Менга Аслон билан қиз қоладиган бўлди.

Аслон ҳам катта бўлиб қолгани учун ишлаши керак эди. Уни журнал сотишга қўйдим, сотиб бўлмагунча уйга қайтишини тақиқладим. Бунга амал қилмаса, улғудай урардим. Қишнинг каттиқ совук кунларидан бири эди. Ташқаридаги қаҳратон одамни жунжиктиради. Кеч соат тўққиз бўлишига қарамай, Аслон уйга қайтмади. Боланинг қайтиши эмас, пул олиб келиши муҳим эди. Танин овоз эшитиб, деразага қарадим.

– Она-а-а, эшикни очинг!!!

Аслон қулида журналлар билан эшикда турарди.

– Она, эшикни очинг. Совқотдим... Бутун сотолмадим... Эртага сотаман... Мени ичкарига киритинг!!!

Овози шамолда садо берарди. Йўқ, очмайман. Эркаланиб, талтайиб кетади ва эртага ҳам сотмасдан қайтиб келади. Боланинг гапига ишониб бўладими? Бунинг устига 6 ёш боланинг гапига...

Шу аснода ухлаб қолдим. Уйғонганимда овоз эшитилмасди. Сотувга кетдимикин, деб уйладим. Деразадан қарадим, у ҳамон эшик олдида турар, қорга кумилгудек бўлиб қолганди, ичкари киритдим. Сотолмагани учун сабоқ бўлсин, деб урдим. Овқат бермадим. Шу ҳолда ухлаб қолди.

Угай болаларни алоҳида-алоҳида урадиган жойларим буларди. Қизни ҳаммомда, ванна ёнида, Аслонни

ошхонада урардим. Тунғичи ёнимда пайтлар доимий калтакланадиган жойи – меҳмонхонамиз эшигининг орти эди. Болаларни шундай урган бир кунимда, Аслоннинг жуда жаҳли чиққан булса керакки, буйнимдаги мунчоқларга ташланди, тутиб тортди, сочилган мунчоқлар тахталар орасига тушди. Уни шундай урдимки, боши ёрилди. Қон оқди. Озми-купми даволашни билардим. Тузатдим. Орадан бир йил ўтди. Яна шундай қиш кунларининг бирида болаларни ураётган эдим, зўрга судралиб, маст холида оталари келиб қолди, болаларининг ахволларини суради. Қош-кузим билан ишора қилдим, қиз гапирмади. Аслон айтиб берди. Эримнинг жаҳли чиқиб болаларига: «Ҳозирланинг, бувингизникига жунатаман», деди. Ярим кеча, совуқда устилари юпун болаларни бувисиникига жунатди. Болалари шу кетганича кетди, қайтмади. Косимпошодан Тупхонага кетишди.

Бу йирткич, ваҳший утай онанинг бир неча йилдан бери тортаётган виждон азобига тухталсак...

Ҳозир 65 ёшдаман. Икки-уч йилдан буён бошимга ярим-ёрти румол урайман. Намозимни уқияпман. Утай болаларга нисбатан виждон азобини бироз булса-да, Оллоҳга қайтгач, туя бошладим. Оллоҳдан қурққанимдан сунг сеза бошладимки, бу ишларни йирткич эмас, иймонсиз қилади, иймони бор одам бундай қилолмайди... Виждон азоби эса ҳар дақиқа мен билан бирга... Истанбул кучаларини кезганимда, жомеларга қараганимда, қиш келганида, ёш болаларни курганимда, ҳар сония улишдан қурқаман... Оллоҳга қандай жавоб бераман, дея... Яшамокдан қурқаман. Виждоним суроғига жавоб тополмайман. Ҳозирги иймоним ушанда булса эди... Омонат қилинган болаларга шундай қарармидим?! Кўз ёшлари оқишига йул қуярмидим?! Оталарининг учини шу норасидалардан олармидим?! Йўқ. Ҳеч бирини қилмасдим. Чунки шу онда иймонга қовушмоқда эдим. Исломни урганмоқда эдим... Фақат исломни ургана

бошлаб, Оллоҳдан афв сурайвериб, бироз тинчлангандай буламан. Йўқса, куринмас азоб мени еб битирарди... Охирида шуни маълум қиламанки, кексайгач, уз болаларимникига бордим, мени қабул қилмадилар, ташқарига ҳайдадилар.

Бутун хаста бўлсам, менга қарайдиган уша кичик Аслон ва иймонли аёли... Ана шу мен учун улкан виждон азоби эмасми?

Мен унга қарашим керак бўлганида, дунёсини қаро қилдим, ҳаётини заҳар айладим, кунглини яраладим. У эса кексайганимда, унга муҳтож бўлганимда қучоғини кенг очиб:

– Келинг, онажон! – деди.

Энг катта ибрат дарси эмасми бу?! Иймонсиз давримда қилмишларимга унинг иймон билан қилган жавоби эмасми бу?! Самимий қучоқ очиши мен учун виждон азобининг энг каттаси эмасми?

ТОҒОРА

Аёл ёш пайтидаёқ эридан айрилиб, ундан қолган ёлғиз ўғлини тарбиялаб устириш учун тиш-тирноғи билан ҳаракат қилди. Унинг орзуси бу ўғилни ҳеч кимга мухтож қилмай ўқитиш эди. Кунларини шу ният билан кечирди. Ёш ва гузал эди, аммо турмуш қуриш ҳақидаги таклифларни ортга суриб келди, ёшлигини ўғлини бошқа қўлларга қаратмаслик йулида фидо қилмоқчи бўлди. Бировларнинг кирини ювди, аммо ўғлини ҳеч нарсага мухтож этмади. Ўғлини ўқитмоқчи, ўқиб касб эгаллагач, қолган умрини унинг ёнида кечирмоқчи эди. Шу ҳаёллар билан йиллар ўтди... Ниҳоят, ўғли ҳуқуқшунослик факультетини битириб, ҳакамлик вазифасида иш бошлади. Она севинчи еру кукка сиғмасди. Навбат ўғлига муносиб келин топишга келди, шу орзуси тезроқ амалга ошса эди...

Уни роса ахтарди, излаб-излаб топди. У зоҳиран истаганидек қиз эди, ботини номаълум. Қуриниши яхши, ичинини ким билсин. Келинини ўз фарзандидай яхши кўрар, бир соат бўлса-да олдинроқ тўй бўлишини истарди. Гуё ўзи турмуш қураётгандек. Бир лаҳза бўлсин аввал келинни туширмоқ, янги ўйларига кучмоқ истарди. Бир гушага чекиниб, невараларини эркалатишни, хотираларга, ширин ўйларга чумишни орзу қиларди...

Никоҳ кунига бир ой қолган эди. Куёв келинни олиб, янги ўйга жойланадиган ашёлар уришларининг улчови, мўлжалини олмоқчи бўлиб келдилар.

Янги ўй гузал тус олди. Булажак келин қайлиғига:

– Жаҳонбей, ҳаммаси чиройли, яхши бўлди, аммо шу тоғорани қаерга жойлаштирамиз? – деди.

Йигит ажабланди:

– Шундай катта ўйда битта тоғорага жой тополма-ялсанми? Пештахта остига қўй.

- Йук, йук, булмайди.
- Равоққа қуярсан.
- Булажак келин бошини чайқади.
- Ҳеч булмаса, эшик тагига қуй.
- У ерга тугри келмайди.
- Битта тоғорани жойлаштиролмайсанми?
- Уни эмас, жоним, онангизни айтаяпман, онангизни!

Ёш қиздан эшитган бу сузлари йигитни музлатиб қўйди. Ҳаётида бошининг тожи булган онажониси, ўғли учун эл эшигида ишлаган онаси тоғора ўрнида қурилмоқда. Демак, онаси бир тоғора, майда-чуйда ташланадиган қути. Наҳот ўша фидокор ва жафокаш аёлни, жонидай севган онасини жойлаштиришга урин йук, булажак ёстиқдоши онасини тоғорага тенгламоқда ва қути ўрнида қурмоқда!

Жаҳон бир суз демади, уйга қайтгач ҳам гапирмади. Бечора она булажак келинининг узи ҳақдаги уй- фикрларидан хабарсиз тинмай уни сўрар ва мақтарди. Ўғил бу ҳолга аччиқ жилмайиш билангина жавоб қилди.

Ниҳоят, никоҳ куни келди. Ҳозирликлар қурилди. Машиналар қаторлашди. Туйхона одамга тўлди. Меҳмонлар келин-куёвни қуриш иштиёқи билан ҳаяжонда. Ва Маъмур келиндан сўради:

– Қизим, Аҳмад ўғли Жаҳонни завжаликка қабул қилдингизми?

– Ҳа, қабул қилдим.

– Яхши, ҳуш, утлим, сиз Зайнаб кизи Зелиҳани завжаликка қабул қилдингизми?

– Йук!... йук!! Қабул қилмадим.

Бу суздан ҳамма оёққа туриб кетди. Ҳайрат билан ҳамма Жаҳонга қараб туришарди. Маъмур ҳаяжонланиб, шошиб қолди.

– Ҳуш, ҳозиргача қаерда эдингиз?

– Тақсир, отамдан ёш қолдим, улар вафот этгач, онам ота бўлиб мени улғайтирди, бу йўлда бировларнинг эшигида ишлаб, мени муҳтож қилмаслик учун кечани

кеча, кундузни кундуз, иссиқни иссиқ, совукни совук демади, киймай кийдирди, емай едирди, мени уқитди, одам қилди. Онам энди менинг ёнимда утириб, роҳат курадиган, ҳузур топадиган пайтларида сиз куриб турган мана шу булажак келин онамни тоғорага, қутига (ахлат қутиси деёлмади) тенглаштириб, унга уйдан жой бермаяпти. Онамни тоғора деб билиб, уни хоҳлама-япти. Менинг онамни хоҳламаган, унга бундай муомала қилган аёлни мен ҳам хоҳламайман! Марҳамат қилиб, онасини тоғора дегизадиганга тегсин! – урнидан туриб, онасини қултиқлаб ҳайратлар ва куз ёшлар аро туйхонадан чиқиб кетди...

(Бу воқеадан сўнг қиз уйига қайтди. Орадан 20 йил ўтган бўлишига қарамасдан ҳануз турмушга чиқмади. Чиқолмади. Ҳануз боши очик.)

МЕНИ МЕНДАН ҚУТҚАРИНГ

Мен мутаассиб бир оиланинг қизи эдим. 1965 йилда Истанбулга кучдик. Мажидиякуйда фабрикага ишга кирдим. Ҳар кун ишга боришдан олдин бувимнинг насихатларини эшитардим. Зерикарли эди. Бувимни эса яхши курардим. Сут солинган шишали сургични куйнига олиб иситмагунча уни менга тутмас эди. Ҳа, мени шундай авайлаб устирди. Энди фабрикага бориб келарканман, ярим очик уралган бошим учун, кийинишим учун уялмай куйдим. Гуё барча мени кузатиб камситаётгандай туюларди. Бу орада уйимдагилардан жаҳлим чиқа бошлади. Келиб-келиб бу колок оилада тутилдимми, деб исён қилардим. Уйдагилардан яширин буюниб, румолимни сумкачамга солиб қуя бошладим. Ота-онам: «Бошингни очма!» – дейишарди. Лекин уларнинг амаллари мусулмонча эмасди.

Бир сотувчи бола билан дустлашдик... Бир йил ҳеч ким сезмади. Бир йилдан сўнг мени диндор йигит оиламдан суради. «Оллоҳ сақласин, уйдагиларининг диний ташвиқи етмагандай, ёмғирдан кутулиб, жалага тутиламманми, диндор эрга тегмайман», – дедим. Бу сўзимни уша йигитга етказдилар. Бир куни олдимдан чиқиб:

– Синглим, энди менга турмушга чиқмоқчи бўлсангиз ҳам уйланмайман, фақат шуни билингки, сизнинг уйингиздагилар исломни билмаган яхши ниятли инсонлар. Исломни улардай тушунманг, шу ҳолда кетсангиз, умрингизда бахт нималигини билмайсиз, бу менинг сизга акалик насихатим, – дедим кетди.

Оқшом севган йигитим Юсуф билан учрашдик.

– Мени сурамоқчи бўлсанг сурат, мени бошқасига бермоқчилар, – дедим.

– Уйланишга ҳали эрга, биз дустмиз, гавҳарим Ойша, – деди (икки исмим бўлиб, Ойша дейишларини ҳуш-

ламасдим). Қайғуга ботдим. У мени севгили эмас, дуст деб биларкан. Уша куни ундан ажралдим. Бир ҳафта утмасдан отам очилганимни эшитиб қутуриб кетди. Мени комага туширди. Кузимни Нумуна шифохонасида очдим. Нафратим яна ортди. Уйга келтиришди.

– Қолоқлар, ваҳшийлар, замондан ортда қолганлар!
– дея овозим бориचा бақирдим.

Бир вақтлар йигит билан айланганимни билсалар, демак, мени улдирадилар. Жуда гузал қиз эдим. Мени «Фотима Гирик» дейишарди. Баъзилари жуда гузал эканимни айтишарди. Диндор йигитнинг онаси яна сураб келди. Аёл мени қуринишимга қараб баҳоларди. Мен эса тушларимда ҳам, хаёлларимда ҳам қуримга мос чиройли кийиниш орзуси билан яшардим. Қушнимизнинг бир қизи бор эди. ИГС да ишларди. Менга тез-тез:

– Сендан гузал маникен чиқади, кел, сени маникен қилайлик. Ота-онанг билмайди, – дерди. Зотан, бу мен кутган имкон эди. Отам қаттиққўл бўлишларига қарамасдан, қандай ишда ишлашимга тирғалмасдилар. Иш жойимга учрамасдилар ҳам. Яширин маникен дарсларини ола бошладим. Уйимдагилар борган сари ибтидоий туюларди. Илк намоёнишни Ёшлар Конфекциони (Тайёр кийими) учун қилдим. Бу хабарни қушнилари эшитибди. Отамдан қўрқишиб, онамга айтибдилар. Кечқурун уйга келсам, онамнинг қушлари кинидан чиққудек.

– Ҳай қиз, мен сени... шундай буласан деб туғганмидим?! – деганларини биламан, қўлларидаги пичоқ билан тушириб қолди. Қушлари ҳеч нарсани қўрмасди. Узимни бир четга тортиб қолдим, пичоқ юрагимга эмас, қўлимга, иккинчи зарбаси қўлимга туғри келди. Қўрдимки, онам улдирмоқчи, ялиниб-ёлвориб, кучага отилдим. Бир такси тутиб, туғри дўғонамнинг уйига бордим. Уйга энди қайтмоқчи эмасдим. Уша куни қўнғим тинчлангандай бўлди. Ҳали бошимга тушадиган воқеаларни билмасдим. Уша куни биринчи бор ичкилик ичдим.

Орадан икки йил утди. Энди наша чекар, номусимни ҳам сотардим. Мул-кул ҳаётга етишгандим. Кейин бу ҳаётимдан нафратлана бошладим. Вақтинча, дуч келган биттаси билан яшадим.

Битта бола туғдим, кимданлиги номаълум, отасини билмасдим.

Кейин онам шифохонада эканини эшитдим. Бордим. Эшикда акамга дуч келдим. У мени танимади. Мен: «Танидию, танимаганга олди», деб уйладим. Сухбатлашдим. Танигач, бутзимдан олди. Мени қаттиқ бугди. Миршаблар келди. Акамни куз олдимда уришди. Маҳкамага чақирилдик. Мен ун саккизга тулганим учун ота-онам, барча уйдагилар ишимга аралашолмас экан. Акам: «Синглимни бундай ҳолда кургач, чидаёлмадим, мен номусли инсонман», – деди. Ҳакам эса: «У балоғатга етган, унинг номусининг сенга алоқаси йуқ», – деди. Мен даъво қилмадим. Лекин акам мен туфайли неча йиллар қамоқ жазосини олди. Баъзан узимдан нафратланиб кетаман. Яхши кийинай деб қанча одамни бахтсиз қилдим. Отам, онам, болам, акам, акамнинг хотини, икки боласи, узим...

Узимдан уч олиш учун гиёҳвандликка берилдим... Лекин яна бўлмади, борган сайин бу ботқоққа ботиб борардим. Жонимга қасд қилдим. Улмай қолдим. Болам бир ёшга тулди. Исмини Қадар қуйдим. Менинг тухис яшашим қурбони эди бу болам. Ҳақиқий ҳаётга қайтолмасдим. Уларга бир воситаю, молдан бошқа нарсаси эмасдим. Кун утган сари нашага мубтало бўлиб борардим. Боламни, Қадаримни етимхонага, болалар уйига бермокчи бўлиб, лаш-лушларимни йиғиштирдим. Болам бу хиёнатимни сезаётгандай кузларимга бошқача боқарди. Гудогимни болалар уйига бердим. Сунгги бор кучоғимда кузларимга жавдираб боққан фарзандимни бола боқувчи хотинга топширдим. Болам – Қадарим аччиқ-аччиқ йиғлади. Боқувчи уни олди. У ҳеч қандай ачиниш туймасди. Қадарим гуё: «Онажон,

ўзингизга ўзингиз қилдингиз, ҳеч бўлмаса менга ачининг», – деётгандай йиғлади. Фарёду фиғон қилдим. Ёнимга бир бей келиб: «Болаларни безовта қилаяпсиз, аввал уйлаш керак эди. Оллоҳ сизга бало берсин», – деди. У киши ҳам йиғлади.

Болани бошқа бирор марта қурмаслик шарти билан ҳужжат тулдирдик, имзоладик. Ва житарбандимни уша ерда қолдирдим. Уйга келдим. Уша кун кучаларга чиқиб фарёд солмоқ истадим. Менга ҳеч нарса тасалли беролмади. Бир қурол олиб, мени бу куйга солганиларни улдирай, дедим. Фақат бунга ким сабабчилигини билмадим. Уртада айбдор қуринмади. Уртада фақат узим бор эдим. Мени махфий бу амалларга бошлаганлар йўқ эди.

Эртасига окшом уйғондим. Оқсаройга қараб юрдим. Оқсаройда ёнимга бир киши келди: «Қанчага борасан?» – деди.

– Йўқол жаҳаннамга! – дедим.

– Мен нақ жаҳаннамдаман, аммо сен мендан олдинроқ улгургансан, – дедию кетди. Бир соатдан сунг келишган ёш йигит келди:

– Синглим, сиз билан бироз суҳбатлашсам, мумкинми?

– Гапиринг. Нима дейсиз? – дедим.

– Сизни қутқармоқчиман, синглим, изтиробли эканингиз шундай қуришиб турибди. Келинг, кеч бўлмасдан бу йўлдан Оллоҳга қайтинг! Сиз аёлсиз! Жамиятнинг онаси ва номусисиз! Сиз сотиладиган нарса бўлмаслигингиз керак. Сизнинг ҳам илиқ ошиёнга эҳтиёжингиз бор. Умрингизни ёмон одамларга сарфламанг. Умр сизга бу учун берилгани йўқ, – деди.

Бу чиройли, ёш йигитга ҳайрат билан қарадим. Биринчи марта эркак киши мендан бошқа нарса сураётганди. Бутунлай бошқа нарса истарди. Оллоҳга, Яратганга қайтишимни истаётганди. Биринчи бор Оллоҳ номини уз фойдам учун менга эслатмоқда эди. Ҳа, қанча йиллардан бери биринчи марта! Йигит 15 дақиқача ваъз айтди. Тингладим. Зотан, бунга эҳтиёжим бор эди.

Сунг кетди. Айландим. Чағалуглига келдим. Бир жойда «Ойнада ботган қуёш» номли китоб диққатимни тортди. Сотувчидан сўрадим. Яхши муомалада бўлиб, менга яна «Ҳидоят», «Бир она фарёди» каби китоблар билан «Сур», «Зафар», «Ислом» номли уч журнал берди. «Ислом» журнали ҳам бўладими, деб хайрон қолгандим. Ифлос кучаларнинг бирида жойлашган уйимга келдим. Аввал «Бир она фарёди»ни ўқидим. Наша хумор қилди. Китобдан ғоят таъсирланишимга қарамасдан, ўқишда давом этолмадим. Уша кечасидаги улушимни олиб, эртасига уйғондим. Ва қолган китобларни ўқидим. Журнал ва тупламларни ўқиб тугатдим. Қайта ўқидим. Яна «иш»лай бошладим. Лекин энди нафратга тулиб ҳаракат қилардим. Энди уз холидан хабардор муштарий эдим. У сўради: мен ҳаётимдан хабардор қилдим. У ҳам мендай уйдагиларидан айрилган экан, дардимни тинглаб йиғлади. Қўярда-қўймай пул берди:

– Бу ишингни қуй, сенда оз бўлса-да, иймон бор, биз эса ботқоққа ботганлардан, сен узингни қутқар, – деди. Меҳмонхонадан чиқдим. Таксида кетаётиб, бир таксининг орқасидаги «Бугун Оллоҳ учун не қилдинг?» деган ёзувни кўрдим, ўйладим... Мен бугун эмас, бугун умримда Оллоҳ учун не қилдим? Ҳеч нарса! Бей ўгли кучасидаги жомега келдим. Бир жомега қарадим, бир унинг кучасига. Кучада нима бўлаётганини куриб, жоме олдида турдим. Нурли-нурли болалар чиқиб келишарди. Жоме олдида аёл кутиб турарди: «Нимани кутаяпсиз?» – дедим. «Эримни», деди. Кийинишига ҳавас қилиб, ёқтириб қолгандим. Бир пайтлар нафратлантирган кийим энди мени қутқарадигандай эди. Шундай кийинсам, ёмонликдан қутулишимни ҳис этдим. Уша кийиниш, ўша либос – жаннат гули мисол, менга юборилгандай эди. «Мен ҳам шундай кийим кийсам, қайдан топсам бўлади?» – дея аёлдан сўрадим.

– Чапда Исмоил Қалъа бор, уша ерга борсангиз, тикиб беришади, – деди.

Излаб топдим. Узун либос, пардузи тиктирдим. Менинг қандай аёл эканимни билишмасди. Бироз пасиҳат қилишди. У ердан чиқиб, уйга келдим, кийиндим, бу кийимлар ичида узимни бахтли ҳис этардим. Кийим тоза, мен эса ифлос эдим. Уларни кийим жавонимнинг энг чиройли жойига қўйдим. Пинҳоний бир куч уларни тарқ этишимга қўймаёттанди. Доимо киёлмаётган ҳам эдим. Яна чекар, йиғлардим. Лекин «иш»га бормасдим. Беқарор кезардим. Отам, онам, Қадарим, акам ва ҳаётим... Бакиркўйга даволанишга бордим. Тушунтирдим. Мени даволадилар, у ердан тузалиб чиқдим. ИРШОД номли кутубхонага бордим, илик муносабатда бўлишди, олти-еттита китоб беришди. Пул ҳам олмадилар. Дунёда тамасиз инсонлар ҳам борлигини ўйладим. Хайрлашаётганда қўп-қўп дуолар қилиб, ташаккур айтишди. Хайратландим. Ҳам бепул китоб беришди, ҳам менга ташаккур айтишди. Ҳолбуки, мен ташаккур айтишим лозим эди.

Уйга қайтаётганимда, бошқа китоб дукони олдида «Мактуб» журналини курдим. Олдим. Уйга келиб «Виждон азоби» рукни диққатимни тортди, ўқидим. Бошқа саҳифаларини ҳам ўқиб чиқдим. Гуё ҳар саҳифасида мен бор эдим, гуё ҳар саҳифаси мен ҳақимда эди. Уша кунларимни ифодалаб беролмайман. Таҳририятга сим қоқиб, журналнинг аввалги сонларини ҳам сурадим. «Манзилнингизни айтинг, жунагамиз», – дея яхши гапиришди. Уялганимдан турадиган жойимни айтмадим. «Ўзим бориб оламан», – дедим. Бордим. Уларга куринишдан уялиб, 8-9 ёшли боладан суратдим. Ўзим эшикда кутиб турдим. Бир жилдини беришибди, журнални олиб уйга келдим. Икки кунда ўқиб тугатдим. Менинг дардларимни билгандай ёзишган. Нажот, озодлик – Оллоҳга қайтишда аёллар эзилмоқда, дейилган. Улар ҳақли эдилар. Журнал менга ҳамдарад бўлмоқда эди. Ўзимни йиғиб, онамни куз олдимга келтирдим. Кучасига бордим. Ох! Уша тўйғуларни ифодалай олсам эди... Деворга суяниб, хунграб йиғладим.

Беш йилдан сунг ота-онам яшаётган кучара илк бор келишим эди. Исми эсимдан чиққан қушни хонимни курдим. Онамни сурадим. Аёл мени факат овозимдан таниди. Буйнимдан кучди:

– Онанг сенинг дастингдан ётиб қолдилар. Икки ой аввал вафот этдилар, – дегач, бошқа нарсани эшитмадим. Хушим бошимдан учди. Дархол онамникига бордим. Унинг қуллари теккан эшикларни қучиб, оёқлари теккан зиналарни упмоқ истардим. Борсам оиламиздан, уйдагилардан асар ҳам қолмабди. Онам улгач, отам қишлоққа кетибди. Акамнинг хотини эса болаларини ташлаб, қассоб билан қочиб қолибди. Болаларни она-сининг онаси олибди, акам ҳануз қамокда экан. Йиғлаб-йиғлаб қайтдим.

Онамнинг, акамнинг, отамнинг, Қадаримнинг азоблари мени қовурарди. Ох! Нималар қилиб қўйдим.

Ниҳоят, хотини Малакнинг шол булишига сабабчи бўлган амакини эшитдим. У бир кишининг виждон азобида куяди. «Итдай улиб кетсам», – дерди. Мен-чи? Мен?! Мен қайси виждон азобини ёзайин. Одамлар битта виждон азобидан улмоқда, мен эса...

Виждон азоби билан ҳануз яшардим. Яшардимми?!

Ана шундай, Амина хоним... Сизни опа десаммикан, билмаяпман. Журналингизни яхши кураман. Сизларни ҳам. Ҳаммаңгиз ўзимнинг опамдексизлар.

Опа, мен энди не қилай? Айта оласизми? Ҳозир 25 ёшдаман. Кеча-кундузим изтироб. Қайғуга тула. Танглик ва таназзулимни айтолмайман. Бу виждон азобини ёзишингизни, кўриниши чиройли, ичи чиркин бўлган ҳаёт не эканини билиши учун узбошимча, тақлидчи қизларга сабоқ булишини истайман. Бу ҳаётдан айрилмоқ, улмоқ истайман. Қилмишларимни эсласам ўлимдан ҳам кўркеман. Қадарим, ота-онам, акам, энг муҳими – Оллоҳга нисбатан қилган хатоларнинг қандай ҳал булишидан кўркеман. Бу виждон азобидан қандай қутуламан. Сиздан ёрдам сурайман. Ёзинг, опаларим!

Ёзинг, биродарларим! Қардошларим! Юзимга тупурмок истасангиз, тупуринг! Ва яна ёзинг!

Опажоним, сизнинг камокка – жазо уйига тушганингизни ўқигач, хайронлигим яна ортди. Сиз биз кабиларни қутқармок истабсиз-у, жазо уйига тушибсиз. Биз кабиларни фалокатга судраганлар эса эркинликда юрибдилар. Бу қандай дунё?! Бу қандай инсонлик?! Қандай дунёда туғилдим? Бу ҳақиқатлар атрофимда экан, мен нега қурмадим?! Ҳар нени энди қурмоқдаман. Лекин хатоларимни тузатиш, қийинчиликларимни унглашнинг имкони йўқ. Шунга қарамасдан, сиздан кумак кутаман. Бу кеча биринчи марта хуфтон намозини ўқидим. «Ибодатимни қабул қиласанми, ё Раб!..» – деб ўқидим... Оллоҳдан уяламан... Ўзимдан уяламан... Онамнинг мазорини ҳануз билмайман. Барча мазорлардан уяламан.

Мана – мен... шундайман. Ана, қийноғим... виждон азобим... Мени нима поклайди? Мени нима инсон қилади? Мени Оллоҳ, онам, отам, болалар уйига берганим – отаси номаълум болам қандай кечиради? Сиздан бошқа ҳеч кимим йўқ. Истанг, қўлимдан тутинг, истанг, улоқтиринг! Ёнмоқдаман. Ичим қуймоқда. Қалбим ёнмоқда. Бутунлай ёнмоқдаман. Мени қутқаринг, қутқаринг бу ботқоқдан, мени мендан, ўзимни ўзимдан қутқаринг! Буни қандай қиласиз – билмайман, аммо қутқаринг! Қайғудан уялапман.

Сизга келдим опа, мени жазо уйининг эшигидан: «Унвону насабинг йўқ», – дея қайтариб юбордилар. Фақат мактуб билан дардимни тукишим мумкин. 32 саҳифа ёздим, қисқартириб 17 саҳифага туширдим. Бундан камроқ саҳифага дардим сиғмайди.

Осмали Масжид деган жойда тураман. Уйининг деворларига дардимни айтиб-айтиб йиғлайман. Ҳозир тунги соат турт. Ташқарида аёз саси. Бу дунёдан нафратланаман, жирканаман. Хатоимга ҳаётимни тулайман... Мени бу қуйга туширганлар товон туламайдиларми?

«Мактуб» укувчиларидан, мусулмонлардан ё улишим, ё Оллоҳга қайтишим учун дуо қилишларини сурайман. Аслида сурашга ҳам юзим йуқ. Не юз билан сурайман.

«Сендан одам чиқмайди, жазоингни торт!» – демангиз. Деманг, опажоним! Сизни, барчангизни жуда яхши кураман. Шундай суз айтишингиз мени улдиради.

Сузимни йиғлаб тугатар эканман, сизларга ҳамишалик ҳурмат билдириб қоламан.

Ҳатто ҳайвончалик бўлмаган жафокаш Оиша Яшим қ...

Жавоб:

Мактубингизни куз ёшлар билан уқидим. Қандай қилиб: «Жазоингизни тортинг!» – деймиз. Жоним, жигарим, бу сузни қурбонларга эмас, қурбон қилганларга айтамыз. Кунгил мактубингизни шундайича ёритишни истайди, аммо журналимиз имкониятини ҳисобга олиб, 7 саҳифага келтирдик. Синглим, сизни қандай қабул қилмаймиз? Қандай қилиб камситамиз? Асосий, бош қотиллар турганда қандай қилиб сизни қотил, деймиз. Сиз бизнинг зolimларга топшириб қуйилган синглимизсиз. Зулм гуруҳ туюдиган нишонсиз. Оиша Яшим! Жигарим, биродарим, синглим, қардошим! Нега манзилингизни ёзмадингиз. Тезда манзилингизни билишни, узингизни куришни истайман. Мен темирларни парчалаб ташқарига чиқолмайман. Аммо ташқаридаги биродарларим сизга қучоқ очиб, моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлайдишар. Тезда манзилингизни билдиринг. Келгуси журнал сониде сизга жавоб йўллайман, узунроқ бўлгани учун ҳозир ёзмаяпман. Унгача бир неча тавсия, насиҳатимни эшитинг. «Оллоҳ кечирмас, қабул қилмас», – деган беҳуда хайолларга берилиб, яна хатоликда давом этманг. Оллоҳ Узига риёсиз қайтган ҳар кишини қабул қилади. Оллоҳнинг дўстфў қарамми кенг. У ақлимиз етмайдиган, тушуночанимиз қамрий олмайдиган дарижада Улудир.

ҲАЙВОН ҲАҚИ

Қимматли опа-сингилларим! Бу воқеани Оллоҳнинг амрига мувофиқ исломий яшаган ўстозимнинг тилидан эшитдим. У киши айтдилар, мен едим, сиз уқинг. Ибратли воқеа будир:

«Маҳалламизда, уйимизнинг туғрисида бир қушним бор эди. Қучиб келган қушимиз барча қушнилари «хуш келибсиз», дейишиб, бизни яхши қутиб олишди, аммо уша қушнимиз билан негадир қуриша олмадик, қуринмади. Қушнилардан сураб-суриштирдим, ҳайдовчи экан. Намоз ва рўза билан иши йуқ экан. Майли, Оллоҳ ҳидоятга бошласин, дедим.

Бомдод вақтида шовкин эшитдим. Қарадим. Катта очик юк машинаси эшик олдида тўхтади. Ҳалиги қушнимиз келганини билдим. Соат унда хотинимга:

– Мен боғда буламан, яхшилаб чой дамла, қушни келибди, нонуштани бирга қилайлик, – дедим.

– Яхши, лекин сал терсроқ эмиш, – деди хоним.

– Майли, қуявер, – дедим.

Боғ айланиб юрганимда қушни қуриниб қолди. Майин табассум билан:

– Хуш келибсиз, қушни, – дедим.

Биринчи қуришдаёқ маҳмадоналик қилиб жавоб берди:

– Хуш қурдик, отахон! Сиз кимсиз ўзи?

– Биз энди қучиб келдик, янги қушнимиз, мана бу боғда бирга чой ичайлик, марҳамат қилинг, – дедим.

Қулидаги сигаретини тутатиб келди. Қимлиги ҳолидан маълум эди. Ҳаводан, сувдан бироз гаплашган бўлдик. Менинг диний домла эканимни билиши билан безовталанди. Англадимки, осонлик билан йулга кирадиганлардан эмас. Аммо Расулуллоҳ (с.а.в.)ни, Имоми

Аъзамни хотирладим, Сукут қилдим. Чой ичдик. Асосий воқеа кейинроқ бошланди...

Бу қушнимиз ичар, бақирар, магнитофонни баланд қилиб қуяр, барча қушнилари безовта қиларди. Орадан бир ҳафта утди. Қушнимиз уйига жигар олиб келиб, ошхонага қуйибди. Маҳалланинг мушуги кириб, паққос туширибди. Бечора жониворни тит-питини чиқариб, қопга солиб, устидан мазут тукиб, ёқиб юборибди. Биз намоздан чиқиб келдик, маҳаллада шовқин, аҳволни айтишди. Ҳаммамиз жониворга ачиндик. Аммо қўлимиздан нимаям келарди. Булар иш бўлганди.

– Қушни, шу ишни қилмасангиз буларди, гуноҳга қолибсиз, – дедим. Менга бетамиз сузлар айтди.

– Бу одам телба, Оллоҳдан қурқмайди. Балого учрайди бир кун, – дейишди. Куп хафа бўлдим... Ва кута бошладик. Орадан куп утмасдан қушним фалокатга учради, ҳамма енгил тортиб, севингандай бўлди. Лекин мен купроқ ачиндим. Уз-узимга дедим: «Сув тоғора сув йулида синади». Зиёрат куни келди. Қушнилاردан ҳеч ким кирмади. Мен бордим. Ҳолбуки, қушни менга қупол муомала қилганди. Қушни ҳақини уйлаб, бордим. Борганимда ҳуши узида эмас, ярим ёниб, ярим куйган бир ҳолда ётарди. Уйдагилари бошида йиғлашарди. Бир ҳафтадан бери алаҳлайди, дейишди. Мен ҳам эшитиб, сесканиб кетдим. Оғзидан, шу сузлар чиқарди: «Мушукни тортинг, узоқлаштиринг, олинг мушукни! Ёққан мушугим мени емокда!» – дерди. Куп турмасдан у ердан чиқдим. Ё Раб! Нақалар Улуғсан! Бировнинг ҳақини бировда қолдирмассан, ҳатто ҳайвон ҳақини ҳам, дедим. Парвардигоримга беадад шукрлар қилдим. Оллоҳ ҳузурида зolimдан хисоб сурайди. Лекин бандалари каби шошилмайди.

А. ОВЧИ, Эски шаҳар

Лицейнинг сунғи синфида уқир, ётоқхонада турардим. Тавҳидни англашдан ва исломдан узоқ, шайтоний истақлар оғушида, завқ-шавқ ва кунгилхушлиқлар ичра кечаётган ёшлиқ даври. Ҳа, хануз ислом билан танишмаган ва таништирилмаган эдим.

Янги йил кечасига бир неча кун қолганди. Барча тенгдошлар хаяжон ичида. Биз ҳам дугоналаримиз билан бозорга бориб, уша кун учун Оллоҳ таолонинг минг бир неъматларидан олдик. Оқшом бўлмасдан столларни ҳозирладик; чарос, писта, курка, шароб, шарбат, мевалар ва ҳоказо. Кийиниб, безаниб дегандек... тайёрландик.

Улкан бўлма уқувчи ва муаллимлар билан тўлди. Уқувчилар бир-бирларига ҳадялар беришар, бир қисми овқатланиш, бир қисми рақс тушиш билан машғул. Бизлар ҳам бир-биримизга ҳадялар бериб, рақс тушмоқ учун турдик. Бу орада мен дустларимдан изн олиб ётоқхонага чиқдим. Хонага кириб, ҳайрону ҳайратда қолдим. Шайтонга қулликни рад этиб, Оллоҳга қуллик қилишга эришган, оппоқ либосларга ўранган ҳамхонам жойнамоз устида йиғлаб, дуолар қиларди. Хонада бошқа ҳеч ким йук. Яқинлашиб нечун йиғлаётганини сўрадим:

– Пастда барча кунгилхушлиқ қилаётганда нечун йиғлаб утирибсан?

– Дугонажон, мени йиғлатган нарса шу, сизнинг аҳволингиз эмасми? Биз нимани қутлаяпмиз? Биз учун бу куннинг нима аҳамияти бор?! Ғарога тақлид қилишдан бошқа нарса эмас-ку, – деб жавоб берди дугонам.

Мен ушанда бу сузлар маъносини уйламадим, ҳамхонамни шу ҳолда қолдириб, пастга тенгқурларимнинг ёнларига тушиб кетдим. Шайтоний мусикаларга му-

вофиқ, хайвонга ухшаб тепиниб уйнадик. Тонггача шу тарзда кунгилхушлик қилдик.

Ушанда мусулмон эдим... фақат энди мусулмон эканимни хис этаётган эдим. Энди Оллоҳга таслимиятнинг шуурига эришган бир дорилфунун талабаси эдим. Ушанда ҳаё ва номусдан узоқ эдим.

Янги йил кечасига тайёргарлик қилганларни, бозорларда арчалар сотилаётганини кўришим билан хонада ҳамхонамни изтироблар ичра ёлғиз қолдириб, жойнамозда йиғлаб утирганидан кулиб, бирга йиғламаганим учун энди виждон азобида қоврилиб изтироб чекмоқдаман. Ботил кечага тайёрланадиган ёш қизларимизни уйлашим билан виждон азобим янада ортади, кунаяди. Яна бир янги йил утказдик. Яна неча киши йиғлади экан? Неча киши йиғлаш керак бўлган ҳолида кулди экан? Мен қаби виждон азобини чекмасдан уйғонишларини Оллоҳдан тилайман!

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм!

Оиламиз турт кишидан иборат – уч опа-сингил ва онам.

Отамизни кичиклигимизда йуқотганимиздан бери барча тирикчилик ташвишлари онам зиммасида эди. Ҳаётда Оллоҳдан бошқа ҳеч кими бўлмаган онамиз бизни турли кийинчилик, кураш ва машаққатлар билан устириб, улғайтиришга ҳаракат қилди. Опамиз кичик ёшда турмуш қуриб кетди.

Мен болалигимдан магазинда ҳисобчи ёрдамчиси ва сотувчилик қила бошладим. Қисқа вақтда Маҳмудпошо муҳитига мослашишга ҳаракат қилдим. Бу ерда тижорат номи остида нималар бўлмайди, дейсиз, қизларнинг ҳам сеплари, ҳам номуслари талон-торож қилинади. Бир неча магазин эгалари (армани наслидан Турк қоришимидagi кишилар) фарзанди тенги қизларни йулдан уриб, ҳар хил муомалалар қилар ва уларни уз ахлоқсизликлари йулида бир бўкюмга айлантирардилар. Қай бирлари қочиб қутулишарди, қай бирлари уйларини, номусларини бой бериб, унинг-бунинг моли сифатида корин туйдириш ва гиёҳвандлик савдоси билан оворая сарсонлар. Бугун Истанбулда аёлнинг ишлашини қувватлаган бейлар зимдан ҳозирланган бу тузоқларни кўрмасдан аёлга иқтисодий эркинлик бўлсин, дея наъра тортадилар. Ҳа, қандайлиги номаълум ишларда ишлаш аёлга бир миқдор иқтисодий ҳузур беради, аммо шунинг баробарида (балки кўпроқ) аёллик ҳислатларини йуқотади-ку!

Мен у ер-бу ерга утиб, нима қилишимни билмай юрардим. Шароитни куриб қочишни ҳам, бўлганмокни ҳам истамасдим. Эркаклар билан биродар эркин муно-

сабатда булар эдим. Узимча маданий ҳаёт кечирардим. Улардан бирор нарса юқтирмас, улар қилаётган ишларни қилмас, лекин инкор ҳам этмасдим. Уларга бир нарса демасдим, улар қилаётган ишлар, ахлоқсизликлар менга меъёрдагидек туюла бошлаганди.

Шундай ахлоқсизлик оқимида узим булишим билан бирга, синглим, онамни ҳам бунга даъват этардим. Мендан тўрт ёш кичик синглим онамнинг қистовлари билан Қуръон босқичи (интернат)га юборилганди. Синглимга сал тепадан ачиниброк қарардим. Узимча уни дунё завқларидан маҳрум деб уйлаб, опа сифатида уни бу ҳолдан қутқармок чораларини ахтарардим. Бир куни онамнинг туғилган кўртига кетгани, уйда йуқлигидан фойдаланиб босқичдан чиқариб олдим.

Уз таъбиримча уни қутқаргандим.

Ҳануз узини янги деб ҳаракат қилган 13 ёшли синглим узгача ҳайрат ичида эди. Бу ҳолидан фойдаланиб, уни кинога, театрга, кургазмаларга олиб борардим. Истардимки, у ҳам мендай ҳур яшасин, диний ишонч панжараларини парчалаб, ёшлардай маданий ҳаёт кечирсин.

Хуш, мен ёқлаётган ёшлар маданияти нима эди? Кучаларда диққатни тортувчи кийинишлару йигит-қиз аралаш-куралаш тонггача ер тешиб уйинга тушишми? Ё чўмилиш жойларида яланғоч чўзилиб, беорлик чўққисини эгаллашми? Ё асл мақсад-мулжалнинг нелигини тушунмасдан қўлларига бир-икки китоб, журнал олиб, узларини уқимишли қилиб курсатишми? Узини ҳақиқатга багишламоқчи булган синглимни мен ана шундай виждонсизлар «маданияти»нинг моли булиши учун кистардим. Бугун шу сатрлар билан эътироф этаётган виждонсизлигимни уша кўнларда басир булган кўзларим билан қуролмасдим.

Мен орзумни амалга оширишга улгурмадим. Синглим Оллоҳнинг мадади билан онам тарафидан исломга пинҳона кўнгил қуйган йигитга унаштирилди. Қанча уринсам-да, синглимни қўлдан чиқариб қуйгандим.

Синглим орамиздан кетгач, онам билан бирга қолдик. Онам уз дардлари, мен уз танлаган йулим билан эдим. Бир ташкилотнинг халқ уйинлари бўлимида раққос эдим. Бу ташкилотни тузганлар купроқ сиёсатни, коммунизмни тарғиб-ташвиқ этгани учун қамокда ётиб чиққан ёшлар эди. Ҳаммамиз заковатли ёшлардан бўлганимиз билан фахрланар, ҳар ҳафта юзлаб кишилар олдида рақсга тушардик.

Бу жамоатда бир маданиятли акамиз мен билан узгачароқ муносабатда бўларди. Соатлаб давом этган суҳбатларида динсизлик эмлашини утказар ва албатта, мени «тузат»май ва менга таъсир этмай қуймасди. Заиф ишонч озгина турткидан қулайди. Улар узига тобе этиш учун қўлларидан келганини аямасди.

Бир рамазон ойида уларнинг ҳеч бири руза тутмагани ҳолда мен руза тутдим, лекин улардан уялганимдан рузадорлигимни билдирмадим. Кечкурун уйга қайтишда уз-узимча, модомики, шубҳада эканман, нега тутаяпман, дея рузамни буздим. Ва туғилган савол-жавоблар ичида қолиб, чорани уз-узимдан қочмоқда курдим. Қанча қочмай қуйилиб келаётган саволларимга жавоб тополмас, маълум бир нуқтагача келар, нарёққа утолмас эдим. У нуқта нима эди? Шундай уйлар исканжасида юрганимда, қўлимга Ҳакимўгли Исмоилининг «Илмлар ва шарҳлар, изоҳлар» номли китоби тушиб қолди. Тезда уқиб чиқдим. Туғилган саволларимга бу китобдан янги-янги жавоблар топардим. Бир Қудрат борлигига ишона бошладимки, янаш узгача мазмун касб эта бошлади. Бу тўйгулар билан тўлишиб борар ва бу тўлишиш ҳали мен билмаган ҳидоят сари бошларди. Энди уйғонгандим, аммо атрофдан воз кечолмасдим. На улар мени тарк этишар, на мен уларни. Ишончимга қараб яшай олмаслик изтиробга соларди. Қочгим келарди. Қочдим, ҳаммасидан – атрофимдагилардан, билган ҳар нарсадан қочдим, узоқлашдим, Раббимга, мени

Яратганга, менга ҳаёт берганга, мендан ҳисоб суровчига сиғиниб бордим. У мени кутиб олди, менга дадиллик, куч-қувват, мадад ва ёрдам берди. Дин душманлари қаршисида арслонга айландим. Бу гал улар мендан қочдилар. Энди бошқача ҳузур ва ҳаловат ичида эдим. Парвардигоримни билмасдан аввал ҳеч яшамагандек эдим. Уни билганлар, топганлар, амрига итоат этганлар орасидан урин олдим. Унинг йулида яшашни истиқбол атадим. Унинг йулида буй курсата бошладим.

Ислом билан шарафлагани, ҳаётимга мазмун, тот-лаззат, тинчлик-хотиржамлик, ҳузур-ҳаловат бахш этгани учун Оллоҳга беадад шукрлар қиламан. Зотан, шунинг ўзи бахт, саодат эмасми? Илгариги ҳаётимда шулар бормиди? Лекин утган ҳаётимни, синглимни йулдан урмоқчи эканимни эсласам, уша виждонсизлик азобини юрагимдаги олов, кўзимдаги қайноқ ёшлар билан сундирмоқ бўламан.

Ҳар куни ўзимдан сурайман ва ўзимга айтаман: агар қутула олмасам эди, Раббим нажот бермаса эди, не ҳолларга тушардим. Аҳволим қандай кечган буларди?! Ҳали тула қутулишга эришмаган, ҳануз кўзларини каттарок очолмаётган биродарларимга уйғонинг, дейман.

ОЛМОНИЯГА ҚАЙТИШ

Ботган қуёш шафақларига ҳайрону ҳайрат ила мафтун бўлиб тикилган кузларимдан оққан томчилар ёноғимни ювиб тушар, виждон азобидан қалбим сирқирар, овозсиз чинқирар эдим. Хатосиз, янглишсиз ва фавқуллодда ҳар нарсаси ҳозир булган биз – яхшиликни билмовчиларга яхшиликлар ато этувчи Парвардигоримга ботинан дуолар қилар, Ёлғиз Дўстим, Сирдошим, Яратганимдан мени афв, мағфират этишини ёлвориб сўрардим. Кечмишим куз унгимда жонланди. Уялдим. Бошим куксимга эгилди...

Ота-онам Олмонияда ишлаш учун мен ва опамни гудак ҳолимизда онам тарафдан бувим, тоғам ва янгамга қолдиришган. Мен эркаклар ичида мапнитофон мусиқаларига мувофиқ, қорин уйнатиб уйнаш натижасида куп-куп пул олар, шу тариқа эркалатиб, талтайтириб устирилардим. Бошланғич мактабнинг иккинчи синфида шаҳарчага кучирилиб, уйдагилар юборган пулга кун кечирардик. Бешинчи синфдан сўнг ҳеч истамаганим ҳолда Олмонияга бир йил аввал жунатилган опам, мендан кейин тутилган икки синглим, ота-онам ёнларига кузимни ёшлатиб судрагандай олиб боришди.

Бошланғич мактабда дарсларни аъло узолаштираганимга қарамасдан, у ерда турк синфининг энг севимли уқувчиси бўлдим. Учинчи синфдалигимда онам қасабамизга эски уйимизни бўзиб, янги уй қурдириш учун сингилларимга қараб туришни менга топшириб кетди. Опам ва отам ишдан чарчаб қайтар, атрофни йиғиштиришда менга ёрдамлашмас, аксинча, тузғитарди. Отам биз билан маңгул булишга вақти йўқлигидан, узимизни узимиз бошқарардик. Опам русумга берилиб ва телба тенгқурларига эргашиб, ишдан кейинги вақтини у ер-бу ерда утказадиган бўлди. Синфимни жуда яхши

даражада тугатдим. Қирк ёшларида Туркияда олий мактаб мудири бўлгани ҳолда, Олмонияга муаллим бўлиб келган Н.Х.У мени юқори синфга урнак ўқувчи сифатида олиб борар, табел, кундалик, уй вазифалар ва дафтарларни текширтирарди. Лицейнинг биринчи синфи (Олмонияда туққизинчи синф (урни)га утади) охирларида сингилларим ва уйга қарашни тарк этиб, узимни жамоатга урдим. Туққизинчи синфнинг битириш имтиҳонини топширолмадим. Қулай иш топиш учун қулимда ҳужжат бўлиши керак эди. Шунинг учун яна шу мактабда бошқа синфда ўқишни давом эттирдим. Онам ҳамон Олмония – Туркия орасида бўриб келарди. Сингилларим ҳам энди узини ўзи боқадиган ёшга киргандилар. Бизлардаги узиш, узгаришни куриб онам: «Жуда очик кийинманглар, маҳалла-қуй нима дейди?!» – дея насихат қиларди. Гуё биз маҳалла-қуйдан тортинадигандек. Онамнинг бошидаги румолига ҳам аралашар, бир жойга бирга борадиган бўлсак; «Ҳеч бўлмаса лабингизни буянг, озгина пардоз-андоз қилинг!» – деб ялинарди. Исломдан беҳабар ўсган онам ҳам ўзларини биздан ҳимоя қилишни истар, ҳам бизнинг кунглимизни қолдирмасликка, биз билан бирга қадам ташлашга ҳаракат қиларди. Опамнинг кисташи билан беҳузур бўлиб йуталишларига қарамасдан, у тутган сигаретдан тортиб қуярдилар. Опам сигарета чекишимга рухсат бермас, қатъиян ман қилар: «Мен урганиб, энди ташлаёлмаяпман, чекканингни курсам ураман», – дерди.

Унинг сузи беҳуда. Синфимизда Танжу, мен, Бумба (Нурхон бакалоқ, семиз бўлгани учун шундай атардим), Танжунинг севгилиси, самимий дугонам Мурувват билан кунларимизни хуш-шодон кечирдик. Баъзан мактабдан қочар, очик ҳовузга кетардик. Танжу мени Гулу (гул) опа дерди. Ҳамма сирини ва дардини менга айтарди. Туркияга М... келиб, қисқа муддатда қайтди. Қайтишда ёнида чиройли расм келтирди. «Туркияда мени бу қадар яхши англаган модерн тушунчали ва ғарб-

лик дуст булиши мумкинлигини хаёл қилмасдим», – дея тўхтамасдан Маму (Махмат)ни айтган Танжу: «Гулу, сен ҳақингда Мамуга, айтдим, сени жуда ёқтириб қолди, мактуб ёзишиб, танишинглар», – дея қисталанг қилди.

Бумба-бақалок эса: «Сен қиз, шошма мен ёзиб, узим текшириб, туғрилайман», – дея ишни пайсалга солиб, бирор хулосага келгач совчилик қилмоқчи эди. Қисмига, булимига ёздим, тезда жавоб келди. Кунда бир, баъзан иккита ва ҳатто баъзан бир кунда учта мактуб олган кунларим ҳам буларди. Расмлар юборар, севги изҳор этарди. Унга турли куринишларда тушган расмларимни юборар, менга телбаларча ошиқ булиши учун жафолар чекардим. Унчалик ҳам гузал булмаслигимга қарамасдан, унинг сузлари менинг қалбимни ҳаёт нашъанамоларига тўлдирадди. Хизмат жойидан фурсат топилди дегунча қўнғироқ қилар, йиғлар, «тез кел», дея ёлворарди. Ойлик телефон ҳақни уч юз минг булгач, иш жойининг телефони узиб қўйилди. У жуда хафа бўлди.

Бечора Мамуга нисбатан ҳеч қандай севги туймасдим, онамга ёлғон айтиб, дискотекага кетар, ароқ ичар ва телбаларча ракс тушардим. Дўстлашиш таклифларини қабул қилишимга қарамасдан, ҳеч чекинмасдан муттахамлик қилардим. Фирибгарликлар тайёрлардим. Бу телбаликлар орасида эркак билан ракс тушишдан, ёқаллашишдан негалир (сабабини билмасдан) узимни тиярдим. Уқиш битгач Танжу, Мурувват ҳам бошқа шаҳарга кўчишиб, мен ёлғиз қолавердим. Мендан саркашроқ тенгқурлари бўлган опам билан энди бирга эдим. Бутун вужудимизни ҳаддан ташқари кийнардик, уйдагиларни алдардик, ичардик ва ботқоққа ботиб борардик. Маму билан муносабатим жиддий эмаслигини билган опам Мамуга ачинар ва менга: «Бундай қилма», – дерди. Мен энди бу уйинга нукта қўяман, деб турганимда, унинг телефонда ёлворишлари мени бу фикримдан қайтарарди. Неча йиллар келмаган ватанимга тез орада излаб келишимни эшитган Маму йиғлаб, мени кутиб олиш учун

И... га келди, бир ҳафтадан сунг М... га боришим учун мендан суз олгач, мени қасабамизгача қузатиб қўйиб, ўзи ёлғиз М... га қайтди.

Қасабамизга калта шортда, телбавор соч билан кириб борганимда, кишиларнинг қарашлари ва чиркин сузларининг сабабини тушунолмадим. А... да яшаётган Бумба ҳабаримни эшитиб келибди. Орадан бир ҳафта утганига қарамай, Мамўни йўқламаганим. Бумбанинг қистови билан Мамў берган телефон рақамларини тердим. Телефон дўстиники эди. Телефон тутқичини қутарган Апо (Абдуллох) титрок овозда: «Гулу, сизнинг, сиз Мамўга бир ҳафтадан сунг келаман, деган эҳансиз. Мамў ҳам баракка борганди. Сиз келишингиз керак бўлган кун окшом бўзук машинага минди, канча гапирганимизга қарамасдан кетди ва ҳалокатга учради. Ҳозир оғир аҳволда шифохонада ётибди ва тўхтовсиз сизнинг исмингизни такрорлайди, сизни чакиради, тезда етиб келинг, илтимос!» – деди. Мени қўндиришмоқчи бўлишяпти, деб ўйлаб, қолдим. Эртаси кун яна Бумбанинг қистови билан сим қолдим. Апонинг онаси йиғлаб: «Қизим, Апо жаномга кетди, Мамў у эди!» – деди. «Йў-у-ўк!!! Ёлғон!» – деб бақирдим. – Мамў у эдимми?!

Ишонгим келмас, лекин бу шафқатсиз ҳақиқат эди... Музлаб, қотиб қолдим. Мамўни йўқолдим. Менга атаб ёзган шеърларини ўқир, суратларига қарар ва ўзимни ёб ёлтирардим. Мен бир ҳафтадан сунг келаман, деб алламаганимда, у баракдан ажрамаган ва ўлмаган бўларди, деб ўйлардим.

Олмонияга қайтганимда воқеани барча тенгқўларим эшитиб таъзияга келишганлари, айниқса, Танжунинг мени айблаб боқишларидан эзилардим. «Юзимга тупурсиңлар, майли, аммо менга қотилга қарагандай қарамасиңлар», – деб ўйлардим. Опам бошқа шаҳарга иш билан кетганди. Ёлғиз қолдим. Қасабамида саргарошхона ва диско очиш истаklarини унутган, ўз ёғимга ўзим қоврилар эдим.

Дискодан келганимда, оғзимдаги ичкилик хидига аҳамият бермай, ўрнимга ётишдан аввал узим билмаган ҳолда, беихтиёр дуо китобини ўқирдим. Энди унга боғланиб, гуё унинг саҳифаларидан бир нарсалар ахтариб, топадигандай эдим. Орадан куп вақт ўтгандан сунг танишим ёнида утириб, унинг ҳаракатларидай ҳаракат қилиб, илк марта Парвардигоримга топидим. Мени ҳузурида қабул қилишини сураб ёлвордим. «Ё Раббий! Биламан, гуноҳларим куп, аммо мени афв эт, мадад бер, қўлимдан тут, мени туғри йўлга бошла, ёлғиз қолдирма!!!»

Ичимни кемирган саволларга телбаларча жавоб ахтарардим, ҳақиқат қаршисида йиғлаб, фиғон қилардим. Бизни биздан, мени мендан, узимизни узимиздан, бизни исломдан айирганларга, Мавлони унуттиришга ҳаракат қилганларга нафратимни тукмоқ истардим. Калта либос кийиб, оёқларимни курсатиб юрардим. Ушанда атрофимда ҳақиқатни айтадиган, ҳақ йўлни кўрсатадиганлар бўлмаганидан ким не деса ушанга эргашардим. Мендаги бу ўзгаришдан онам йиғларди. Бошқа бир шаҳарда қолган опам ўзгаришим қаршисида ҳайрону лол эди. Менга телба деб мурожаат қилган, фарзанди эканимдан уялган, бир-икки ширин сўзини мендан аяйдиган отам атрофимда айланардилар. Энг кичик синглим менга эргашмоқчи бўлар, ундан каттаси бу ишга бепарворок эди.

Парвардигорим мени гафлатдан уйқотган, энди кофирлик устувор кўтда қололмасдим. Менинг Илоҳим – ёлғиз Оллоҳ бор эди. Мен атрофимдагиларга, русумга эргашмаслигим керак. Неча йил мусиқа, русумдан тополмаган ҳузурни Исломдан топдим. Энди бу масъулкини авайлаб, лаззатини тотишим керак.

Ота-онамни у ерда қолдириб, қайтдик. Ҳозир Қуръон босқичида таълим оляпмиз. Мендаги бу ўзгаришни қабул қилолмаган, бу ерга келгач кийган номусим белгиси, ҳазрати. Фотима, ҳазрати. Оиша онамнинг либоси

олиб бордим. У нафратланадиган мавзулардаги китобларни ўқишини қулайлаштирдим. Оиша бизникида бир ярим ой қолди. Кетишидан бир-икки кун олдин (энди фикрларимга, ҳаракатларимга эътироз этмас, лекин ёқтирганини ҳам билдирмасди): «Кетишимга оз қолди, эсдалик учун расмга тушайлик!» – деди. Рози бўлдим. Тайёрландик. Бутунлай ураниб кийинмокчи бўлганида, бунинг урнига жакет кийишини айтдим. Иккиланди, кундиришга куп уриндим. Суратхонага жакет билан келди. Энди хурсанд бўлишим мумкин эди, муваффақиятга эришгандим. Мен узимни голиб келдим, деб ҳисоблардим. Расмхонада бошини очиб, буяниб, пардоз-андозда суратга тушишини илтимос қилдим. Кундирдим. Лекин расмга тушиб булгач, бўёқни ювиб ташлаб, бошини ураб олди. Мен севиндим. У пушаймон бўлди. Безовталанди. Ва икки кундан сунг Диёрбакирга жунаб кетди. Маълум вақт хат ёзишиб турдик, мактубларида баъзи жиҳатлардан узгарганини айтарди. Бу узгаришлар нима эканини тахмин қилиб, севинардим. Лекин афсусланмас, виждоним қийналмасди. Орадан маълум муддат утиб, Парвардигоримнинг менга ҳидояти насиб этди ва менинг фикрлашимда узгариш юз берди. Оиша билан ёзишмаларимиз бир ярим йилки тўхтаганди. Мен Диёрбакирга бордим. Бу гал мен Оишаларникида қолдим. Лекин у жуда ҳам узгариб кетганди. Уйларига қанча эркак меҳмонлар келса, боши очик ҳолда уларга бемалол хизмат қилар, равоққа чиқар, фақат ташқарига чиққандагина ўранарди. Ичим сирқиради, пушаймон бўлдим, унинг бу ҳолига мен сабабчи эдим. Лекин ҳеч нарса деёлмасдим. Бир кеча утириб, тонггача суҳбатлашдик. Пушаймонлигимни, унга нисбатан қилган ноҳақлигимни айтдим, исломни англатмоққа ҳаракат қилдим. Булмади. Қайтишдан қурқарди. Тесқари аҳвол... Илгари мен уни исломдан узоқлаштириш учун ёмонлаган бўлсам, энди ислом

гузалликларини айтиб, қайтиши учун ёлворардим. Диний китоблар уқитдим. Фойдаси булмади. Измирга қайтгач, тез-тез хат ездим, жавоб булмади. Ниҳоят мактуб келди: «Мактубларингда диндан суз очма, чунки ёзадиган бирор нарса тополмайман. Узгаришимни уйлама».

Хулоса қилиб айтаманки, Оишага қилган ҳақсизлигим ва бу ҳол қаршисидаги виждон кийноғини ҳеч қачон унутолмайман.

Бу ер Эски шаҳарнинг энг сокин кучаларидан бири. Кучамизда куп мутавозе кишилар яшайди. Бу куча бошқа кучаларга ухшамайди. Гийбат, миш-миш бу ерда йук.

Йуксилларга ёрдам кулини узатиб, кунгилларга нур сочган шу кучада усдим.

Оиламиз ҳам исломий яшади. Зотан, бу кучада очик-сочик юргувчиларнинг узи йук эди. Ҳар ким уз холича, исломий ҳаёт кечиринга ҳаракат қиларди.

Мен уйимдагиларни ва маҳалладошларимни жуда ҳам яхши кўрардим. Улар соф кунгил одамлар эдилар. Усмон бобом жуда оқкунгил инсон эди. Уша пайтлар 6 ёшли қизалоқ эдим. Ҳали рўмол урамасдим. Усмон бобо менинг бошимни силаб: «Сенинг исминг Амина! Қандай гузал исм! Пайғамбаримиз оналарининг исми! Агар бошингни ураб юрсанг, шу исмга муносиб бўласан!» – дердилар.

Бошланғич мактабни битирдим. Бошимни ураганча, намозимни уқирдим. Уйимдагилар мени Имом Хатиб лицейига юбормоқчи эдилар. Лекин мен Анқарадаги А.Г. лицейида укиб, ҳамшира булишни истардим. Бу ерда И.Х.Лга олмаганлари учун урта мактабга кирдим. Мактабни (дарслардан ташқари) бошимни очмасдан битирдим. Уйимдагилар бундан хурсанд эдилар. Узгармаслигимга қатъий ишонардилар. Ва мени Анқарага (интернатда) ётиб уқишим учун руйхатдан утказдилар. Лекин кучамиздаги барча қўшнилари боришимни истамасдилар. Ислонни тарк этиб, куфрга кириб кетишимдан кўрқардилар. Ва менинг севимли Усмон бобом уйимдагилардан юбормасликларини ёлвориб илтимос қилди. Уйимиздагилар эса: «Унга ишонамиз, иншооллох, узгармас», – дердилар. Усмон бобо: «Ундай

деманг, биз XX асрда яшаяпмиз. Бу замонда узгарганлар шу қадар купайдики, нукси барча ёшларга урмоқда», – дедилар. Усмон бобом менга ҳам куп ёлворди. Аммо менда ҳамшира булиш истаги авж олган эди. Усмон бобомга узгармаслигимни, айна Амина булиб қолишимни айтдим. Менинг боришга қарорим қатъийлигини билган Усмон бобом йиғлаб-йиғлаб огохлантирди: «Эҳтиёт бул, Амина! Асло узгарма! Сени ботқоққа бошламоқчи булганларга алданиб қолма! Кузимизни нигорон қилма!» – дедилар.

Анқарага кетарканман, кушниларим билан кузда ёш ила хайрлашдик. Мактабда ўқишни бошлаганимдан бери на бошимни очдим, на намозимни қолдирдим. Аввалгидай эдим. Кечалари томоша қилиш учун ТВ бор эди. Лекин мен томоша қилмас, фақат диний романлар ўқирдим. Иккинчи йилимнинг икки ойи ҳам шу тариқа кечди. Бир куни ҳамма ойнаи жаҳон томоша қилаётганида мен бир гушага чекиниб, диний роман ўқирдим. Бир эркак овозидан чучиб тушдим:

– Ёлғизмисиз? Ёнингизда утиришим мумкинми? – деди. Асабийлашдим.

– Йўқ. Мумкин эмас, – дедим ва бошқа жойга утирдим. Бу янги ёш муаллим эди. Яна ёнимга келди:

– Нотўғри тушунманг, диққатимни тортдингиз. Ўқитганингиз, ҳар ҳолда, диний роман. Менинг ҳам динга муҳаббатим ва алоқам бор, – деди.

Юмшадим. Чунки диндан сўз очди. Мен, эркак билан ёлғиз қолиш таъқиқланганини, китоб беришимни айтиб кетдим.

Эртаси кун шанба эди. Дам олиш бўлгани учун ташқарига чиққандим. Яна ўша муаллим ёнимга келди. Романдан биров ўқигани, жуда яхши эканини ва ҳоказолар ҳақида гапирди. Мен бу ерда булишимиз маън этилганини тақрорладим.

– Гуё мактабда бегона муаллимлар билан бир ерда булмагандайсиз, – деди.

Нима дейишни билмай ҳайрон бўлиб, довдирадим.

Кейинги кунларда муаллим менга дарсларда синовлардан ёрдамлашадиган бўлди. Бу аҳвол менга ёқмасди. Шайтоний фикрлари билан таъсир қилишга ҳаракат қиларди. Исломга яқин қарашлари билан ҳам мени ҳайрон қолдирарди. Ажабо, ислом янглишими? Ёки шайтон? Билолмасдим.

Менга эркак бўлмаган жойда – қизлар орасида бошни очиш мумкинлигини айтарди. Эркак бўлмагач, ҳеч нарса қилмайди, деб уйлардим мен ҳам. Дугоналарнинг орасида бошимни оча бошладим. Намозларимни ҳам секин-секин камайтириб борардим. Диний роман ўринини ТВ томошаси эгаллай бошлади. Энди мактабда бошимни урамасдим. Ташқарида ярим-юмалоқ, чала-чулпа урардим.

Румолимни ярим-ёрти ураб, дугоналарим билан ташқарига чиқаётганимизда, улар ҳазиллашиб: «Қўполлигинг қолмади қолмади-да, замондан ортда қолдинг», – дея камситишар, лекин мен уларга қулоқ солмай уранардим. Бир нарсаларни пичирлаб кулишарди. Ҳар донм катта кучадан кетардик, бу гал жин кучалардан айланиб утишни истадик. Кучага кирганимизда бир дугонам бошимдан румолимни тортиб олди. Ҳайрон бўлдим. Қандай қилиб бу уйинини аввалдан сезмадим экан. Румолимни иккига айириб, қўлимга берди. Булганича бўлди. Қайтурдим. Аммо дугоналарим шундайича ҳам қалчалар гузалсан, дея мени овунтирдилар. Бозорга сочим, бошим очик ҳолда бордим. Менда иймон бўлса мактабга қайтардим. Аммо иймонимни олдирган эдим.

Мен иккинчи уйиндан хабарсиз борардим. Дугоналарим мени истироҳат боғига бошлаб келдилар. Саккиз қиз булганимиз учун икки стол атрофига жойлашдик.

Ҳар стол атрофига тўрт кишидан утириши керак булгани ҳолда бизнинг стол атрофига уч, наригисига

беш киши жойлашдилар. Кунглимга бошқа нарса келтирмасдан: «Нега улар сиқилишиб, бизнинг ёнимизда бир жойни буш қолдиришди», – дея уйладим ва сурадим. Улар: «Меҳмонимиз бор», – дейишди. Меҳмон уша олғир шайтон муаллим экан, келди. Хайрон қолдим. Бу ерга келишимиздан қандай хабардор бўлди экан? Ва менинг ҳам бундан хабарим йўқ, дугоналарим қайдан биларкин? Кайфиятим бузилди. Боғда айланиб келганимиздан сунг, икки дугонам бир баҳона билан туриб кетишди. Орқадаги столга қарамасдим. Қарамокчи бўлганимда муаллим гапга тутиб қоларди, йулини топиб қарадим, иккимиз ёлғиз қолганимиз, оқшом бўлиб қолганидан безовталандим. Дугоналарим кетиб қолганини билгач, жуда жаҳлим чиқди ва шу ҳолда муаллимга тикилдим.

– У-ху, қачон кетишди улар, гапга берилиб билмай ҳам қолибмиз, – дея сафсата сота бошлади.

Жаҳл билан:

– Ёлғончи! – деб бакирдим. Қаергача югуриб борганимни билмайман. Фақат йиғлардим. Мактабга бориш йулини билмасдим. Танийдиганим фақат шайтон муаллим эди. Ҳар томонда маст-аластлар тентираб юришарди. Муаллим меми мактабга олиб боришини айтди. Фақат йул усти уйидан бир нарса олиб утишини айтди. Индамадим. Бошқа чорам йўқ эди. Йул буйи суҳбатлашмадик. У уйига кирди. Мен эшик бусағасида қўтдим. Лекин соатлар ўтса ҳам чиқмади. Мен муаллимнинг оиласи бўлса керак, деб уйладим ва ичкари киришимнинг зарари йўқ, дея фикрладим. Ичкари киришим билан бирдан эшик бекилди. У эшикнинг ортида экан. Қўрқиб, ҳушимдан кетдим. Ўзимга келганимда, ҳар тараф барбод, бадбуй ҳид таралар, ичкилик ичилгани билиниб турарди. Югуриб чиқдим.

Энди нима қиламан? Уйлай бошладим. Кезинар эканман, бир кутубхонада «Мактуб» номли журналга қу-

зим тушди. Ҳозиргача эшитмагандим. Олдим, уқидим. «Виждон азоби» рукни ёқди. Езишга қарор қилдим ва ёзмокдаман. Уқиганларимга кура баъзилар ботқоқликдан кутулиб, хузурга, ойдинликка, Оллоҳга қовушган, мен аксинча, ойдинликдан ботқоқликка ётиб, йук бўлиб борардим. Энди нима бўлади? Уйимга қайтолмасдим. Отам мендай фарзанддан кечадилар, рад этади. Онам шол бўлиб қолганди.

Оҳ, Амина! Қайдасан? Энди урнингда фоҳиша Амина бор? Оҳ! Усмон ота! Сузингизни тингласам эди. Бу ҳолга тушмасам эди! Оҳ, ота! Мени улдирсангиз эди-ю, фақат бу ёқларга юбормасангиз эди! Оҳ, оҳ! Аввалги Аминангиз йук энди! Севимли Аминангиз узгарганини курсангиз эди, исломий, урнак киз эди, энди зинокор аёлларга, оврупалашган қизларга урнак булғувчи Аминаман. Кошки исмим Амина бўлмаса, унга доғ туширмасам эди!

ОНАМНИНГ ЧИНҚИРИҒИНИ УНУТОЛМАЙМАН

Ассалому алайкум!

Мен лицейда ўқиган йилларимдан аёл эрки социализмда эканини ҳаёл қилиб, унга кўнгил бердим. Ленин, Маркс таълимотини ўргандим. Натижада уйимдагилар каттиққўл бўлганлиги сабабли, ҳур бўлиш, социализмга янада яхшироқ хизмат қилиш, дорилфунунда ўқиш учун уйдан қочдим. Уйимдагилар: «Намоз ўқи, бошингни ура», – деб урардилар. Мен эса намозда шунчаки турар, ҳеч нарса ўқимасдим. Динимизда намоз ўқимаган енгилроқ урилади, лекин уша кўнги менинг аҳволимдай таёқ акс таъсир этадиган, дин, намоздан кўнгилни қолдирадиган бўлса, ҳар ҳолда бундай иш тутилмагани маъқул. Мавзудан чиқиб кетмайин. Сўнгги тенгқурлар воситачилигида уйдан қочгач, қандайдир (эсимда йўқ) сабабга кура дорилфунун имтиҳонларига қатнашолмадим. Майли, бир ишга кирарман, қолаверса, сулчи дўстларим бор, дердим. Янги турмуш қуришган эр-хотиннинг ёнида қолар, уларнинг иш ташлашлари, очлик эълон қилишлари ва баъзи семинар машғулотларига қатнашардим. Бир жойимиз буларди, у ерда ҳар кўни уларни учратиб ёки иш ташлаш жойида топиб, уша ерда утирардим. Бир ишга кириш имкони бўлмади. Энди эркин эдим. Бошим очик, жинси шим ололмаган, аммо шимда, қўл-оёқ очик ҳолда айланардим. Агар эркак маданиятли бўлса, очик аёлга асло қарамайди, ҳеч завқ туймайди, деб уйлардим. Сулчи эркаклар менга ҳеч ёмон кўз билан қарамайди, деб уларга ихлос қўйгандим. Албатта, социализмга ҳам. Хатолик инсонда, социализмда эмас, деб билардим. Уйлардимки, булар ҳаёлдаги зиддиятлар, буржуазияга хос қолдиқлар,

эскиликлардир. Бир куни машина ортига эркак-аёл аралаш утириб, иш ташлайдиган жойга кетдик. Чордана куриб утирдим, шим кийиб олгандим, эркакларнинг кузи истар-истамас менга тушди, мен утиришимни узгартирдим. Булар буржуазия қолдиклари, ҳақиқий эътиқодли одамлар бўлса эди, қарамасдилар, дедим. Вақти-вақти билан туғишганларимни соғинар, аммо ичимга ютардим. Ота-онам ургани учун соғинмайман, деб уйлардим.

Бир кеча бўлганича бўлди. Мен қолган оиланинг аёли бир кунга бошқа жойга бориши керак эди. Ва мен эри билан қолишимнинг ҳеч бир зарари йўқ, улар ҳам шундай уйлайдилар, деб ҳисоблардим. Уша кеча уйқум келмади. Ака, ухлаёлмадим, суҳбатлашайлик, дедим. У ётоғимга келди. Суҳбатлашиш ўрнига ноҳуш қиликлар қила бошлади. Қотиб қолдим. У давом этар, лекин ик-кимиз ҳам кийиниб олгандик, албатта, ёмон иш содир бўлмади, лекин менинг социалистик биродарлик, деган тушунчам пучга чиққанди. Эътиқодли одам шундай бўладими?! Мен руҳий тушқунликка учраб, қўл-ни-лардан жомадон сурадим. Нима қилганимни ҳануз билолмайман. Ва қўзимдан маъно кетганини қуришгач, мени полисга олиб боришди, сунгра 1 – 1,5 ойгача руҳий касалхонада ётдим. Чиққач, аввал юрган йўлларимни билмадим. Аввал бошидан кечирганлардан билдимки, электр шок (курси)да миянинг бир қисмини, хотирани заифлаштирар экан (ҳаяжонда жумлаларни келишти-ролмаяпман). Менга ҳам электр шок қўллабдилар, шу-нинг учун анча вақт уша йўлларни хотирлай олмадим. Яна қўп нарсани эслай олмаслигим ҳам шу туфайли эди. Аммо тузалдим. Уйнаб-қулиб уйга келдим. Уй ишлари-ни озми-қўп қила олардим. Тузал ва ёш аёл булганим учунми, хотини уйда йўқ пайтлар уша социализм лаъ-восидаги одам мени яна безовта эта бошлади. «Мен бу қалар иродасиз эмасман, нима бўлди, менга сен таъсир

қилаялсанми, билолмаялман», – дерди. Ҳа, Оллохни инкор этган Унинг яратганини ҳам инкор этарди. Кунгидаги қарши жинсга булган туғма ҳисни инкор этар, лекин Оллохнинг қонуни қаршисида ожиз эди. Мен ҳар гал қаттиқ қаршилиқ қилиб, тўхтагардим. Мен уни ота-она урнида кургандим. Ҳаёл бузуклиги, қалб айниши фақат диндорларда булади, деб уйлардим. Лицейда бир севганим буларди. Доим уни уйлардим. Агар у менга уйланганида, уйдан ҳам қочмасдим. Севгим йўлида ҳатто социализмдан воз кечардим. Аммо унга қочайлиқ, деганимда, у ҳеч нарса демади. Нега қочмоқчисан, деб суради. Мени узим хоҳламаган биттасига узатмоқчилар, ўқитмоқчи эмаслар, дедим ва унинг оғзини пойладим, лекин у индамади. Шунда ҳам уни уйлардим. Менимча, аёл ёлғиз бир эркакка, эркак ҳам битта аёлга кунгил қуйиши мумкин дердим. Қуръон ҳам: «Хотилларингиз орасида адолат қилолмайдиган булсангиз, биттаси билан қифояланинг», – дея огоҳлантиради.

Яъни эркакнинг яратмиши ҳам умуман бир кишига (аёлга) кунгил беради, демак. Бу аслида мавзумиздан ташқари. Ҳануз айбни исломга қўйишдади. Шунинг учун ёздим. Бу бошқа мавзу, шу боис шу ерда тўхтатаман.

Асабларим таранглашиб толдим, билмадим, яна ҳасталандим, овқатни оғзимга олиб келолмайдиган ҳолга тушдим. Эмландим, лекин тузалмадим. Мени уйга қайтардилар. Отам ҳунграб бағрига босди. Агар рад этса, ҳолим нима кечарди?! Билмайман. Оиламиз ҳеч кимнинг юзига қаролмайдиган булишди. Қочиб кетганимга бир йилга яқин булганди. Секин-секин ҳар нимадан айирганларни айбламас, социализмни ҳам, уларни ҳам ёмон курмасдим. Нима булганини билмас, гўё сеҳр қилингандим. Маълум вақт онамларникида қарахлигим давом этиб, сезгирлигим сусайди. Полис тергов утказди. Бирор айб топмадилар, ҳеч қандай жазо олмадим. Жамиятдан курган жазо ҳам менга етарли эди.

Онамнинг асаблари заиф эди. Янада хафа булиб, узилиб қолай, деди. Лекин мени куришлари билан кучли ва каттик чинкирди. Сунгра мени рухшуноста элтишларини айтдим, бир марта бордик, кейин дори истеъмоли ва ота-онамнинг меҳр-муҳаббати билан қисқа вақтда тузалдим. Энди уйимдагилар аввалгидай бошингни ура, деб кистовга олмасдилар, лекин мен узим моҳиятига етиб-етмасдан урана бошладим.

Очиқликдан ҳали нафратланмасам-да, кунглим тулмасди. Бир ярим йилдан сунг танишимга турмушга чиқдим. Бир-биримизни жуда яхши кураимиз, бола-ларимиз бор, лекин ота-онаси бой була туриб бизни уйларида қайдашди. Ишсизлик, уйсизлик қаби турли изтироб ва машаққатлар чекдик. Бир-биримиз билан жанжаллашдик. Жаҳолат бурунлари ҳеч ерда сусаймасди. Ишсизлик оқибати ҳадидан ошди. Шу кетишда бошим оғриб, узимни йўқотаман, дея қўқдим. Чунки мени тинглайдиган, тушунадиган кимса йўқ эди...

Бир улчов, мезон ҳам йўқ... Эрим эса оилали бўлса ҳам қизларга гап отишдан тортинмади. Энди эса Оврупада... у ерда аёлларга қарамайман, дея суз берганди менга. Лекин шайтон иғво қилиб қўймас, менга ҳам тинчлик бормасди. Бу орада зерикиб, сиқилдим. Юсуф ва Зулайхонинг ишқий ҳикоясини уқийин, дедим. Қуръонда борлигини билмас, ишқий роман қаби уқимоқчи эдим. Бу орада секин-аста намозларимни купайтириб, мукаммаллаштирдим. Қуръон уқишни бошлангич мактабдаёқ ўргангандим, аммо уқимасдим. Купчилигимиз шунақа мусулмонимиз. Қуръон уқишни биламиз, исломни билмаймиз, билолмаяпмиз. Бунда ким айбдору ким айбсиз, билолмадим. Хуллас, гапни қисқа қилсам, Юсуф ва Зулайҳо қиссаси ҳам ишқ, ҳам ҳаёт, ҳам ибратдир. Бамисоли яшаётган ҳаётимизнинг ўзи эди. Уша оятларни ёдлаган инсон ҳаётга татбиқ этса, ҳаёт мактабида билимдон, турмушда эса тадбирли бўлган бўларди.

Тенгқурим менга: «Бизга кандай раво курдингиз» деган роман бериб қолди, бир кунда ўқиб чиқдим. Шундан сунг азонлар, намозлар, китоблар узгача, янада гузалроқ куринадиган бўлди. Жавонлар китобларга тулиб турса-да, мен уларни ўқимасдим. Энди эса уларни ютгудай эдим. Эримга «Ҳазрати Юсуф»ни юбордим. Аммо у менчалик таъсирланмабди. Ҳамма бир хил таъсирланса, не буларди бу оламда?! Унинг дарди бой яшамок. Энди мен ўқиганларимдан олган таассуротларимни мактуб орқали эримга айтардим. У эса хатда фақат ҳол-аҳвол суралади, дерди. Бу орада исломни бирдан ургана бошлаб, уни ҳеч кимга англата олмасдим. Бунинг устига эримнинг узокдалигидан сиқилиб, бош огриғига йулиқдим. Лекин энди куп уйламасдим, исломни урганиб, ўзгаларга англайтиш вазифасини бошлаб юборгандим. Икки ярим йилки, Оврупадан жуфтим ҳамон келмайди. Туркияга борсам, яна ишсиз қоламан, дея қурқарди. Хотин, фарзанд қайғуси пул олдида кичик нарса булиб туюларди унга. Ризқ берувчи, танг ва кенг этувчи Оллоҳдир. Фақат мусулмонлар ризқ эшигини бошқаларга топшириб қуйибди. Узокдаги эримнинг аҳволини билмасдим, унга мактуб билан исломни англаймоққа киришдим, лекин қаршиликка учрадим. Бундан сунг эрим билан бу борада куп машғул булмаслигимга туғри келмоқда эди. Коммунистларга, барча ботил булганларга бақиргим, ҳайқиргим келарди, сиз не қилсангиз қилинг, йулдасиз. Исломга боғланмасдан фойда курсангиз-да, йуқотажаксиз! Олдинда сунгсиз бир олам бор. Бироз олдинни куринг, илғор булинг! Билмасангиз дард чеккайсиз, дегим келарди. Шунинг учун ёзмок истайман. Шахсан курган-кечирганларимни, менга мусулмон аёл уй ҳибсида, ошхона мушуги, жоҳил деб ургатганларга ёлғон деб ҳайқирмок истайман. Фикримда Робба каби ўзгаришлар, эврилишлар булди, аммо мусулмонча...

Ҳаётимда эса мени виждон тазйиқи тарк этмаяпти. Уйдан қандай қочдим? Қандай қилиб бундай иснодни онам, отам – уйимдагиларга раво қурдим? Жоҳил туйғулар йулида уларни паришон этдим. Ва мен йиллар давомида мусулмонларга ҳақорат билан қарадим. Онамнинг мени курганидаги фарёдини ҳануз унутолмай, виждон азобида қолдим.

Бу виждон азобимни журналингизда ёритинг, ёш қизларга ибрат бўлсин, балки ўқиб хато йулларидан қайтарлар. Гарчи купларнинг боши тош деворга урилмагунча кузлари очилмайди. Куплар қаттиқ зарба емагунча уйғонмайди, унганмайди. Аммо нашрдан умидимиз катта. Чунки инсонлар бирдай эмаслар, ақлли кишилар хатарли йулдан қайтишни биладилар. Дуоларингизда мен гуноҳқорни ҳам унутманг!

Мен ун олти ёшида лицейга бортан укувчи эдим. Истанбулда қолдим. Опам, поччам, уйимдагилар чин мусулмонлар эди. Катта акам мени уз фарзандидай кўриқларди. Ҳар доим: «Оллоҳга қайтинг, Оллоҳга қайтган мусулмонлар чинакамига Уни севса, барча нарсалардан огоҳ буладилар. Уларни уммонорти ҳам, Оврупа ҳам эргаштира олмайди», дердилар. Лекин мен бу сузларни яхши идрок этолмадим. Ҳар ҳолда бир гуруҳ тенгқурларимга овуниб, ҳаммасини унутиб юбориб, улар билан кино ва бошқа кўнгилочар жойларга кета бошладим. Кўнлар шундай кечар, пул чидамасди... Пул қайдан келишини билмас, фақат сарфлардик. Ҳаётим таназзулга юз тутиб, бўҳронга дуч келди. Бир томонда инсон орзулаган ҳар нарса, иккинчи тарафда Оллоҳнинг қонуни. Биринчисини афзал курсам, наригисини тарк этишим керак эди. Исломдан воз кечсамми? Йўқ. Қандай қарайман Расулуллоҳ (с.а.в.)нинг юзларига. Лекин бундай уйлашимга қарамасдан иродам, туғрироғи, иймоним заиф эди. Натижада нима бўлди, билмайман, уйдан қочиш, бошқа улкаларга кетиб қолишни хаёл қила бошладим. Табиий, бунинг учун пул керак эди. Юртдан ташқарига, ҳар куни газеталарда мақталаётган Мармарисга бориб, кунимизни фаровон ва шод утказмоқчи булардик. Нима қилсак экан... Газеталар гўё бизни уйдан қочишга, утирликка ташвиқ қилардилар...

Кейин қарор қилдикки, отамнинг ғазнасини умарамиз ва қочамиз. Мен яширин режа асосида отамнинг чунтагидан ғазна қалитини олишга муваффақ бўлдим. Дўстларим ғазнадан миллионларни умардилар. Ва Истанбулдан қочдик. Бездовта эдим. Ҳам динимга, ҳам оиламизга хиёнат қилгандим. Лекин рангин дунё менга жозибадорроқ туюларди. Фақат менга эмас, барча

ёшларга шундай туюлади. Лекин ёш инсон узини қандай назорат қилиши керак? Ва ниҳоят тутилдик. Отам уларга ҳам, менга ҳам даъво қилмадилар. «Бандаи ожизлик, бир хато қилиб қуйишибди, уларни афв этайлик», – дедилар. Лекин улар жазо олиб, мени халос қилишганини эшитишим биланок хафа бўлиб кетдим. Нега менга жазо беришмади? Бу қандай тенгсизлик? Бу қандай айирмачилик қонуни? Қалитни берган мен эдим-ку! Лекин мен озод этилдим. Булганича бўлди. Нима қилсам ҳам бўлмади. Улар зулмнинг, таълим-тарбиясизликнинг қурбони бўлдилар, қамоқдан қамоққа утказилдилар. Мен эса ташқарида эркин бўлсам-да, ҳибсда эдим. Доим узимни ғамгин ҳис этдим. Эзилдим. Бу виждон азоби эди...

Иқроф була қолай: мен узимни севмайман (хурмат қилмайман). Сабабини қискача айтай.

Мен бошланғич мактаб муаллими, ноҳомиз хатти-ҳаракатларим туфайли повилйун (хунгилхушлик жойлари)га тушганлардан бириман. Етти йил уша ерларда юргач, у ҳаётдан жиркана бошладим. Бир пуллик эркакларга хизмат қилиш жонимга тегди ва бу ишдан воз кечдим. Бир қуни Лайло Сайёрнинг расмини газетада курдим. Ҳожи булибди. Жуда таъсирландим. Чунки у билан бирга хизмат қилгандим.

Дархол намоз ўқишга киришдим. Уранмасам-да, руза тутаман.

Лекин жуда ёмон одатларим бор. Масалан, барча бахтиёр жуфтларни куролмайман, дарров аёлнинг айбини қидираман. Тун буйи ухламай, мендан афзал инсонлар шаънига қандай доғ туширишни уйлаб, турли режалар тузаман. Ажабо, Оллоҳ одил экан, режаларимнинг ҳаммаси узимга қайтмоқда. Гузалларни ҳам куролмайман. Ҳаммадан зиёда булишни истайман. Етти марта унаштирилдим. Турт мартасида турмушга чиқдим. Феълим ёмонлигидан эрларим ташлаб кетсалар ҳам, узимни айбламайман. Сизга эътироф этаман, «айбдорман» деб айтаман-у, яна улардан хафа буламан.

Жуда ёлғончи, аммо жуда сахийман... Ҳам тузук, ҳам сохтаман, фақат муваффақият қозонишни истайман.. Барчадан мактов эшитишни, аёллардан устун булишни хоҳлайман. Шу одатим туфайли унаштирилган бир қизни қайлигига ёмонладим, уларни ажратиб қўбордим. Виждоним азоби шу ердан бошланди. Бир қиз жонига қасд қилди, бу ишга мен сабабчи бўлдим. Туйгуларимга асир булиб, уни йигитига ёмонлаган эдим...

Сизлар диндор инсонларсиз. Тузалишим, виждон азобидан қутулишим учун нима қилишим лозим? Ишонип, нима маслаҳат берсангиз, бажараман. Салом билан узини изловчилардан бири.

Жавоб:

Хурматли узини қидираётган хоним! Исмингизни айтмаганингиз учун шундай мурожаат қиламиз! Бир неча руҳшўнослардан бу хонимга қандай маслаҳат, тавсия берасиз, деб сурадик. Марҳамат, жавоблар билан танишинг;

Др. Мусо Тусун: «Бу хоним руҳий касал эмас, узини тўтиб олиши учун чора топа олади. Узини қурмасдан бошқа ҳеч нарса деёлмайман».

Др. Аблоаддийн Дурон: «Хастани қурмасдан бир нарса демоқ мушкул. Бу хил беморлар телбадан хавфлироқдирлар. Жиннига иккита дори бериб, ҳаракатларини назорат остига олиш мумкин. Аммо бу тоифадагилар умр бўйи машаққат чекадилар. Давосини эса қурмасдан айтолмайман».

Исмини айтишни истамаган бошқа шифокор эса шундай деди: «Бу хонимда инсонийлик муаммоси бор. Одамийлиги заиф бўлгани учун доим узини исботлаш ҳаракатида юради. Бу хилдагиларга уз иродасидан бошқа даво йўқ. Бундайлар ҳам узини, ҳам атрофидагиларни бахтсиз қилади. Бу хоним ҳар недан аввал узини, инсонийлигини излаб топмоғи керак. У ҳаддан ташқари эркатой, тантӣқ. Бу ҳаракатларидан воз кечтириш учун узи билан суҳбатлашиш, тушунтириш керак, деб уйлайман».

Хурматли узини изловчи уқувчимиз! Бизнинг ҳам баъзи тавсияларимиз бор:

1) Киши тартибли ҳаёт кечирishi, оза қаноатли бўлиб, сабр этиши, юксакларни кузлаши учун аввало Оллоҳни севиши ва Унинг қонунларига таслим бўлиши керак;

2) Ёмонлик ва бировнинг гийбатини қилмаслик учун Оллоҳдан қўрқishi лозим;

3) Оллоҳдан қўрқсагина киши риёкор бўлмайди. Бунинг учун Оллоҳга, жазо кўнига қаттиқ ишониб, иймон келтириш керак бўлади;

4) Доим узингизни айбсиз куришингиз нафс ҳийлаларидан ҳабардор бўлмаганингиз туфайлидир. Сиз исломда инсон нафсининг нимаҳар қилиши мумкинлигини ва қандай тарбияланишини урганишингиз керак;

5) Кул қулдан, инсон инсондан устун бўлгани ва була олиши мумкинлиги учун, инсонларнинг сиздан афзал бўла олиши мумкинлигини қабул қилиб, Оллоҳ ҳузурда яхши мусулмонга эврилиш йўларини излаб топишингиз зарур;

6) Яхши мусулмон булиб, ёлгон гапирманг, мақтанчоқлик ва беқарорликка яқин йўламанг;

Ва (ёмон нарсаларни йўламаслигингиз учун) яхши ишлар билан машғул бўлинг! Сизга тақдим этилаётган китобларни уқнишингизни маслаҳат берамиз. Муттасил китоб уқнишингиз керак. Узингизга ҳушхулқ дўстлар топишингиз, уларни ҳафя қилмасдан, урнат олишингиз лозим;

7) Батъи ҳолларда эса ҳар гуноҳнинг бир бадали бўлишини, бу бадалларни биров охиратда, биров бу дунёда уташини унутмаслигингиз керак;

8) Ибодатларингизни фақат Оллоҳ учун қилинг.

Намозларингиздан кейин дуо қилишни унутманг. Ҳозирча шу саккизта тавсия билан кифояланамиз. Бизга ёганингиз учун алоҳида ташаккуримизни илҳор этамиз. Қандай бўлишингиздан қатъи назар, сизни тергаш, сиз ҳақингизда ҳукм чиқариш ҳуқуқига эга эмасмиз. Бизга ишонч билдириб, умид ва журъат билан дардингизни айтганингиздан севиндик.

Дикҳат қилинг! Ҳаракат ва гайрат қилсангиз, албатта, узингизни тузата оласиз. Бир мезонингиз бўлсин. Агар бу мезон Оллоҳнинг уллови бўладиган бўлса, ҳатто тўйгуларингиз бузилса ҳам, амалларингиз бузилмайди. Сиздан ҳеч ким узоқлашмайди. Узингизни узингиз салбий тўйгулардан ҳалос этасиз. Узингизни ўзингиз муҳокама қилганингиз яхши, албатта. Бу жиҳатдан сизни табриклаймиз!

ТУРТ НОВАДНИ СИНДИРДИЛАР

Турт фарзанднинг онаси, 28 ёшдаги тул мусулмон аёлман. Аслида бу ёзмоқчи булганларимни Оллоҳдан бошқа билишини истамайман, аммо...

Урф-одат, расм-русум қуршалган дунёнинг дини булган «оталар дини»нинг қурбони бўлиб, кичик ёшда, истамаганим ҳолда, мажбуран узим танимаган кишига унаштирилдим. Унаштирилганимдан сунг икки йил ичида мендан ун ёш катта булган қайлигимнинг кимлиги, менга лойиқмаслигини билинса ҳам уйимиздагилар шаънимизга ярашмайди, деб унаштиришни бузишни ор билдилар. Жохилия қадриятлари деб, ҳаётимиз барбод бўлди. Бей (эр)им ҳам мендай оғрилик. Лекин бошқа-бошқа кишлоқларданмиз. Кишлоқда бошланғич мактабда ўқиётганда товук ўғирлаб, муаллимга берган ва шу тариқа бошланғич мактаб гувоҳномасини олган.

Турмуш қурганимизнинг илк кунлариданоқ уйга тул яримлаганда кела бошлади. Сабабини сураганимда, ресторанда ишлагани учун шомликни тайёрлаганини ва шунга ухшаш нарсаларни айтарди. Ҳақиқатда эса қаҳвахонага бориб, қимор уйнар экан. Лекин мен уйини севган, эрига боғлиқ соф бир аёл булганим учун у не деса ишонардим, сузларидан бир шумлик ёки кажлик ахтармасдим.

Қайсарийдаги барча ресторанларга «ўғлим улди» ёки «қизим улди, жанозасини ўтказолмай қоламан» ёки «хотиним касал эди, тузалди, шифохонадан чиқариб ололмаяпман», дея ёлғон айтиб, қарзга пул олиб, қимор уйнар ва пулларни қайтариш тугул, уларга учраб ҳам қўймас экан. Барча танишлари, қарз берганлар «таъзия»га келинарди. Болаларим, Худога шукр, тирик, мен ҳам шифохонада ётган эмасман. Албатта, мен бу

нарсаларнинг барини кейинроқ билдим. Эрим мени ҳеч қизганмасди.

Турмуш қурганимиздан бери бирор куним тинч утмади. Оч қолдим. Болаларим оч қолишди. Қаҳратон киш кунларида утинсиз қолардик. Моғор босган нонларни болаларимга едирган кунлар куп бўлди. Буни қайнсинглим ва бошқалар куриб туришарди. Фақат исломий шуурлари бўлмагани учун буни менга раво куришар, менинг меҳнаткаш эмаслигим, уқувсизлигимга йуйишарди.

Бир гал қайноғамникига бордик. Эрим мени болалар билан бирга у ерга қолдириб кетди. Қайтмади. Овсиним киш бўйи менга бақирар, ҳақоратлар эди. Пулимиз йуклигидан уларникида мажбур бўлиб турардик. Эримнинг қайдалигини ҳеч ким билмас, пул ҳам жунатмасди. Овсиним болаларим билан турган уйни иситгани утин-қумир бермасди. Музлаб қоламиз, деган қурқув билан ухламай чиқардик.

Эрим бу сафар ҳам лўканта ёнидаги қаҳвахонадан чиқмади. Топган-тутганини олиб кетар, неча ойлаб қайтиб келмасди. Мен эса болалар билан гоҳ онамларникига, гоҳ қайноғамникида бўлардим.

Шу пайтда шундай сиқиялпманки... айтмоқдан, ҳатто ўйламоқдан шунчалар сиқиялпманки, ажабо, қандай қилиб яшадим экан. Худо билади. Ўзим уқиш-ёзишни билмаганим учун буларни ишончли бир опага айтиб турибман. У ёзмоқда. Барча чеккан азобларимни шу ояти кариманинг маъноси ойдинлаштиради: «Оллоҳ ҳеч кимга имкони (қучи, тоқати)дан зиёда юк юкламайди».

Эримнинг бизни ташлаб кетишларининг бирида яна қайноғам ва овсинимнинг ёнларида бўлдик. Эрим келавермагач, овсиним нарсаларимизни қор ёғиб турганда ташқарига итқитди. (Ундан аввал, куп вақт ижара ҳақи туланмагани учун уйдан чиқарилгач, бу ерга келгандик.) Қушнилари соғ бўлсин, шу яқин атрофдаги хароба қулбага бизни жойлаштирди. Бу қучишларда

зотилжамга йўлиққан уғлим совуқ хоналарда яна ётиб қолди. Ишончим янада кучайди: «Улдирмаган Мавлом улдирмас!»

Ҳар гал умид қилардим: «Эрим яхши бўлади, болаларини севади», – деб... Доим дуолар қилиб кутаман. Аммо келмасди, келса ҳам... беҳуда! Кетиб қоларди. Турмушнинг илк йилларида нега ажрашмадингиз, деб сўрайдиган бўлсангиз, уйимдагилар ажралишимни хоҳлашарди, лекин уртада битта боламиз бўлгани учун буни истамасдим. «Балки тузалар, биров сабр қилай. Оллоҳнинг хоҳлагани бўлади...» – дердим.

Эрим доим ёнида олиб юрадиган пичоғини уқталиб: «Сени улдираман!» – дея қурқитишларига, таҳдидларига қарамасдан, болаларимнинг ёнидан бир зум ҳам айрилмадим. Эрим бизни ойлаб қолдириб кетганларида «нон пули» булар, деб тилам тўқирдим. Оллоҳнинг хикмати, эрим ҳам пул олган куним келар, мени уриб, қўлимдаги нон пулини ҳам олиб кетарди. Бир гал на егулик, на ёқадиган ҳеч нарсамиз бўлмагани учун пул беришни истамасдим. (Берган билан нима қиларди, барибир қимор уйнайди.) Тараша билан бошимга уриб, пулни олиб кетди.

Бирин-кетин туғилган ва улгайиб бораётган фарзандларимиз синовимиз янада каттароқ эканини англатарди. Менга (Оллоҳ ризоси учун) битта нон ёки пул беролмаган баъзи қўшниларим доим золимонга насихат қилишарди: «Пул йиғиб берайлик, болангни олдир! Қандай боқасан? Эринг доим ташлаб кетаверса?»

Нон пули, ейиш, яшаш учун пул беролмаганлар туғилажак тудакнинг заволи учун «саховат» курсатишмоқчи! Мен жиноят қилармишман. Худога шукр, тўрт фарзандим соғ-саломат, эсли-хушли, иймонли бўлиб ўсмоқда. Фақат бир уғлим болалар уйида. Ахвол шундайлигича кетадиган бўлса, яна икки уғлимнинг ҳоли не кечаркин?.. Боламни болалар уйига топширганимдан буён, олти ойдирки, кузимга уйқу келмайди.

Тун ярмида ваҳималар ичра урнимдан сакраб тураман. «Ёсин!.. Гудатим!.. Афв эт!» – дея фарёдлар солиб, йиғлайман.

Шу кишда баъзи қариндошлар ва қушнилар тавсияси билан ажрашиш даъвоси талаб қилдим. Қайноғам эримнинг қайтишига бу сабаб бўлади, деб ўйлади. Эрим ажрашиш учун маҳкамага келганда, унинг аҳволини билган ҳакам: «Қизим, бу кимсадан сизга ҳам, бошқага ҳам, ҳеч кимсага фойда йўқ. Сизни ажра-тамиз», – деди. Ажрашгач, олти болали акамникига жойлашишга мажбур бўлдик. Бошқа нима қилишим ва қайга ҳам боришим мумкин эди. Оллоҳ ундан ва хотинидан рози бўлсин! Фақат унинг ҳам имконияти жуда чекланган эди. Узини зўрга эплар, биз келгач эса янаям қийин аҳволга тушиб қолди. Энг қийини эса туққиз боланинг (бирини болалар уйига юборганман) бир уйда муроса қилиши ва бир-бирини тушуниши мумкин эмасди. Узим бу уйда сиғинди булгач, кимга нима дея олардим?

Уша кезларда болалар уйидаги олти ёшли уғлимнинг ёнига бир неча ойга 8 ва 10 ёшли уғилларимни юборишдан қўрқардим. Бошланғич мактабни яхши ўқиган, муаллимлари яхши кўрган болаларимнинг энди исломий тарбиядан узоқлашини ўйлаб, хавотирга тушардим ва Оллоҳга дуолар қилардим. Уларни чағғитадиган нарсалар билан курашиб келдим. Лекин энди мажолим етмаслигини ҳис этардим. Оллоҳнинг ёрдами ва изни билан қариндошларимнинг қўллаб-қувватлашига муҳтожлигимни англадим. Ягона истагим, болаларимни ёнимга олиб, бир оила бўлиш, уларни исломий тарбиялаб вояга етказиш эди.

Шунга ишонардимки, агар аёлларнинг ёмон йулга киришига фақирлик сабаб бўлса, Оллоҳ сакласин, мен ҳам шу йулга кириб кетмасмидим? Демак, асл сабаб бу эмас!..

Оллоҳнинг ёрдами ва сиз мусулмон биродарларимнинг воситасида янги уй қурмоқчиман. Шубҳасиз: «Ким зарра миқдорида яхшилик, ким зарра миқдорида ёмонлик қилса, шу (натижа, мукофот, жазоси)ни куражак!»

Охирида шуни ҳам айтиб ўтишни истайманки, ҳозиргача одамлардан жуда куп зарбалар еганим учун бу дунёда яхши одам йўқ, деб ўйлардим. Ҳақиқий муминларни танигач, бу фикрим янглиш эканини англадим. Мени бажонидил тинглаб, ҳамдард бўлишиб, менга яхшилик қилишда бир-бири билан мусобақалашиб, бир-бирини қўллаб-талашиб, юкимнинг купини мендан олдилар. Улардан Оллоҳ рози бўлсин.

Буларни сиздан ёрдам сураб, узимга нисбатан ачинтириш ва тўйғуларингизни суиистеъмол қилиш учун айтмадим. Сузларим яхши безалмагани учун балки диққатингизни тортмас, аммо мен шундай бир кунга ишонаманки, уша кунда «ким зарра миқдор яхшилик қилган бўлса, унинг мукофотини куради...»

Инсонларга салом бўлсин, барча муминлардан Парвардигоримиз рози бўлсин! Дуоларда бўлинг.

Орадан шунча йиллар утишига қарамасдан, қалбимнинг қаърида қолган эски яра эсга тушади... Муаллим бўлиб, ишимга шунгиган илк йиллар оила қурдим, кишлокнинг энг гузали Асмога уйланиб, узимни саводатли ҳаёт ичида қурдим. Бу орада икки фарзандли бўлдик. Уғлим Умар 7 ёшга чиқди. Қишлоқдаги сокин, ҳузурли ҳаётимизга, ишимиз шаҳарга тайинланиши билан рахна етди. Янги муҳит, янги шароит, янги дустлар, касбдошлар ва ҳоказо... Шиддатли яшаш даврига кириб қолгандим. Авваллар эркак-аёл аралаш утиришлар, кейинроқ ичкилик балоси... Йиллар менга хизмат қилишда камчиликка йул қуймаган вафодор, жафокор жуфти ҳалолимнинг ҳар бир ҳаракати қусурли куриниб борарди. Бўлмасам, мен ҳам мусулмон эдим, жума ва байрам намозларидан қолмасдим. Борган сайин йуқолаётган узлигим, заифлашаётган иродам туфайли жумаларни тарк этадиган бўлдим. Улфатлар хафа бўлмасин, дея ичар, заққум эса уз кучини курсатар, ачиниш билан табассум қилиб қараган Асмони ҳеч айби бўлмаса-да, уриб-сукардим. Кошки урган қўлларим синсайди... Қилган зулмим, урган тағимга жавобан кўзларида ёшлар сирқиб чиқарди.

Эрталаб пушаймон булар ва яна бироздан сунг унутардим. Дуст ниқобидаги душманлар заиф иродамдан фойдаланишарди. Тунгич уғлим Умар 10 ёшга тулди. Йиллар давомида ақлу ҳушимни йиғиш урнига йулимни йуқотардим.

Болаларимни қон қусдириб, еб-ичирганимни ҳам оғиз-бурнидан келтирардим. Оллоҳга итоатли аёлим ёкмас, румоли, камзули, пальтоси учун жаҳл қилардим. Нега? Бошқа муаллималар каби пардоз-андозли, бўянмаганди... Шайтон қутқусига учиб, уни хафа

қилардим. Уни ҳам узимга ухшатмоқчийдим, лекин у Оллоҳдан қолмасди. Бунинг устига болаларни мумин қилиб тарбиялашни узининг улуг бурчи, деб биларди. Хайрон қоларли эмасми, ахир номим муаллим бўлса?! Ҳамда давлатнинг алоҳида таълим-тарбия қурган одамларимиз. Менга омонат топширилган уқувчиларни, болаларимни тарбия қилмоқчиман. Аҳволни қуринг!

Бош оғриги баҳонасида дарсга бормай, мудир билан эса тил топишардик. Ой охирида маошимни олардим. Замонанинг жохил муаллимлари қанча уқувчиларга ёмон урناق бўлишаркан, ким билсин.

Чеккан виждон азобларим саҳифаларга ситмайди. Лекин бўлганича бўлди, утгани ўтди. Муҳими, келажак мевалари!.. Алҳамдулиллоҳ, гура пишди, ҳолва бўлди.

Ҳидоятга эришганимни қисқача айтиб берай. Бир куни эрталаб ҳумор бости қилиб, судралиб зурға уйга қайтардим. Азон айтиларди. Ичимда бир нарсалар жимирлади. Бутун вужудимни пушаймонлик қоплади. Бир зумда кечди бу. Кучамизга кирган эдим. Уйимизнинг чироқлари ёнди... Оғзимдан: «Қолоқ хотин нима қилаётганикин?» – деган сузлар чиқди, аммо буни нега айтдим, билмайман. Совуқ. Қор. Бурон. Узим эса оёқда туролмасдим... Инсоннинг хомаки нусхаси – Мен! Шу пайт қаршимдан ўғлим Умар бошида дупписи, қўлтиғида Қуръони Карим билан шошиб келарди. Юз-ма-юз бўлдик. Қадёққа дейишга имкон қолмади. Ўғлим менга бурчимни эслатди: «Ота, қаранг, эшитинг, азон айтилмоқда. Парвардигоримиз «Тонг намози ҳар недан хайрли», «Намозга – пажотга келинг, деб мусулмонларни чорламоқда». «Жим, сен устозиммисан?!» – дедим. Ўғлим ҳеч қўрқмади. Янада юмшоқ оҳангда, кузларида ёш: «Отажоним, қора чумолини қора тунда қўғувчи Мавдомиз мен билан сизни ҳам қўрмоқда. Сизнинг ҳидоятга эришишингиз учун намозга шошяпман... Онам уйда ёшли кузлари билан сиз учун дуолар қиляпти, ортиқча эманг!» – деди. Қалбимни парчалаган,

қоронғиликка сингиб, узоқлашган йиғи товушларини эшитганча, ортидан қараб қолдим. Уша ерга чуқдим... уялардим... Ё Раббий! Шу оппоқ қорлар, шу қаро туңроқ неча йилки, менга қандай тоқат қилди?! Овозим бориҗа, кучим бориҗа бакиргим келарди. Узлигимни қайтиб беринг, ўзлигимга қайтаринг, қутқаринг мени! Уйга келиб қолгандим. Жуфтим, фидокор жуфти ҳалолим, ҳар доимгидек аччиқ табассум билан эшикни очди. Бошим эгик, уша қарай олмасдим. Бориб намозига турди. Йиллар бўйи шу уйда яшадимми? Деворлардаги оятларни, осиглиқ Қуръонни илк бор қуришимми? Ичимда ёпган олов қуз ёшларим билан сусая бошлади... Йиғлардим, тавба қуз ёшлари эди булар!

Дуосини тугатган Асмо қуниқмаган бу манзарага хайрат ила қараб турарди. Қузлари билан: «Тўшимми бу, унгимми?!» – деётгандек эди.

– Индама менга, хотин, индама... туйғунимча йиғлаб олай. Гуноҳ билан қирланган вужудимни, қўнғлимни қуз ёшим билан ювиб олай. Оллоҳ менга болалар ва сендай хайрли хотин насиб айламиш. Тавба, насух тавбаси билан тавба...

Уша тонгдан сўнг исломнинг абадий нури қуёш қаби уфқда порламоқда ва ҳар куни зиёси ортиб уйимизни, қўнғлимизни ёритмоқда.

Мана келдим, мана кетмоқдаман. Ҳаёт қисқа, олий жаҳолатда кечирган йилларим менга доим азоб берди. Атрофимда улуғларни, улғайганларни қуриб, тилим тингунча таблиғ этаман. Худбин мусулмон бўлмайлик. Мўмин биродарларимизга ҳақиқий тавсия, насиҳат берайлик. «Мактуб»га меҳнати сингганлардан, барча мўминлардан Оллоҳ рози бўлсин!

Ассалому алайкум!

Қадрли биродарлар! Бугунгача бир қанча мусулмон биродарларимизга кул чузиб, суяб, виждон азобларидан озми-купми фориғ булишга кумақлашдингиз. Менинг ҳам ичимни кемираётган виждон азобим бор. Илтимос қиламан, ҳеч бўлмаса мени бир сира тинглаб куринг ва ибрат олинг! Одам боласининг бошига балолар ёғдирувчи иллатлардан бири, ҳеч шубҳасиз, қимордир. У қанча оилаларни бузиб, нобуд қилган. Аммо мен йулиққан нарса – таърифлаб бўлмас виждон азобидир.

Суйган касбим, оилам бор эди. Бир фарзандимиз – уйимизнинг, кунглимизнинг чироғи – қуёшимиз эди. Дустларим туфайли қиморга берилишим мени йулдан оздирди. Шундай кунларда ёлғиз фарзандимиз хасталаниб қолди. Уни ҳакимга олиб бордик, у дори-дармон буюрди, албатта, бунинг учун пул керак эди... Ишхонам боламни даволатишим учун ёрдам пули берди. Лекин лаънати шайтон бу пулни қўлайтиришни васваса қилиб, «қимор уйна», деди. Ўйнадим. Ютқаздим. Ўғлимнинг тузалишига аталган пулдан ажралдим ва ўзимни айбдор сезмадим. Уйдагиларга ишдамадим, чалғитдим.

Ишдан қайтиб қурган манзарам мени эзиб юборди. Болам – ёлғиз фарзандим улғанди. У билан изма-из улмоқ истасам-да, буни ҳам эплай олмадим. Ушандан бери бу виждон қийноғига малҳам бўлувчи тасалли топполмадим. Топиладими, борми ўзи шундай бир таскин? Худо ҳаққи, айтинг! Мана, қимор. Ўйимизнигина эмас, руҳимни, инсонлигимни, ҳамма нарсамни вайрон қилди, хору зор қилди. Лутфан буни уқинг, ёшларимизга ҳам уқитинг, ўзингиз ёш булсангиз тенгдошингизга уқиб беринг! Виждон азоби дардларнинг энг аччиги, ёндирувчисидир!

Х. К., ИСТАНБУЛ

- Алло! «Мактуб» журналими?
- Ҳа, марҳамат...
- Қўлимга журналингизнинг аввалги сонларидан бири тушиб қолди, шунинг учун сизни безовта қилаяпман.
- Қай жиҳатдан диққатингизни тортди, бейафанди?
- Менинг ҳам виждон азобим бор. Ёзишни яхши курмайман, телефонда айтсам, ёзиб оласизми?
- Албатта, марҳамат қилиб айтинг, сизни тинглаймиз.

– Мен социалист oilанинг уғлиман. Болалигимдан Ислоннинг сахро қонуни эканини эшитиб ўсдим. «Оллоҳ, алҳамдулиллоҳ» сузлари бизнинг уйда ишлатилмас, ким Оллоҳга ишонса, ундан нафратланишар эди.

Ғарчи уша замонлар бизнинг уйимизда пинҳон айтилган «сахро қонуни» ҳақоратлари энди бу миллатнинг ойнаи жаҳонидан расман янграмоқдаки, бунга ҳеч ким ҳеч нарса демайди, бепарво.

– Ҳа, туғри, ҳақлисиз. Миллат сифатида уюшдик, балки насл-насабсиз булдик. Илгари исловатхоналарда курилган манзаралар энди уйларда томоша қилинмоқда. Лекин: «Ювош отнинг тепкиси қаттиқ булур», дейишган ота-боболаримиз. Азалдан арслондай булганлар, ҳар ҳолда, бир куни ҳеч булмаса отчалик ишга ярамоқни билажаклар.

- Иншооллоҳ дейлик, насиб булар...
- Бир миллатга уз-уздан насиб булмайди...
- Ҳақлисиз. Даъват зарур.
- Туғри. Мен мавзумга қайтай.

Шундай қилиб, динсиз шароитда ўсдим. Намоз ўқиганни курсам, жаҳлим чиқиб кетарди. Ўзи диндорлардан нима истардик, ҳануз тушунолган эмасман.

Кичик зобит булдим. Албатта, тажрибасиз эдим. Аскарларга буйруқ бериш менга жуда ёқар, аммо мен аскарни сукмадим, онасига тил текизмадим. Мен бошқа айб қилдим. Жуда катта айб.

Навбатчи кунимда бир йигит ёнимга келди. Йигларди. Икки кун илгари намоз уқиётганини курганим учун юрагимда унга нисбатан нафрат бор эди. Унга ғазабланиб карадим.

– Гапир, йигит! Нима истайсан?

– Капитан, хотиним оғир касал экан. Балки улим тушагидадир. Мени йуклаётганмиш. Уч кун рухсат берсангиз, борсам, аёлим шу шаҳарда, Заттунбурнида.

– Жим-е! Куппак боласи! Аскар авратни уйламайди. Аскарнинг ягона дарди бор, у эса – Ватандир!

– Аммо, афандим...

– Жим! Э, сенинг афандинга...

Бир соатдан сунг яна келди.

– Капитан, сиз билмайдиган ишлар ҳам бор. Жавоб беринг, йукса, қочиб кетаман!

– Сен-а? Сенми, мени бу билан куркитадиган?

Бор нафратим билан бутун қасду қасосим, қасосим бордай, шу учни олаётгандай башарасига каттик мушт туширдим. Бурнидан қон келди. Гуё ваҳший ҳайвонга айланган, ҳеч марҳамат туймасдим узимда. Қонларини арта-арта гапирарди.

– Қул-оёғингизни упай, капитан! Менга рухсат беринг. Майли, кейин улдилинг. Бу жуда муҳим.

Хунг-хунг йиглаб, яна сузларди.

– Ҳа-ҳа... шу ерга қозик қилиб қоқсангиз ҳам гинг демайман, фақат аёлимни, Нуртанимни бир курсам булди...

– Нима булди хотинингга, айт!

– Қўлингизни упай, капитан! Раҳмат, соғ булинг, сузлашимга изн бердингиз, нарёғига ҳам рухсат берарсиз, албатта.

Биз Нуртан билан турмуш курганимизга икки йил булганди. Онам уни қуйиб, қўшнимизнинг қизига уй-

ланишимни истарди. Мен кунмадим. Аммо унга хиёнат қилиб, қушни киз билан қордим. Хотиним мени севарди. Воқеани билгач, қайғудан тамом бўлаёзди. Қуп йиғлади. Кейин аскарликка, укув машғулотига олиндим. Бу ерга тайинланганимдан кейин қасаллигини эшитиб, бориб қурдим. Сарғайиб сулибди. «Мени алдамаслигингиз керак эди», – деди. Ундан қуп узр сўрадим. Аммо хафа бўлган, кунгли гўссага ботган эди. Ҳозир оғир аҳволда шифохонада ётибди. Уни қуришим керак. Мени афв этишини сўрашим зарур.

– Бу сен итларга хос иш, ит! Еган (...)ингни мен ювайми? Тагин намоз уқирмиш.

– Йўқ, намоз уқийдиган мен эмас, арзурумлик Вадат. Лекин менга жуда ухшаркан. Хизматдошлар ҳам бизни чалкаштириб юришади.

Ишонмадим. Замондан ортда қолган бир қоғоз ва қупол йиғит мени алдайдимми?

Унинг йиғлашига эримадим, кунмадим. У тинмай:

– Капитан, намоз уқийдимни истасангиз, намоз ҳам уқийман. Фақат менга рухсат беринг, қулингиз бўлай, – дея ёлворишда давом этарди.

Лекин рухсат бермадим. Бир соатдан сўнг аскарлардан бири аччиқ хабарни етказди:

– Капитан, сиздан рухсат сўраган аскар жонига қасд қилди!

Дунём қоронғи бўлди. Йиғитнинг ёнига борганимизда, дунёдан утиб бўлган эди. Уни абадият йули – сўнгги манзилига кузатаётганимизда ҳам бошимни ердан кўтаролмай, тинмай ўзимни лаънатлардим.

Орадан уттиз йил ўтди... Ҳануз виждон азоби тинчлик бермайди... Йиғламаган кунларим руҳим, жоним йиғлайди. Оллоҳ мени афв этса, охиратда, бу дунёда уқиган намозларим савобини унга бағишлашимни уйлайман. Зотан, намоз уқийшимга ҳам унинг аччиқ ҳаёти, улими сабаб бўлди...

Буларнинг барини ёзинг, ҳўпми? Ҳаммасини ёзинг!..

ЁШ ЭДИМ, ТЕЗ АЛДАНДИМ

Утган ой камокдан чикдим. Ташқарига чиқишим билан мастдай чайқалиб кетдим... Дустларга учрадим. Баъзиларини танимадим. Ун беш йилда танимайдиган даражада узгарибмиз. Эҳ, дарёдай оқин, телба кунлар...

Косиб дустимга учрадим. Бир ёш йигит келди. Оёк кийимини тузатди, пойабзалини кийиб-ечаркан, қулидаги журнални унутибди. Журнални уқий бошладим. Аёл дарди. Ҳайратлар ила уқишда давом этдим. «Мак-туб» журналини сузбошисидан охиригача уқидим.

Сабоқ берувчи журнал. Ун мавзунини билиб олдим. Содда, тушунарли. Куп ва хуп завқ олдим. Телефон репортажи ҳақида эшитмагандим. Бу ҳам менга маъқул бўлди. Ҳақиқатдан фавқулудда ҳодиса. Сизга лоф бўлмасин, деб айтмаётган эдим, мен журнални кучириб ёздим. Навбат «Виждон азоби»га келганда уйладим, асли виждон азобини ёзиш лозим бўлган одам менман. Виждон азобим ёшларга сабоқ бўлғуси...

Сузни қандай бошлашни билмаяпман.

Ҳали ун беш ёшда эдим. Мени узига ром этиб олган, номигагина, фақат сузда ислоний бўлган уюшмага аъзо бўлдим. Бу ташкилот мен ва биродаримга шундай нафрат юктирардики, кин ва нафратдан девор бўлиб қолардик. Кимга кин сақлаб, нафрат туярдик? Билсангиз, фақат, фақат ва фақат мусулмонларга! Бир раҳбаримиз бор эди. Барча мусулмонлар, уларнинг гуруҳлари хоин, ислонни афсона каби сузлар билан айблар, биз эса унга ишонардик. У нима деса, туғри дердик. Онгимизни заҳарлаб, гуё сеҳрлаб қуйгандики, унинг хато қилиши мумкинлигини ҳаёлимизга ҳам келтирмасдик. Дохийимиз эди у. Нафратимиз ундан бошқаларга қаратилган эди. Аввало унинг узи бормиди? Бамисоли у жаҳон хо-

кими эди! Шундай Оллоҳнинг дусту, Оллоҳнинг аскари булурми?

Душманлик қилишни муслмонлардан бошламоқда эди.

«Бунинг қайси динда ўрни бор», деб сурадим бир дустимдан. «Сен кунглингни тоза тут, ким бизнинг устозимиздек бўла олади?! Албатта, дунёда ундан буюкроқ бошқа банда йўқ», – деди дустим. Алдангандим. Унинг сузларига Қуръон оятига қарагандай аҳамият берардим. Лекин бирон марта: «Қуръон ояти билан устозим сузлари орасида фарқ бор-ку», – деёлмадим.

Факат мен эмас, ҳаммамиз шу тахлитда эдик.

Устозимиз нега исломга хизмат қилганларни ёмонлайди? Нега ислом душманларига нисбатан бизда нафрат уйғотмайди?

Буларни англамасдан исломга зид кетаётган эдим.

Истанбулдан келган бир Имом Хатиб бизнинг устозимизни ёмонлабди. Эшитдик. Устозимиз бизга: «Бориб унинг қўл-оёғини синдириш!» – деди. Биз бешта тенгқур Истанбул йулига тушдик. Уша зотни топдик. «Сенми, бизнинг устозимизни ёмонлаган?!» дедик. У эса: «Биродарлар, сизнинг устозингиз ё бузук, ё телба. Унинг хатоларини курмаяпсиз. Оллоҳ сизга шундай рухсат бергани йўқ. Ақлингизни йиғинг!» – деди. Бешовимиз унга ташландик. Ўзимизни йўқотгандик... У қонга ботганча улиб қолганди.

Бизни тутиб олиб қийнашди. Шундай азоблашдики, бунақаси филмларда ҳам бўлмайди. Шерикларим суқут сақлашди, аммо мен устозимизнинг исмини айтдим. Уни ҳам, бутун ташкилот аъзоларини ҳам тутиб келишди. У ҳаммасини тан олди. Истанбулда судимиз давом этди. Бир неча ойлардан сунг дунёнинг энг улуғи, деб уйлаганим уша устозим билан битта камерада ётдик. Унга булган ҳурматимиз кун сайин сусайиб, йўқолиб борарди.

Ҳаммамизнинг ҳаётимизни маҳв этган одамнинг уша кунни руҳий ҳаста бўлганини англадик. Таназзулга учраб, йиғладик. Энг каттамыз бўлган Жамол миямизни қоқиб, қулимизга берарди: «Қуръонга қура биродарлик нима, деган саволни кундаланг қуймай, хою ҳаваста берилган бу ҳасадчи, руҳий ҳастани ўзимизга йўлбошчи қилдик. Ва бир бегуноҳнинг ўлимига сабабчи бўлдик», – дерди.

Ёшликнинг ҳавфли даврида эдим. Энди бир умр виждон азобида қийналаман.

Мана, ун беш йил ётиб чиқдим. Ҳозирги ёшлар билимлироқ эканлигини сезаяпман. Бизлардай кур-куро-на иш тутмайдилар. Албатта, оз бўлса-да, биздайлар ҳам топилади. Шунинг учун айтаяпман бу сузларни, ушбу битикнинг қанчасини ёритасиз билмайман, лекин ёшлар билишини истайман.

Ёшлар! Оллоҳнинг қули бўлмоқчи экансиз, мусулмон эканлигизга ишонсангиз, гуруҳингиздан ташқаридаги мусулмонларни камситманг, ҳурмат қилинг. Албатта, уларнинг ҳам хатолари бордир, аммо унутмангки, хатосиз қул бўлмайди. Модомики, инсон эканмиз, қалбимизни кенг қилайлик. Бир-биримизни хатоларимиз билан севайлик.

Жаҳолат инсонда мавжуд ва у куп нарсани барбод қилади. Мен севган қизим, умримнинг ун беш йили, соғлигим ва инсонларга ишончимни қамоқхонада йуқотдим.

Севгилим Феруза дунёда тенги йуқ қиз эди. Аммо уни бошқага бердилар... Ёшлигим утди... Эҳтиёт бўлиб қадам ташланг. Ўзимизни ихтиёрига топширган ҳар инсон ким бўлса ҳам пайғамбар эмаслигини билайлик...

Унутманг, ҳақиқий мусулмон бошқа мусулмонга душманлик қилмайди. Ҳар бир киши Оллоҳ ва Расулига иймон келтирган бўлса, ҳурмат қилинг, юз бурманг. Оллоҳдан қурқинг!

Шуни ҳам унутмангки, Оллоҳдан қурққан одам ўз ишончига куфр келтирмаган бошқа одамга душман бўлмайди.

Билмадим, мени ёшлар қанчалик тинглади экан. Бугун мени тушунмаганлар бир куни англашига аминман ва Оллоҳга омонат бўлинг, дейман.

ЯШАР Қ.

Изоҳ: Ҳурматли уқувчимиз! Мактубни биров қисқартиришга мажбур бўлдик. Узр сураймиз. Сиз ҳам виждон азобини чеккан бўлсангиз, бизга ёзинг. Лекин ҳажми беш саҳифадан ошмасин.

Манзилимиз:

*Мактуб журнали, Ёвузсалим кучаси, 19.
Фотиҳ, Истанбул.*

Мен Али Фардин билан боғлиқ виждон азобимни тилга олмоқчиман.

1984 йил. Лицей. Риёзиёт дарслари. Али ҳаракатчанлиги, яхши хулқи билан диққатни тортарди.

Бир куни Алини иситгич ёнида намоз ўқиётганини курдим. Демак, бу аксилҳаракатчи, ортда қолган. Алининг ҳеч қачон муаллим бўлолмаслиги, халқ билан мулоқот қилмаслиги лозим, деб уйладим. Бу йулда қулимдан келганини қилишим керак эди. Шундай бўлди ҳам. Биринчи ишни синфда уни ранжитишдан бошладим. У хафа бўлиши, узига ишончини йўқотиши керак эди.

– Али! – дедим бир куни, – сен густоҳ, жинни, аҳмоқ, одам эмассан.

Ҳа, уни руҳан вайрон қилишни уйладим. Юзимга қаради... Узига ишониб:

– Аҳмоқман дейман, густоҳлигимга эса имкон йўқ. Сизнинг бундай паст кетишингизга сабаб менинг намоз ўқишим бўлмасин? – дея ҳайрон қолдирди ва ҳурмат билан муомала қилишда давом этаркан, мени ерга киритиб юборганини ҳазм этолмасдим.

Икки шапалоқ туширдим...

– Яна бир урсангиз, қаршилиқ курсатишимдан огоҳ бўлинг. Менинг эътиқодимда аёлни уриш йўқ, лекин аёлдан таёқ ейиш ҳам йўқ, – деди у. Ва бурилиб кетди.

Алининг нозик жойидан тутгандим. Уни ҳақорат қилиб, узимни урдирмоқчи ва ўқишдан ҳайдатмоқчи эдим. Муаллим бўлиб, Ота туркчи ёшларга исломни аралаштирмасин. Етар, бас! У ҳолда гап таёқ ейишимда қолди. Ва уйлаганимни қилдим. Синфда уни ҳақорат қилдим: колоқ, қўпол, ваҳший, йирткич ва ҳоказолар дедим.

Бир куни уни яна урдим. Шиддат билан менга икки шапалоқ туширди. Дарҳол муҳокамага бердим. Али куйиниб узини ҳимоя қилди, аввал менинг урганимни айтди, аммо буни тасдиқлайдиган гувоҳ тополмади. Зеро, уқувчиларимга жуда яхши муомаллада булардим. Ҳеч бир талабани синфда қолдирмасдим... Вақтларини қадрлардим. Ишончимга хизмат қиладиган уқувчи-талабалар уз бурчини адо этишни бошлаши, аксилҳаракатлар хавфидан улкани қутқаришлари керак эди.

Иккинчи марта яна Алини ҳақорат қилдим.

Риёзиётдан қасдан қолдирдим, йиқитдим. Мудир ҳам мен томонда эди.

Ва 1986 йилда Али мактабдан ҳайдалди.

Орадан икки йил ўтди. Турмуш қурдим... Жуфтим билан ҳамфикр эдик.

Бир кун Қудрат Шондронинг исломга қайтганини эшитдим. Уни яхши танирдим, мусиқали ракс устаси – устози эди. Шондро доврўғи ва шов-шуви билан яшаётганимизда, яна бир оилавий дустимиз, машҳур профессор исломга қайтганини эшитдим. Ҳайратим янада ортди. Тезда уни топдим:

– Қайдан Оллоҳга эҳтиёж сездингиз, Унга муҳтожлигингиз йуқ эди-ку, – дедим сурбетларча.

– Балиқ сувдалиги вақтида, сувга эҳтиёжи борлигини англамайди. Сувдан чиққач, куринг... Мен балиқ эмасман. Оллоҳнинг менга берганларини, неъматларини қулимдан кетмасидан бурун англашим керак эди, англаётдим, – деди.

Неча кунлар шу суз таъсирида юрдим.

Биринчи уйга берилишим шундай бошланди. 1988 йилда Америкага бордим. Бир оила билан танишдим, улар исломга қайтишимга сабабчи бўлишди. Ва мен мусулмон бўлдим.

1990 йил.

Нима кечган бўлса ушанда бўлди.

Алини Маҳмуд Пошода пайпоқ сотаётганида куриб, эзилиб кетдим... Йиғлай бошладим... Бориб ундан пайпоқ сурадим. Ислоий кийимлар кийиб олгандим, танимади. Овозим эътиборини тортиб, юзимга қаради... Танишга қийналди. Мен эса: «Али, бу менман», – дедим. Ишоналмади... Узр сурадим. Сиртдан лицейни тамомлашини, битиришини тавсия этдим. Аммо бу тавсияларим ҳам виждон азобимни камайтиролмади...

Мени афв эт, Али! Кечир мени! Оллоҳ учун афв эт! Мен... сени умрим буйи унута олмайман, Али!

Баён этувчи: Ф. КУЧОК

ТАҚДИРГУНОҲГА ЕТАКЛАМАЙДИ

Хотинимнинг қулига «Мактуб» журнали тушгач, кун нарса узгарди. У журналнинг ҳар сонини топар ва мендан яширинча уқирди.

Йиллар утиб, уйимда ажойиб китоблар пайдо бўла бошлади: Ҳузур Суқоғий, Шуъла Юксал Шанлар, Мин-яли Абдуллоҳ Ҳакимуғли Исмоил, Сургун Ургатман, Бураси Жазоуйи, Амина Шанликуғли ва ҳ.к.

Мен юзлаб одамларни камоққа юборганман. Китобларни кутариб отдим, улоқтирдим. Хотинимнинг ёмон жаҳли чиқди. Урта мактабга кетди, деб уйлаган уғлим Имом Хатиблигига кирибди. Оллоҳ сақласин... Росмана жаҳлим чиқди. Имом Хатиб дейилдими хаёлимга доим Эрбоқок келади. Нафратим қачон пайдо бўлган – билмайман, аммо ўша одамни ёмон куриб қолганман.

Хотиним эса аксинча, Миллий Ешлар Вақфида ишлармиш... Уғлимнинг Имом Хатиблигига ўқишга кетганини эшитиш мени шундай паритшон қилдики, ухламайдиган бўлиб қолдим.

Уғлим бир олижаноб, яъни афанди бола эди. Бу олижанобликни мендан олган, деб уйлардим.

Доимо уғлимни ҳудожуйлик руҳидан қандай қилиб ажратсам, дея уринардим. Ниҳоят, бошимга бир фикр келиб, уғлимга:

– Тайёрлан, бир жойга борамиз, – дедим. Бола хурсанд бўлиб ҳозирланди. Онаси иккиланарди.

– Болани қаёққа олиб борасиз? – деб суради.

Унга бақирдим:

– Ҳар ҳолда улимга эмас, болани отасидан аяйсанми?

Уйдан чиқдик. Хотинимнинг хавотири шундан ҳам маълум эдики, пастки қаватгача оптимиздан тушиб, қаёққа боришимизни билишга ҳаракат қилди.

Полис кийимини ечиб, фуқаролик кийимларини кийиб олдим. Машинамга чиққанимизда, уғлимга зураки жилмайиб қуярдим. Аслида ундан нафратлана бошлаган, бир бузукка қарагандай муносабатда эдим.

Уғлимни қайга олиб боришимга сиз ҳам қизиқяпсиз, шундай эмасми? Фоҳишахонага олиб бордим. Манукя уйларидадан бирига келдик. Аввалроқ шу уйни қуршаб, босган эдик, энди узим уғлимни шу исловатхонага олиб келгандим. Узини бир тўда қизлар ичра қўрган уғлим менга уялиб, ғалати қараб қўяётган эди:

– Ота, қаерга келиб қолдик? Бунда нима ишимиз бор?

Уни ишонтиришга уриндим:

– Уғлим, эркак бўлган-бўлмаганингни билиб оласан. Бу опалардан бирини танлаб, ёт. Қўркма, мен шу ерданман. Сен эркаксан, қўркмайсан, – дедим.

Уғлим қўзларини катта-катта очиб, жахли чиқиб мен сари юрди:

– Телба бўлдингизми, ота? Зино қилдирмоқчимисиз? Оллоҳдан қўркмайсизми? – деди.

Икки шапалок туширдим.

– Менга қара, ит! Эркак бўлмаганинг учун мени дин билан қўрқитаяпсанми? – дедим.

Уғлим эшик томон қоча бошлади.

Ярим яланғоч фоҳишалар бизга қараб турарди.

– Сиз қилган бу тубанликни Абужаҳл ҳам қилмаган. Оллоҳга ҳеч ишонмайсизми? – деди уғлим.

Фоҳишалардан бири ёнимга келиб:

– Қандай уятсиз одамсан. Ҳатто бизлар ҳам бундай ерларга болаларимиз келишини хоҳламаймиз. Ҳе, Оллоҳнинг балосига йулиқ! – деди.

Танг вазиятда уятга қолдим. Уша кундан бошлаб уғлим кўзимга қарашни истамади... Акамнинг уйида қолди.

Беш йилдан сунг Тимуртош Учар Ҳожанинг уйини босдик, Ваганни сотган хоинларни унутиб, Ҳожа билан

машгул эдик. Унинг уйидан юзлаб китобларни олдик. Хотини бизни куриши билан билдики, биз, полислар номуссизларга яхши, мусулмон аёлга ёмон, қуркинчли куринамиз... Аёл юзимизга қараб, факат бир суз айтди:

– Бу улкада бемалол яшашга бизнинг ҳаққимиз йуқми?

Бошимга гурзи тушгандек бўлди. Ҳақиқатда, бу кишилар нима ёмон иш қилишибдики, нега биз уларга тинчлик бермаймиз? Айблари нима? Уйларим ағдар-тунтар бўлиб кетди.

Уйга бир аҳволда келиб, ойнаи жаҳонни томоша қилардим. Аёлим ёнимга келди:

– Тинчликми, жуда ҳолдан тойган куринасиз?

Унга бор гапни айтдим.

– Мусулмонларга қасддан душманлик қилаётганларнинг фикрларини энди билиб олинг. Бошингизни кумдан ташқарига чиқаринг.

Қулимга Мўмина Қуёш деган ёзувчининг китобини берди:

– Шуни ўқинг. Бир оз бўлса ҳам, балки динга келарсиз.

Ҳақиқатан китобдан мен жуда таъсирландим. Кейин яна бир китоб келтирди: «Бу ер қамокхона». Бу китобдан бир пайтлар жаҳлим чиққанди. Ўқидим. Бирдан қарашларим узгара бошлади. Эртасига Ҳакимўгли Исмоил Мазлумнинг, кейинроқ Шуъла Юксал Шанларнинг «Ёшликнинг изтироби»ни ўқидим.

Ҳали билмаган нарсаларим куп экан. «XX аср муаммолари» номли китобни тутатгач, намоз ўқий бошладим.

Ўғлим намозни бошлаганимни эшитсин, деб қулимдан келганини қилардим. Аммо ўғлим эшитолмас, олисларга бош олиб кетган, манзилени ҳам ёзиб юбормасди.

Бу не тақдир ўйини, дердим. Ичимда шундай исён ҳам улғаярди. Бир йил тақдирни айбладим. Бир йилдан сунг бир устоз олимга аҳволни айтдим. «Буни тақдир эмас, узингиз қилибсиз. Тақдир гуноҳга тарғиб ва

ташвиқ этмайди», – деди. Энди аёлим ҳам аҳволимдан ачинарди. Лекин уғлимизни соғинар, мени тарк этган уғлимизни излардик. Оҳ, уғлим мени саждада курса эди. Ундан бирор хабар, сас-садо йук эди.

Уша кундан кейин хизматдошлар, дустларга узимдаги узгаришларни англата бошладим. Динсиз булганлар: «Бизга устозлик қилма, ақл ургатма», – дейишди. Аммо бир қанчаси мени тинглади.

Уғлимга қилган муомаламни эсласам, ичимда оловлар қузғалиб, виждон азоби мени адо қиларди.

Кутилмаганда мактуб олдик, уғлим онасига:

«Онажоним! Мен Покистондаман. Оллоҳ насиб этса, байрамда бораман», – деб ёзарди.

Боладай бузладим. Энди уғлим отасини саждада куради. Виждон азобим барҳам топади.

Уғлим Арафа куни келди. Катта булиб, улғайибди. Соқоли, нурли юзли уғлимни кучоқлаб ўпдим. Йулдан чиқармоқчи булганим – Имом Хатибим мени йулга солганди, йул топишимга, ҳидоят йулига киришимга сабабчи булганди. Эртаси кун ҳайит намозига бирга бордик. Ҳаётимда ҳеч қачон бу қадар бахтиёр булмагандим.

Жомедан чиққанимизда, уғлим юзимга қараб:

– Ота, – деди. – Биласизми, сажда сизга гузал шахсият бахшида этибди. Жомеда сафда гуриш сизга шу қадар ярашибдики, таърифини келтиролмайман, тушунтиролмайман.

Хуллас, сизга виждон азобимни англаймоқ истадим. «Мактуб» журналида уқиганим – «Виждон азоби» менга жуда таъсир этди. Менинг ҳаётим оталарга, ҳамкасбларим – полисларга урнак булади, деб уйладим.

Изоҳ: Телефонда айтилган бу ҳаётий ҳикояни ёзаётганимда, бу воқеадан филм яратиш мумкинлиги ҳаёлимга келди. Киночилар бу ҳикояни уқиб, шу ҳақда уйлаб куришларини истардим.

А.Ш.У.

ХІКОЯЛАР

Коралъ маси

ВИЖДОН

БИР ПИЁЛА ЧОЙГА ИНТИҚЛИК...

– Тухтанг! – деди у. – Майлими, бир пиёла чой ичсак, қишлоғимга қайтишга юзим чидамаяпти.

Мени шунчалар ғазаб қоплаб олдики, у йиғлаган сари мен қутурардим. У ёлворгани сайин мен купроқ урардим... «Оллоҳингдан топавер», – деб оғзимдан чиққан куфр сузларимни узим эшитмасдим. Уз хотиним менга асло гап қайтара олмасди.

У оч қоларди, мен буни билардим. Онам иплик сотар, унга бир неча қуруш берарди... Пулни бераётганларида: «Бу уғилни тукқанимдан кўра илон туғсам яхшийди», – дерди ва яна қушиб қуярди: «Менинг уғлим Бейуғлининг йўлини билмасди. Мен унга ёмонлик ургатмадим. Уғлимнинг ортида кимдир бор, аммо у ким?» – дея изтироб чекарди.

Хотиним эса мени ардоқлар, аммо мен уни қуришни ҳам истамасдим, чунки у Сузон каби, Сарпил каби жозибали эмасди. Онам уни менга қишлоқдан олиб берганди. У қандай маъсум эди кейинги қурганимда... Уша кеча яна ичиб келгандим. Уни мени кутаётган ҳолда қуриб: «Мени таъқиб этаяпсанми ҳали?!» дея сочларидан тутамлаб, кутариб ерга урдим. Эҳ, қулларим синса бўлмасмиди... Ердан турганида, оғзидан қон келарди.

– Биласизми, сизни дунёга алмашмасдим, – деди ва қонларини артиб, давом этди, – аммо энди бу қийинчиликлардан, бу азоблардан қутулиш учун узингизни узингизга қолдириб, биров ҳузур излаш учун кетаман.

– Кошки кетсанг, – дедим, – кошки кетсанг...

– Кетмоқчиман, – деди кўзларимга тикилиб, бошини тебратиб, – бу гал охирги қарорим, ишонинг.

Хаёлга толдим. Бейғуглининг ҳамма кўрқадиган одами, балоси бўлмоқчи эдим, остимда сунги русумдаги машина... қизлар «айлантинг», дея ялинган...

Мана, ниҳоят хотинимни ҳолдан тойдирдим. Қишлоғига кетмоқчи...

– Келинг, рубару утириб, бир пиёла чой ичайлик. Қиз пайтимда филмларда юзма-юз утиришиб, чой ичишган эр-хотинларни куриб ҳавас қилардим. Бир мартагина, лоақал, бир лаҳза хаёлим ҳақиқатга айлансин.

– Мен чой эмас, ароқ, виски, раки ичаман, – дедим. Бошини эгди.

– Дастурхон тузаб, сизни бир хурсанд қилиш учун эътиқодимдан кечолмайман, – деди. Дастурхон тайёрлади. Лабларидан оққан қонни сидириб қуяр, менга қарар ва:

– Мен кечирсам ҳам бу қилмишингизни Оллоҳ афв этмас, – деди. – Бу зулмнинг бадалини Унинг ҳузурида утайсиз.

– Севиняпсанми? – деб сурадим. У қонли дудоқлари азобида зураки жилмайиб, жавоб берди:

– Мен аҳмоқман, – деди, – улай агар, аҳмоқнинг узи-ман. Шунча қийнаганингизга қарамасдан... яна қийналишингизни истамайман... Оқибатда барибир ачиниб, хафа бўламан... Балки аксинча булар, ким билсин...

Хотиним билан бир зумгина яхши суҳбатлашганимни тушундим. Урнимдан туриб: «Вайсашни бас қил!» – дея эшик томон юрдим. Ортимдан овоз берди:

– Бир пиёла чой ичсак бўлмайдими? Бир хўплам чой ичгунчалик вақтда ролга кириш, худди мени севгандай муомала қилинг. Сизни шу ҳолингизда хотирлаб юрай, тушларимга шундай кириш.

Юрдим. Тингламадим. «Қачон?» – дедим. «Нима қачон?» – деди. «Қачон даф бўласан, жаҳаннам бўласан?» – дедим. «Эртага», – деди. Юрагимга қилдай ботган бир нарсаларни ҳис қилдим.

– Аммо сизга айтолмадим... Туғрироғи, тузук ҳолда уйга келмаганингиз учун фурсат бўлмади... Мен ҳомиладорман. Ота бўлганингизни қабул қилинг, рози бўлинг, сиздан бошқа нарса истамайман.

Уни яна уришга шайландим. Ғазаб билан устига бос-тириб келиб:

– Нима, нима, нима! Сен ҳомиладормисан? – деб сурадим. У овчилар қулига тушган жайрондай қурқиб қолганди. Тепасида мушт кутариб: «Ғапир!» – дердим.

– Ғапир, бу бола балоси қайдан чиқди? Кимдан бўлди?

Уни шунчалар қурқувга асир қилиб қуйгандимки, боламни менинг узимга айтолмаганди. Мушт туширдим...

– Бошимга бола балосини туширмасдан йуқол!

Яна эшикка қараб юрдим. Тутилиб-тутилиб бир нарсалар деб минғирлади ортимдан. Куп нарсалар айтмоқчи булар, уни бир аланга урагандай, куп азиз нарсаларини йуқотгандай қуйиб-ёнарди. Айтолмасди. Ғапиролмасди. Энди боласининг отасини айтолмаслик алами ёндириб турарди. Узини зурга қулга олиб, ҳайкирди:

– Оллоҳ сени шу болага мухтож қилсин, Оллоҳ сени судрантириб қуйсин... Оллоҳ курсатсин, дустларингдан зарба ол! Оллоҳдан тилайман, мени қуйдирганингдай қуй! Қилмишингга яраша азоб қур! Оҳим ерда қолмайди! Қолмайди... Шунини унутма! Шунини бил!

Ҳўнграб-ҳўнграб, ерга тиз чуқди. Силкиниб-силкиниб, ўксиниб мента қаради. Кузлари қонга тулган ва шишинқираганди. Узгача, қатъий бир оҳангда сўзлади:

– Асло... асло... чидай олмайман, сенга тоқат қилолмайман. Ердан чиққан эмасман, ерда қолмайман. Йулдан топилган эмасман.

Тонгта яқин келганимда, қолдирган еримда қурдим, бўлманинг ўртасида ётарди. Ғурурга берилганимдан, устига қурпа ҳам ташлаб қуймадим. Эртасига пешинда турганимда, хотиним кетиб қолганди. Стол устида бир хат қолдирибди, икки жумлагина ёзув:

«Хар ким уз тенги билан турмуш қуриши керак экан. Аммо бунӣ қишлоқдағи Ойшаға ким ҳам ургатарди. Ким ҳам ургатарди, маишатдан боши чиқмаган сизга!

Мана, кетмоқдаман. Сизни виждонингиз билан ёлғиз қолдирмайман... Чунки сизда виждоннинг узи йуқ! Сизни сизнинг қийноқларингиз билан қолдираман. Зеро, бир кун қийноқ эшигини қоқувчи мастликдан уйғонмоқчи бўласиз...

Аммо вақт ўтган, кеч бўлган бўлади... Ва бир умр қуясиз... Жаҳаннамда қуяжагингиз мустасно.

Ойша Зилуғли».

Отасининг исми билан имзо чекканди. Мендай асл йигитдан, мард эркакдан қандай ҳам ажрала оларди? Атрофимда аёллар оёғимга бош уриб, ялиниб турган бўлса! Лекин атрофимдағи ўша аёлларга ҳеч зулм қилмасдим, «йуқол!» дея калтакламасдим...

Орадан икки йил ўтди. Ойшани йуқламадим. «Турмушга чиқиб кетдимикан?» – деб уйлаб қуярдим баъзан. Жазманимни қизганар, лекин хотинимни ҳеч кимдан рашк қилмасдим. Ичимда эса ғашлик бор эди.

Бир куни маҳкама маълумотномасини қўлимга беришди. Ажрашар эканмиз. Бир кизи бор эмиш, бир ёшга тулганмиш. Исми Шухадо экан. Маҳкама болани онасига қолдирибди.

Яна икки йил ўтди, ажрашганимиздан сунг, бир кеча сархуш ҳолда машинада уйимга кетардим. Бир чақирим юрдим. Бейўтлидан чиққанимни, дуч келган автобуснинг чироқларинигина эслайман, кузимни очганимда тез ёрдамда қурдим ўзимни. Бошимда ҳақим ва ҳамширалар бор эди. Ўзимга келганимда, унғ қўлим йуқ, кесилган эди. Кесишга мажбур бўлишибди.

Ўз-ўзимдан илк бор интиқом олдим: «Шундай бўлиши ҳақ», дедим. «Балки энди одам бўларсан!»

Уйимга камалиб олдим. Дастлабки паёғлар дўстларим келиб, у-бу нарсалар келтиришиб, хабар олиб туришди.

«Сени ёлғиз қолдириб, ташлаб қуймаймиз», – дейишди. Аммо беш ойлар утгач, ҳеч бири келмай қўйди.

Истар-истамас Ойшанинг сузи эсимга тушди: «Сенга Оллоҳ курсатсин, дустларингдан зарба е!» – деганди. Ана, уша кун келди.

Энди йиллар утгач, Ойшани ачиниш билан эслардим. Мен олчок куппак, у эса покиза, маъсум, ёш аёл эди.

Турдим. Жаҳл билан камзулимни ахтардим... Топиб, қўлимга олиб, шошиб Тупқояга жунадим.

Ойшаларнинг қишлоғига борадиган автобусга миндим. Ойшадан узр сурамоқчи эдим. Турмушга чиқмаган бўлса, олиб қайтмоқчи эдим. Истаса оёқларига йиқиламан. Ё турмушга чиқиб кетдимикин? Наҳотки?! Турмушга чиқса, ҳаққи! Не дея олардим. «Пушаймонлар чекканингда, вақт аллақачон утиб кетган бўлади!» – деганди. Наҳотки, кечикдим?! Қишлоққа кириб келганимда, юрагим қинидан чиқиб кетгудай урарди. Бироздан сўнг Ойшани кўраман. Кўришсак семинармикин ё қайғуруармикин? Ким билсин. Мендан нафратланади.

Шундай уйлар билан қишлоқ булоғига яқинлашганимда, Ойшага ўхшаган бир аёлга кўзим тушди. Унга қараб чопдим. Ойша эмас экан. Ҳамма менга қаради. Уялдим. Нега уялдим? Бундан баттарроқ ишларни қилиб уялмаган одам энди нимадан уялардим?!

Аёллар шошиб-пишиб сурашди:

– Кимни қидираяпсиз?

– Ойшани... – дедим.

– У булоққа келмайди...

– Нега?

– У улди.

Ишонолмадим. Улмаслиги керак эди... Ундан узр сурамоқчи эдим. Турган жойимга чуқиб, утириб қолдим. Бир пайт елкамда бир қўлни сездим.

– Сиз қайдан билардингиз раҳматлини?

– Хотиним эди... – деёлдим, холос.

– Сенинг китобингда хотин шу қадар ҳақсизмиди?

Кетди. Ун беш, йигирма қадам юриб, овоз берди:

– Эй, гур нуха! Қара, рупарада уйнаб юрган анави қизалок раҳматлининг фарзанди – Шухадо. Отаси сен-мисан, йухми, билмайман. Асл отаси бу қизалокқа эга чиқмаган, дейишади қишлогимиздагилар.

Бу дунёда бундай машаққат – аччиқ хижолат, шармандалик борми?

Секин туриб қизимга қараб юра бошладим. Кузларимдан биринчи бор ёшлар окди. Унга қараб юрарканман, унғ томондаги қабристонга кузим тушди... Бир қабр тошига: «Ойша Зилугли» – деб ёзилганди. Яқинлашдим. Умрим буйи англаёлмаган бир ачиниш билан қабр тошидаги ёзувларни уқидим:

Ёш чоғи зулмат бўлди,

Оқибат ғамга тулди,

Кун қурмасдан у сулди,

Ойша бир дуо истар.

Ёлғиз қулимга таяниб, тош устига бош қуйдим. Йиғладим... Йиғладим...

Камзулимдан тутган бола қулини пайқаб, карадим – Шухадо!

– Амаки! Онамнинг мазорида нима қиляпсиз?

Уни қучиб, ҳидладим. Уқдим. У саволларини давом эттирди.

– Нейа йиғлайсиз, амаки?

Ҳунграб йиғларканман, жавоб беролмасдим. Зурга узимни тутиб сурадим:

– Болам! Кимлигимни биласанми?

– Ҳа. Амаки...

– Отанг қайда?

– Отам йук.

– Отанг менман.

Бола ҳеч суриштирмасдан буйнимдан қучоқлаб олди.

– Унда сизи упай, – деди. Уқди. Эркалади. Кейин: – Ота! – деди. – Нейа бизи уйда эмассиз?

Чидаёлмадим. Уни олиб бобосиникига, Ойшанинг отасиникига элтдим.

Тортиниброк қўлларини улдим... Онаси қулини бермади.

– Қули упиладиганчалик табаррук эмасман, – деди. Улар ҳам йиғлашди.

Шухадони ёлғиз қулим билан кучоклаб турардим.

Гуё йиллар интикомини мендан аёвсиз оларди. Уни эса ерга туширмасдим.

Бир пайт:

– Ота! Нимага сизи бир қўлиз йуқ? – деди ва мени жуда узоқларга, марҳаматсиз йиллар қаърига улоқтиргандай бўлди.

«Шухадони Истанбулга олиб кетсам», – деб сурадим.

– Йуқ. Булмайди, – деди қайнотам, – Истанбул бизнинг назаримизда беҳосият шаҳарга ухшаб қолди, боламни у ёққа юборолмайман. Хоҳласангиз ора-сира келиб, уни қуриб кетишингиз мумкин.

Шундан сунг икки-уч ойда кишлокқа келиб, қизимни туйиб-туймай ҳидлаб-ҳидлаб кетадиган бўлдим.

Ҳеч оталик ҳиссимни бахш этолмаган, ҳеч оталик қилолмаган болам мени кечириши учун қўлимдан келганини қилардим.

– Мендан нима истайсан, сура, болам, – дедим.

У қўлларини ёзиб:

– Мана мууунча қуғийчоқ истайман, – деди, – аммо унутсаиз, сизи яхши курмайман.

– Хут, қизим, олиб келаман, фақат сен мени яхши курсанг бўлди, – дедим.

Бир ойдан сунг каттакон қуғирчоқ олиб кишлокқа келдим. Унга қуғирчоқни бера қолсам, дердим. Қайнонамнинг уйига югурдим. Эшиқданоқ бақирдим:

– Шуҳадо-о-о!

Ташқарига қайнонам чиқди.

– Ўғлим, бакирманг. Шуҳадо ухлаяпти, – деди.

– Майли, – дедим. – Боламнинг бошида қутаман уйғонишини. То умрим сунгигача қутаман...

БИР ҚИЗНИНГ АЧЧИҚ ҚИСМАТИ

Мен ун беш ёшимгача Туркияда эдим, Олмонияда опам бор эди, ишларди, болаларига қарашим учун мени чакирди. Икки-уч йил болаларига қарадим, ёшим ун саккизга чиқди. Мени турмушга беришни уйлашарди. Мен ҳар доим Оллоҳга «Ё Раббӣй! Менга ҳожи кишини насиб эт!» – дея дуолар қилардим. У пайтлар опам ҳам, поччам ҳам Ислондан ҳеч нима билмас ёки билсалар ҳам амал қилмас эдилар. Мен ҳам улар каби яшардим. Туркияда пайтимда онамдан урганиб, намоз уқир, рамазонда руза тутардим. Уша пайтлар очиқ эдим, ҳеч ким ураниб юр, демасди. Мени жомега юборишмасди.

Мени сураб келганлар буларди, бири яхши, бири ёмон. Яъни ёмон деганим ўзига бино қуйганлар эди. Узимни ҳали ёш, деб билганим учун турмуш қуришни истамасдим.

Яна бир гал совчиликка келишди, опам мени уларга бердилар, мен унчалик истамадим, аммо номи ҳожи эканини билиб, бироз илидим, фотиҳа қилиндим, икки ойдан сунг туйимиз бўлди. Дастлабки пайтлар яхши яшадик, қизли булдик. Қизим икки ёшга кирди. Менинг кийин кўнларим бошланди. Янги уйга кучиб ўтдик. Қўш-ниларнинг қўпчилиги мусулмонлар. Бир-биримизникига кириб-чиқиб, борди-келди қилиб турамиз. Мен ҳам уларга ухшаб, румол ураб юришга қарор қилдим. Эрим дастлабки пайтлар жанжал чиқарди, бошимни урашим билан урди, коса-товокни, биллурларни мен томон улоқтириб синдирар, ўзимни кучага ҳайдарди. Баъзан уйга қўймас, қизим билан ертўдаларда тонг оттирардик. Мени мажбуран бош яланг кучага судраб чиқарарди. Икки йил тинмай таёқ едим. Баъзан нафсидан акли устун келиб юмшар, ҳеч мени урмагандай тугарди узини. Яна ҳомиладор булдим. «Агар ўғил булмаса, туғруқхонада

улдираман!» – дерди. Мен эса Оллоҳга дуолар қилардим: «Ё Раббий, менга утил ато эт, балки эрим инсофга келар, жомеларга борар!» – дея ёлворардим. Ундан яшириб намозимни уқир, агар куриб қолса, афв этинг, бошимдан сиярди. Шүкрки, бир утил курдим. Энди утилли булдик, эрим яхши булиб қолар дердим, аммо аксинча, янада телбалашди, кечалари уйга келмас, қаҳвахоналарда ичиб қолар, қимор уйнарди, уйга бирор аёлни бошлаб келиб қолишидан жуда хавотирланар ва қурқардим.

Рамазонда бирон марта ҳам уйда ифторлик қилганим йуқ, баъзан қушниларикига чиқардим. Бир қушним бор эди. Оллоҳ улардан минг карра рози бўлсин, менга куп ёрдамлари тегди. Сахарлик деганимиз могорлаган нонни сув билан ярмини ейиш эди. Ярмини углимга қолдирардим. У ҳали кичик эди. Қизим турт ёшда эди, баъзан узи руза тутар, баъзан мен тутишини сурардим, чунки уйда ейишга, барибир ҳеч нарса йуқ эди. Бир куни ифторлик яқин қолганди, шурва қайнатдим, қушнимиз ҳам овқат чиқарганди, болаларим билан ифторлик қилишни кутардик. Эрим уйга кириб, ифторликни кутаётганимизни куриб, қозонга сигарета кулларини, чўпларни тулдириб, сунринди жойига тукиб юборди. Яна аввалгидай коса, товоқ, пиёлаларни бошимга отди, бизни ташқарига қувди. Болаларимни олиб, қушниникига бордим, янгидан дастурхон ҳозирладилар, Оллоҳ берган насибамизни едик, кейин ҳаммамиз бирга жомега бордик.

Опам бу аҳволимни билса ҳам ёрдам бермасди. Бу ҳам етмагандек, устига-устак: «Узинг пиширган ош, айланиб ҳам, ургилиб ҳам узинг ич!» – дерди.

Эрим қиморда ютқазиб келиб, аламини мендан оларди. Бир тийин қолдирмас, ҳаммасини қиморда ютқазарди. Мен ўранганимга қарамасдан бир иш топиб, рўзгор юритиш мажбуриятида қолгандим. Ойлигимни олган кун уйга келар, уриб пулимни оларди. Сабр қилишга

кучим қолмади. Полисга сўм қоқдим, полислар келиб эримга: «Хотинингни яна бир марта урадиган бўлсанг, уйингдан хайдаймиз сени», – дердилар. «Бўлди, энди урмайман», – деб қутулиб қоларди. Икки кун тинчланар, учинчи кун яна уришни бошлади. Шу тариқа турт ярим йил утгач, еган зарбаларим оқибатида рухий касалликка чалиндим. Ишхонасидаги фотиҳали қизни йулдан уриб, у билан яшай бошлади. Маҳкама бизни ажратди. Болалар менда қолди. Лекин кейинги рамазонда тамом ақлдан озиб, ҳаммани безовта қилибман. Жомега бориб, намозларни бузибман. Қўшнилар мени рухий касалхонага ётқиздилар. Болаларни болалар уйига топширишди. Тилимдан ҳеч Оллоҳ калимаси тушмасди. Шу қадар телба бўлганим ҳолда, дуо қилардим: «Ё Раббий, менинг турмушимни бузган уша қиз ҳеч турмуш қуролмасин!» – дея ёлворардим. Шифохонада бир ярим ойча ётдим.

Келувчилардан эшитишимча, эрим билан жуфтакни ростлаган уша қиз яна аввалги унаштирилганига қочиб кетибди. Касалхонадан чиқдим. Болалар уйидан болаларимни олмоқчи бўлдим. Бермадилар. Ҳар ойнинг йигирма биринчисида уларни куришга борардим. Бошқа кунлар рухсат беришмасди. Кўп орзуларим бор эди, болаларимни босқичда ўқитмоқчи эдим, уларнинг муносиб устоз, имом бўлишларини истардим. Аммо... Энди бироз тинчман. Намозимни истаганимдай ўқийман. Фақат болаларим ёнимда яшаса янада хотиржам булардим. Ишлашга мажбур бўлдим. Истаганимдай ураниб-кийиниб ишга бориб келаяйман. Ойда бир болаларимни қураман.

Бокира сингилларим дуоларида: «Ё Раббий! Бизга хайрли, мусулмон, исломга амал қилувчи, бизнинг ҳам амалларимизга тускинлик қилмовчи жуфт насиб айла!» – десинлар. Оллоҳ дуоларини қабул қилсин. Омин.

ОЛМОНИЯ, З. Й. Н. К.

КУНГИЛ КУЗИ КУР БУЛМАСИН

«Уғлим... Болам, жоним фидо, онанг курбон булсин сени Яратганга!» – дея устирдим Муродимни. Болагинамининг кузлари кур, жуда ақлли. Бени ёшта тулган куни сураб қолса буладими:

– Она, менинг кузларим нега кур?

Жигаримнинг бир парчаси узилгандай булди, нима ҳам дея олардим боламга. У сурашда давом этарди:

– Она, курмок нима? Курса нима булади?

– Дунёни курасан, уғлим, ой, қуёш, кеча-кундузни.

– Ой, қуёш, кеча- кундуз нима, она? Ёнадими улар? Қанақа нарса ўзи?

– Уғлим, ой, қуёш кук юзида булади.

– Кук юзи нима? Қандай нарса, она?

Жавоб беролмасдим. Жавоб беролмаслигимни тушунардим.

– Жавобингиз йукми, она? Албатта, жавоб булиши керак. Тузрими, она?

Она-бола шундай суҳбатдош дуст эдик. Лекин баъзан инжиқлик қиларди: «Опам, акаларим куришади-ю, нега мен курмайман?» – деб туриб оларди. Қанча тушунтирмай қор қилмасди. Мен ҳам унга бот-бот:

– Уғлим, муҳими кунгил кузидир. Оллоҳга шукрки, нуксонинг фақат кузингда. Кул-оёқларинг йук булса нима буларди?

Албатта, бироз тасалли топарди... Аммо зиналардан чиқиб-тушишда йиқилса, овозининг борица бақирарди.

– Муродим, болам, мени хафа қилмасанг-чи, кузим, – дердим. Менинг унга айтганларимни, аңлатганларимни одамлар билишса, улар ҳам тухтовсиз болаларига боғланиб, улар билан тинмасдан машғул булишармиди.

Уч йилдан сунг

Муродим бироз тартибга кирди. Энди у саккиз ёшда. Мана, ташқарида уйнаяпти. Опаси билан Зайнаб бор ёнида. Ё Раббий! Болалар жўр бўлиб, Муродимга бакиришмоқда.

– Кўр Мурод, кўр Мурод бизни тутолмас...

Болам турган жойида кимирламай қолди. Тезда ташқари чиқдим:

– Болалар, ҳеч уйлайсизми? Қаранг, Мурод йиғла-япти. Ота-онангиз сизга «кўрга кўр, чулоққа чулоқ», дейиш гуноҳлигини айтмаганми? Бундай қилманг, Муродни ғамга ботирманг, хафа қилманг!

Болалар тингламас ва тушунмасдилар. Уларга ота-онаси таълим-тарбия берганмидики, қулоқ солса. Мурод йиғлай-йиғлай уйга кирди. Овози борица бақирди:

– Менга кўр, дедила-а-а-ар. Яшашни хоҳламай-ма-а-ан. Улишни истайма-а-ан.

– Болам, улар тарбиясиз ота-оналарнинг болалари. Тарбия берсалар эди, сени айблашармиди, сенга шундай бакиришармиди?! Хафа бўлма, қайғурма, болам, узрли инсонларни айблаганлар узларини камситган бўлади, улар узларини хор қилгувчилардир. Сен сабр қил, сен яхши мусулмон бўл! Оллоҳ сенга жаннатда шундай гузал куз ато қилурки, боққанларнинг кўзлари қамашур.

– Аммо бу қачон бўлади, она?

– У дунёда... болам.

– Унга жуда кўп вақт бор.

– Йўқ, болам, яқин, ҳатто юз йил бўлса ҳам яқин. Қара, менинг отамнинг отаси ҳам сендай бўла эди, болалиги тугади, кексалиги ҳам... энди у бу дунёда йўқ... Асло исён қилма, уғлим! Оллоҳни севганлардан бўлиб, икки кузи қурганлардан бахтлироқ бўлгайсан. Абдий ҳаётинг жаннатда кечгай.

– Жаннат қанақа жой, она?

– Гузал жой, беҳад гузал. Оллоҳ жаннатни англатар экан, туйиб булмайди, дейди. Абадий анҳорда олтинлар оқади, дейди. У ерда инсонлар учмоқчи булсалар, дархол учадилар. Сув устида юрадилар. Бу дунё тез утгувчидир. Қанча кузларга тупроқ тулди, қанча кузлар қабрда тупроқ булди. Этасига фойдаси йуқ.

Уғлим тингларди. Гоҳо исён этгудай булса-да, менинг ёнимда уйчан эди.

Бир кун акаси мактабдан келгач:

– Она, укаларимни дарё соҳилига олиб борайми? – деб қолди.

– Яхши буларди, Усмоним, мен ҳам пешиндан кейин бораман, – дедим.

Учови кетишди. Ҳаво унчалик очик эмасди, аммо ёмғир ёғишидан аввалроқ келиб улғуришар, дея уйладим. Улар кетганидан ярим соат утиб ёмғир қуйди, қутилмаган туфон булди. Болаларим томон югурдим. Дарё қутурган эди. Ҳар томонни сел босди. Дунём остин-устин булди. Болаларимни кўрмас ва тополмасдим. Тўлқинлар оч аждарҳодай бостириб келарди устимга. Овозим борича бакирдим:

– Усмо-оо-о-он! Зайна-а-а-аб! Муро-о-о-о-од! Болаларим! Қайдасиз! Қайлардасиз! Болаларим!

Тўлқинлар пишқириб, дарё қирғоқларига уриларди. Бир пайт дарёдан бугиқ фарёд эшитилгандай булди: Она-а-а-а-а!

Овоз келган тарафга телбаларча югурдим.

– Болам... болажоним! Қўшнила-а-а-ар!.. Эшита-япсизми?! Болаларимни қутқаринг!

Биров дарёда элас-элас кўришиб, гоҳ кўринмай оқиб кетаётганда «бола-а-а-ам!» – деб ўзимни сувга отдим. Тўлқинлар мени ҳасдай олиб кетди. Қанча ўтди билмайман, бир толни тўтиб, ўзимни қуруқликка отдим. Ва ногоҳ Муродим ҳам бир новддан ушлаб бакирарди.

– Она, мени қутқаринг!

– Бола-а-а-ам! Бир оз чида, боряпман, сабр қил бироз!

Яшиндай югурдим болам томонга:

– Болам, болагинам, Муродим!...

– Она, акаларим қани, қаерда? Уларни топинг, она!

– Сен шу ерда кут, болам, мен уларни ахтарай...

Хушим бошимдан учди. Бош яланг, жиннига ухшаб дарё буйида югурардим. Узинг сакла, Парвардигор! Даҳшат! Не булса ҳам топсам, дейман? Эртасига Қизилча қишлоғидан қизим ва ўғлимнинг жасадини топдик. Қандай айтаман. Бу ғамни қай суз ифода эта олур?! Икки фарзандимни дафн этдик. Беш кундан сунг Муродимнинг саволларига дуч келдим:

– Она? Акам билан опам ҳозир қайда?

– Жаннатда, ўғлим.

– Она, нега мен бир дарахтни ушлаб, улмай колдим? Нега улар тутолмади, ҳолбуки иккиси ҳам курарди-ку?! Кузлари бор эди-ку?!

– Ўғлим, кузлар Оллоҳнинг қадарини узгартиролмайди. Курмаганинг ҳолда сен дарахтни топиб тутдинг, улар курганлари ҳолда дарахтни тополмадилар...

– Энди курлик мени хафа қилмайди, она! Болаларнинг мазахлашига ҳам эътибор бермайман.

Ҳақиқатда бу ҳодисадан сунг курлик мавзуида суз очмадик. Мен Оллоҳдан сабр сурадим. Бир неча йиллардан сунг яна икки ўғил курдим.

Етти йилдан сунг

– Она, мен ёзувчи булмоқчиман, нима дейсиз?

– Сенми?

– Ҳа, мен, она. Кузлари кўрмаган қанча-қанча ғайридинлар неча-неча китоблар ёзишган. Кузи ожиз қанча-қанча мусулмон олимлар бор экан. Мен ҳам китоб ёзмоқчиман. Кузлари кур булмаганларнинг нечун курмаганликларини қаламга оламан, онажоним! Болаларга махсус айтадиган гапларим, фикрларим бор. «Биз боламиз», деб беҳуда юришмасин, болалар ҳам буюк ишларга қодирдирлар. Ҳар ким кўзининг қадрини

билсин, курмаганлар ҳам шукур қилсин. Она! Кеча сиз билан суҳбатлашаркан, ҳақим айтди. Техника-технология таъсири сабабли ногирон болалар қупайибди. Ҳар не Оллоҳдан эди-ку, она? Бизни заҳарлаганларни айтмадингиз, мени технология кур қилганини биламан. Фан эмиш, техника эмиш.. Оқибати... бизга урмоқда.

– Уларнинг болалари-чи?

– Уларнинг болалари йўқ-ку, она? Газеталарда ёзишибди. Олимларнинг купи фарзандсиз экан.

Уғлим, ҳақиқатан, динига боғланган мусулмон булди. Ҳофиз булди. Булбулдай овоз билан Қуръон тиловат қилганда, иймонли юраклар титтарди. Кузи ожизлар уқув юртини аъло битириб, диплом олган Муродим укаларига ҳам меҳрибон эди.

Беш йилдан сунг

Қушнимизнинг қизи Зайнаб Муродни севиб қолди. Мурод қатъиян уйланиш нияти йўқлигини айтарди. Бир куни Зайнабга, «Кел, келиним», деганимни Мурод эшитиб, мени чақирди. У йигирмага кирганди.

– Она, айбга буюрмайсиз, гаплашиб олсақ, – деди ва мен утирдим. – Она, мен уша қизга уйланмагач, нега умид қилаяпсиз? Гуноҳ эмасми? Гуноҳ бу. Гуноҳ.

– Уғлим, бу қиз сени жуда севади, нега уйланмайсан?

– Она! Бу ҳақда неча марталаб суҳбатлашдик. Уйланмоқчи эмасман.

Икки йилдан сунг

Эрим йул ҳалокатига учраб, улди. Уғилларимдан бири захирадаги зобит булди, кичиклари ҳақим булиш учун ҳаракат қилишмоқда.

Йигирма йилдан сунг

Олтмиш ёшга кирдим. Зобит уғлим: «Менинг иш урнида усишим бор, она, уранган ҳолингиздан уял-

япман», – дея укасиникига олиб келди ва мени кичик уғлимникида қолдирди. Аммо вақти-вақти билан кичик уғлимнинг ҳам бундан унчалик хушланмаётгани сезиларди. Неварамнинг тундлашиши ҳам буни билдириб турарди. Ҳар сўзни узимга олиб, эзилардим. Охир, тахминим туғри чиқди...

– Она, – деди бир куни уғлим, – укамникида қолинг.

Қолдим. Тўғрироғи, қоляпман. Алиникида эканимда Муродим келди. Кузлари нам. Балки йиғлагандир.

– Она, биласизми, мен Зайнабга қай шартлар билан уйландим. Унга: «Мен кўрмайман, онам менга муҳтож бўлганида, менга куз буласанми? Онамни қабул қиласанми? Сен менинг онамни қабул қилсанг, мен ҳам сенинг ота-онангни қабул қиламан», – дедим. У эса: «Сенинг онангни балки онамчалик севолмасман, аммо онамга бўлганчалик марҳамат қиламан», – деди.

– Нима демоқчи бўляпсан, уғлим?!

– Сизни бизнинг уйимизга, узингизнинг уйингизга олиб кетмоқчиман.

– Энди менинг уйим йуқ, уғлим. Менинг уйим менга муҳтож эканингизда бор эди, мен сизга муҳтож бўлгач, йиқилди уйим.

– Ундай деманг, она. Мен сизга доим муҳтожман. Болалар оналарининг назарида доим бола бўлиб қоладилар.

– Лекин мен бу ерда бемалол, ҳузурлиман, уғлим.

– Ёлғон айтмаяпсизми, она?!

– Қайдан биласан?

– Кўрлар билмасми, она! Улар қалб кузи билан қурдилар. Сизсиз ҳеч қаерга кетмасман, онажоним, сизни ҳеч кимга муҳтож этмасман!

МЕНИ БОСҚИЧДАН АЙИРМАНГ

Бир гал эрталаб укув босқичига бориб, эшикда Фазилатни йиглаб турган ҳолида кўрдим. Нима булганини сурадим. Йиглай-йиглай воқеани айтди:

– Устоз, мен Синобдан келгандим. Битта амакимдан бошқа ҳеч кимим йук. Сизнинг укув босқичингизни топганимда, беҳад хурсанд бўлдим. Аммо босқични ёпишди. Тайинлаган устозни ҳам олиб кетишди. Энди кучада қолдим. Босқичдошларим оилаларига сим қоқишди, уйдагилари келишиб, уларни олиб кетишди. Ёлғиз мен қолдим... Полисларга ёлвордим. Мени босқичдан айирманг, дедим. Аммо қулоқ солишмади.

Унга тасалли беришга ҳаракат қилдим:

– Хафа бўлма, сенга бирор жой тонамиз, – дедим.

Дархол жой ахтара бошладим. Уй эгалари шунчалар қўп гаров сурадиларки, нима қилишни билмасдим. Таниш бойларникига бордим. Ҳеч унутолмайман, бири: «Кел, босқич учун ёрдам қилай», – деди. Такси тутиб бордим. Зеро, вақтим пулдан қимматлироқ эди. Йўл пули минг лира атрофида бўлди. Ёрдам қилмоқчи бўлган зот менга беш минг лира берди. Бу пул билан 1985 йилларда нима ҳам қилиш мумкин эди. Талабаларим тарқаб кетган, уйдагилари қўрқиб қолганлари учун уларни энди қайтиб юборишмасди. Фазилатнинг эса ҳеч кими йук эди. Тезда бир босқич топиб, жойлаштиришим керак эди. Уялсам ҳам эшикма-эшик сураб юришим керак. Уни уйимда меҳмон қилдим. Билган у дейди, билмаган бу... балки жосусдир, дейди. Бошқа бирови: «Бу қизнинг бу уйда қолиши жоизми?» – дейди. Хўш, унда кучада қолиши жоизми? Ақл ургатувчи қўп эди. «Қўлни қўлга берайлик-да, бу муштипарни қутқарайлик», – дегувчи деярли йук эди. Бари келиб ақл улашади. Ақл қўп, чоратадбир йук.

Кун бўйи бир иложини топишни излардим. Пул сураш ҳам одамни жуда сиқиб юборади. Аммо... на чора?!

Нихоят, 1985 йилнинг бошларида Ункапанидан Манзакугли Мустафо кира пулини буйнига олди, Салоҳиддин Юксал биродаримиз эса бошқа эҳтиёжларга ёрдам қилди. Бир ижара топдик. Бир ой, икки ой тулашади, учинчи ойда эса воз кечиб кетишади, деб ўйладим. Йўқ, воз кечмадилар. Фазилатнинг исмини ўзгартириб, ёш қизлар билан бирга уни хужрага жойлаштирдим, жуда хурсанд эди... Дарсларини яхши ўзлаштирарди.

Аммо тартиб бир бор бузилган... сураб-суриштирадиган аҳволда эмасдим. Фазилат ҳозир қайда экан? Нима қилаётган экан? Туркия улкан, Туркия кенг... маллагина Фазилатни ким танийди? Қайдан топардим?!

Кеча журнал таҳририятида эдим, телефонни менга боғладилар, суҳбатдошим йиғларди.

– Менман, устоз, мен... Фазилат... Кузларим толди... Безовта қилдим.

– Қайдасан, Фазилат, қайлардасан? – дедим. У хунграб-хунграб йиғлади.

– Устоз, сураманг бошимга тушганларни. Амаким мени узимдан йиғирма беш ёш каттага берди. Тотмаган азобим қолмади. Ундан ажралдим. Бу гал хотини борга тегдим. Бир кеча полислар босди. Мени ҳам қамашди. Чиққанимда, эр бўлмиш одамни тополмадим. Битта болам бор. Амаким: «Уларникига борсанг, улдираман», – дейди. Паришон аҳволда яшаяпман. Мени босқичдан айирмасалар қандай яхши бўларди. Ҳаётим бундай маҳв бўлмасди! Шунисига ҳам шукр қиламан. Босқичда олган таълимим ва озроқ тарбиям бўлмаса, балки ёмон йулларга кириб кетармидим. Менинг ҳикоямни босиб чиқаринг, устоз, ҳеч кими йўқ ёш қизларга ёрдам бўлсин. Никоҳ албатта яхши, лекин никоҳига олганни энг катта паноҳ, деб ўйламасинлар.

Фазилат йиғлади... Ҳеч бу дунёда юзига табассум инармикан? Яна кулиб яшармикан? Мени саволлар ва чорасизликларга гарк айлаб, телефон дастагини қўйди...

Зайнаб хола шифохонадан чиқиш учун ҳозирланмокда. Ҳеч кими келмади. Турт утил, икки қизи бор. Бирови бўлмаса, бирови келиб қолар, дея хола тез-тез деразадан қараб қўярди. Қоҳира жомеси минорасидан шомга азон айтиладиган вақт бўлган эса-да, ҳануз хола-ни олиб кетувчилардан дарақ йўқ. «Нега келишмади, не бўлди экан?» – дея таъвишланарди хола.

У, ҳамширалар «И-е, хола ҳалиям шу ердасиз, кетмадингизми?» – деб қолишларидан хавотирда эди. Нарсаларини сумкасига жойлади. Дераза ёнига утиб, ташқарини қўзатди...

Ёшлигини хотирлади... Олти боласи бор эди. Уларга исломий таълим-тарбия беришга ҳаракат қилар, лекин уддасидан чиқолмасди... яъни болаларига берган тарбиясини атроф-муҳит шамоли учириб олиб кетарди... Бир куни тунгич ўғли Абдуллоҳ ал-Тоййиб унга тик боқиб, исён қилди: бизни уз эркимизга қўйинг, она! Узингиз истаганингизча яшанг, аммо бизни уз холимизга қўйинг, она! Ёқамизни бошатиш!» – деди.

Зайнаб ёшлигида тиниб-тинчимасди. Доим исломни бошқаларга етказишга ҳаракат қилди. Анжуманлар ўтказди. Мақолалар ёзди. Турли чиқишлар қилди. Таалабалар етиштирди. Аммо унинг муваффақиятларини кўролмаган мусулмонлар (балки мунофиқлар) у ҳақда турли миш-мишлар тарқатиб, тинчлик бермас, безовта қилишарди. Гоҳо Зайнаб ўзича тутақарди: «Нега бундай? Ахир, биз диний биродар, қиёматли қариндошлар эмасмизми?» – дея изтироб чекарди. Бу ёмон аҳволга чоралар ахтарарди. Қарори қатъий эди.

Ҳеч бир туруҳни танқид этмокчи эмасди, лекин уни тушунганлар, тинглайдиганлар оз эди. Бир гал Куръон таҳсили босқичидан ҳайдалди, кучага чикқач, йиғла-

ди: «Нега қувилдим? Оллоҳим, менга сабр бер!» – дея у ердан узоқлашди. Қайга борса танқидга учрар, уни нотўғри тушунишарди. Англаган дунё муаммолари ва муқобилларини тақдим этолмас ва бу учун ҳам изтироблар чекарди.

Одамларга кам фойдам тегяпти, дея уйлар, узини севганлар ҳам борлигини унутар, узини узи жуда кичик чоғлар ва баъзан кунгли чукарди. Болаларга қалбан боғланган, тузмаган ёшлик дамларини эслади... Қўшнларининг болаларини хотирлади... Бушро, Фотима, Асила, Али, Козим, Муҳаммад, Захро... Уларни асалларим дея овутар ва узи ҳам бундан завқланарди...

Мана, шом азони мунглиг-мунглиг, ҳазин-ҳазин, улуг, охиста ва баланд таралмоқда. Гуё: «Зайнаб, ёлғиз эмассан, қара, мен борман», – деётгандек... Куз ёшлари думалаб-думалаб тушди... Ногоҳ ҳамширанинг овозидан хушёр тортди.

– Зайнаб ал-Содиқ... Сиз хали кетмадингизми, касалхонадаги муддатингиз битди, уринни бўшатишингиз лозим! – деди.

Бу сузлар қалбига қиличдай ботиб, кунглини ағдар-тунтар, қон қилиб юборди. Ҳамширага мултираб қаради... не дейди? Нима деса экан? Зуракироқ суз бошлади:

– Мени олиб кетишгани келишмади, бу кеча бу ерда ётсам бўладими? Бир кечалик зиёда ҳақ тулайман.

– Нима, ҳеч кимингиз йўқми?

Ичи туздай ачишиб кетди. Оғриниб жавоб берди:

– Бор, болаларим бор. Аммо негадир келишмади. Бугун чиқишимни билишмаган бўлса керак. Эртага келишар... Телефонларини берсам...

Бироқ кимнинг телефонини берсам экан, деб уйланиб қолди. Сўнг бирдан баланд овозда: «Йўк!» – деди.

– Улар менинг жон жойимга урдилар. Мен сизга Асиланинг телефонини бераман. Болалигидан мени яхши қўради. У келиб, мени олиб кетар... Эртагача рухсат ва муҳлат беринг. Эртага қурамир...

Қуллари титраб сумкасидан дафтарини олиб, Асиланинг телефон рақамини берди.

Шом намозидан сунг яна урнига ётди...

Қандай бешафқат дамлар унинг учун, утиши қийин ҳам эди.

Ҳамхонаси барибир сурамасдан туролмади:

– Сизни шифохонага болаларингиз олиб келибмиди?

Бу савол бошига гурзидай тегди.

– Йўқ. Мен болаларимни ун йилдан бери курганим йўқ. Мени тарк этишган. Айбим ислом даъвосини зим-мамда, деб билганим.

– Эрингиз йукми?

– Улганида мен қирқ беш ёшда эдим.

– Ҳуш, мол-мулкингиз, пулингиз борми?

– Бор эди, ҳаммаси бор эди. Талабаларга, эътиқодим йулида харжладим.

Ҳаста аёл уридан қузғалиброқ, Зайнабга ачиниш билан қараб қуйди.

– Эътиборлироқ булмадингизми? Кексайишингизни уйлаб, узингизга уй ва бироз пуlining тамини еб қуйганингизда гуноҳ булармиди?!

Зайнаб яна ҳорғин ва оғир нафас олди.

– Гуноҳ эмас, аксинча, Расулуллоҳнинг тавсиялари... Лекин ёшларнинг жойи йўқ эди. Уқийлмасди улар. Чидаёлмадим. Бор-йўғимни талабаларимга сарфладим. Бир уйим, бироз пулим булса эди. Майли, пушаймон эмасман. Юзлаб ёшларга уқиш имконини бердим.

Ҳаста хотин яна ачиниш билан сузида давом этди.

– Энди касалхонада гаровга қоласизми?

– Майли, эътиқод йулидаги машаққатларда ҳам лаззат бор. Сизнинг келиб-кетувчингиз куп, букурсин, айтганларингиздан англаганларимнинг ҳаммаси бу дунёлик. Нариги дунёда келиб-кетадиганларингиз бўлиши учун яшамабсиз. Олтимишга кириб қуйибсизу, ҳануз у дунёни уйламабсиз. Мен хайрли ишларда, сиз эса хайрсиз ишларда анча олдинга кетиб қолибмиз.

Хаста хотин бу гал асабийроқ мингирлади:

– Унда, шу куйи яшашда давом этаверинг. Сизнинг яхшилигингиз учун, сизни деб айтяпман.

– Айтманг. Айтганларингиз тасалли эмас, утмишдан пушаймонлик уйғотиш учун. Пушаймон эмасман... Зотан, дунёдан кетишимга қанчаям қолди...

Иккови ҳам бир-бирига терс утирилиб олишди. Зайнаб яширинча йиғларди... Хуфтонга азон айтилмасдан ухлаб қолди... Тушда болаларини, узини хафа қилган катор мусулмонларни кўрди... Маҳшар куни эмиш... Уларни қаршисига келтиришибди. Ғойибдан овоз эшитилибди:

– Буларни танийсанми?

У эса бақириб жавоб берармиш:

– Танийма-а-а-ан, танийман.

Ўз овозидан уйғониб кетди. Рухидаги дардлар ортгандай бўлиб, ўрнидан турди. Таҳорат олиб, намоз ўқиди. Дуо қилди.

Дуо қилаётганда эсига тушди... Бир куни шундай дуо қилиб турганида, кичик қизи келиб: «Она, шу дуоингиздан безор бўлдим», – деди. Шуларни, утган кунларини бир-бир кўз олдидан утказди. Узи билмаган ҳолда овоз чиқариб, дуо қиларди:

– Мени жон жойимга урдилар, ёлғизлатдилар, хаста қилдилар. Оллоҳим! Ўзинг уйғот бу мусулмонларни! Ёлғизлигимни ишқинг билан бир бутун айла! Менга қандай машаққат берсанг, бу дунёда бер? Охиратда азоб берма, ё Раббий! Шифохонада гаровга қолдирсанг ҳам, жаҳаннамда гаровга қолдирма!..

Яна ўрнига қайтди... «Фарзандларим унутди. Сен унутмассан. Сен менга кифоясан, Парвардигорим», – дея дуоларида давом этди.

Бомдодга азон айтилаётганда кузларини очди... Намозини ўқиб бўлиб, деразадан қарай бошлади. «Эй тонг! Мен учун неларга тулугсан. Бутун ҳам гаровга қолманми?» – дея ўз-ўзига сузланар экан, хаёлига Асила

келди. «Асилам! Асло мени унутмаган бул! Бу ерлардан мени олиб кет!»

Ҳаяжонда кутарди. Соат ҳам ун буляпти. Ҳамшира келиб: «Ҳалиям шу ердасиз?» – деб қоладигандек, эшикка тез-тез қараб қўярди. Бирдан эшикда ҳамшира пайдо бўлди. Ҳаяжондан қўраги хап-риқар ва тухтаб қоладигандек бўларди.

– Хушхабар, Зайнаб хоним! Хушхабар! Сизни олиб кетгани келишди.

Зайнабнинг севинчдан қўзлари шодлиққа тўлди.

– Ким келди, ким келди?!

– Иккита йигит... Қўзим билан Муҳаммад деган. Тай-ёрланинг, кетасиз!

Тезда ҳозирланди. Ёнидаги хаста деразадан қарарди... Бирдан ҳаяжонланиб, Зайнаб қолага утирилди:

– Қаранг, қаранг! Шифохона боғида қиёмат буляпти, қаранг, келинг!

Зайнаб қола қизиқиб, деразага яқинлашди.

Қўзойнагини тақиб, ҳалойиққа қаради:

– Булар... булар менинг фарзандларим, булар менинг болаларим, биродарларим... Мени олиб кетгани келдилар... Қаранг, қўринг, Ҳасан ал-Қааб, Исмоил, Али, Муҳаммад. Шу ердаги «Мумин» журнали соҳиби... Қаранг, қаранг, Қўҳира жомесининг имоми...

Қўз ёшлар ичра таниганларини санар, уларга қўл силкитарди...

Оломон аро юксалган тақбир овозлари руҳига кириб, қувват берар ва ҳаяжон ичра шодлантирарди...

Болаларини ҳам қўрди. Ҳаяжон билан эшикка югурди.

– Қўш келибсиз, биродарларим, фарзандларим! Мени мамнун этдингиз... Нима дейишни ҳам билмай қоляпман...

Бир гуруҳ йигит-қизлар жавоб беришди:

– Опажонимиз! Айбга буюрмайсиз! Қўлингиздан ҳабарсиз қолибмиз. Билмабмиз. Эшитишимиз биланок

бир-биримизга хабар бердик... Ахволингизни билганимизда, сизни шу ҳолда қолдирармидик...

– Соғ бўлинг, раҳмат, биродарларим! Соғ бўлинг, раҳмат, болаларим, фарзандларим! Нима дейишимни билмаяпман...

Болалари айбдорларча келиб қучишди.

– Бизни афв этинг, онажон! Кечиринг бизни, – дейишди. Аммо негадир тунгич угли қуринмасди...

– У қайда? Акангиз? Катта акаларинг!

Зурга жавоб бердилар:

– У энди мусулмон эмас, она! У насроний бўлди... Сиздан кетди. Лекин биз сизга қайтдик, она! Сизнинг ва бизнинг Парвардигоримизга қайтдик.

Бир муддат сукут сақлаб қолган она ислом тарихини уйлади... «Майли», – деди.

– Не қилай? На чораки, Нух алайҳиссалом ҳам болаларининг ҳаммасини қутқаролмадилар...

Қоринларини туйғизган, бир пайтлар уларга таом бергани – талабалари, шогирдлари, уқувчилари яна бирга, баробар такбир келтирдилар.

Зайнаб хоним севинч билан, ғурур билан оломон уртасидан юриб борарди. Бирдан кузи шифохонанинг ўзи ётган қаватига тушди, ўзини айблаган ҳамхонаси деразадан қараб турарди. Зайнаб хола «қўряписизми», дегандай хурсанд бўлиб, унга қўл силқитди. Муминлар такбирлар билан Зайнаб хонимни – оналарини олиб, касалхонадан узоқлашарди..

У хавотир ва жонсарак ҳолда маҳкамада жавоб бериш учун тайёрланарди. Маҳкамада бундай демоқчи эди: «Мен бир ишчиман... дил-хаста... Неча йилки, фил мимни сураатга олдиролмадим... Бола-чакам паришон. Хотиним бемор.. Бу айбни мен қилмадим. Мени қуйи юборинг, жаноб судья! Беш кунлик дунёда бемало нафас олиб ўлайин!»

Булмадош дусти Сомий мазахчи нусхалардан булгани учун тиргалмай утолмади:

– Қани курамиз, биродар... Бироздан сунг назоратчилар жандармалар билан бирга келиб, сени олиб кетадилар. Не ҳолинг бор, курамиз... Яхшиям юрагинг хаста.. Меники ҳам тешилса-ю, қутулсам бу жаҳаннамдан.

Оғир-оғир қузғалиб, тушаги остидан қуйлагини олди. У учун тушагининг таги дазмол вазифасини бажаради. Чунки у бой эмасди. Бой маҳкумлар пул бериб, ташқарида кийимларини дазмоллатардилар. У ғижимланган қуйлагини кийди. Гуё қуйлак унга гапиргандай буларди: «Менинг ҳеч қандай ҳурматим йўқми? Нега эътибор бермайсан?!»

– Эҳ, – деди Хорун, – маҳкамада кимга ҳурмат курсатардим. Ғижим қуйлагимдан мен эмас, улар уялсин.

Шимини дазмоллаш учун қуйди. Кутиш унга машаққат... Уфлай бошлади. Хона деразасидан ташқарига қаратилиб келди. Аммо қаршисида одатдагидек совуқ боқувчи девор турарди. Девор булмаса кучани куради. Балки бир оддий фуқаро, балки «нон келди!» деб бақирган нонфурушни курган буларди. Ва у билан бир дунёда яшаётганини ҳис этмоқчи эди, аммо булмади. Баланд девор бу орзуни тўсарди. Маҳкумларга шуни ҳам куп қуришарди... «Нега?!» – деди. Хорун уз-узига «Нега фақатгина биз бу ерда тутқунмиз, ҳолбуки куча

тула гунохкор... У ёки бу даражада айбдор... аммо нечун фақат бинзгина бу ердамиз?!»

Исёни борган сайин орғиб борарди.

Ногаҳонда эшик занжирларининг шақир-шуқури эшитилди... гуё маҳкумлигини эсига солиб туриши учун бундай ёқимсиз овоз чиқарувчи занжирларни тайёрлаб, урнатиб қуйишгандек эди. Бирдан эсига тушди... Қишлоғида занжир буларди. Занжир кишанлар, арқон занжирлар. Аммо мана бу занжирлардек асабни эговламасди. Булар махсус, асабни бузиш учун, азоб учун тайёрланган эди. Хорун нафратланар, ҳа-ҳа шу занжирларни ёмон курарди у... Бирдан назоратчи Халилнинг овози эшитилди:

– Хорун Қандиллиуғли эшикка... Махқамага борасан.

Совуқ қарашлар билан эшикка яқинлашди. Ёқимсиз, совуқ занжирларга тикилди... Гуё илондай совуқ булган қулф-калит занжири бу! «Сенга азоб бўлсин!» – деётгандек... Гуё унга узи тамсил этган ерни ҳимоя қилаётгандек боқарди. Хорун уттиз бешга кирганига қарамасдан, жанжалкаш боладай занжирларни ургиси, парчалагиси келарди. Ўз-узига гапирмасдан утолмади: «Оллоҳнинг балоси, кеча-кундуз сенинг дастингдан уйқум учади. Тонгларда қиёмат тургандай овоз берасан!»

Жандарма овозидан хушёр тортди.

– Қани, ота, қулинини чуз...

– «Олинг, қулларимни кузингизга сукинг», – дегандай узатди жандармага, жандарма қулларига кишан тақаётиб ашула айтарди... Ватан бурчи битар-битмас у ерда эдим».

Хорун аскарнинг юзига боқди... Мингирлагандай сузлади... Сен Ватан қарзи битар-битмас у ердасан... Ва мен.. ва мен қачон у ерда эдим... Қандай қарзни утайман? Нега бу ердман? Мен қай қушиқни айтаман, аскар... Менинг қушиғим ёзилгани йуқ-ку, ёзилмади-ку!

Маҳкумлар дунёсидан болиқа дунёда яшаган аскар: «Бу одам савдойими, нима?» – деб қуйди.

Адлия йулагиди эдилар... Кичик хужрали машинада соатлаб юрдилар... Бирдан «ота!» деган овоз эшитди Хорун ва кизи билан хотинини курди.

Хотини Бушранинг ранги синикқан, юзидан қони қочганди... Хоруннинг ёнига яқинлашди: «Сизга жун пайпоқ туқидим, агар бу муҳокамада рухсат бермаса, кейингисигача киясиз. Кейингиси сунгиси булар».

Хорун хафа ва хорғин ҳолда базур сузлашарди:

– Хафа бўлма, шуниси охирги маҳкама, битади, уйга бирга қайтамиз, кўрак хасталигим туғрисида маълумот олдим... Судьяга бермоқчиман. Сен пайпоқларни сумканга солиб қуй. Мени уйлаганинг учун раҳмат, соғ бул, Бушрам. Оллоҳ сендан рози булсин... Нақадар нозик кўнгилсан... Мен эса қўполман. Афв эт. Не қилай... Тарбия... Кел, қизим, Фотимам, болам, кел сени упай...

Чуккалаган Хорун қизига қучоқ очган ҳам эдики, аскар овози эшитилди:

– Хўп, тўхтанг, етар шўнчаси. Капитан кирса, менинг онамни ҳақорат қилиб, сукади. Бизнинг сузимиз шу ергача ўтади...

Фотима ёшли кузлари билан отасига қаради, кейин аскарга йиғламсираган товушда:

– Аскар ака, бу менинг отам, болалар оталарини қучмайдиларми? Мен отамни жуда-жуда соғиндим. Мен доим уни эслаб йиғлайман... Сиз нега хафа бўласиз, сизнинг отангиз йўқми?

Аскарлар бу сўз қаршисида қотиб қолдилар.

Иккинчи аскар кириб:

– Қуй болани, отасига борсин. Бу масъулиятни ўз зиммамга оламан. Агар хизмат баҳосига тенг бўлсаям. Қуй болани, отасига борсин, – деди.

Фотима ўқдай бориб отасини қучоқлади. Хорун барча кийноқларига шифо бўладигандай кизини бағрига босди. Лекин бир қўл Хоруннинг елкасидан тутди ва силқитди. Бу кичик зобитнинг қўли эди.

– Қани бўлди, бугунга етади... Бу кунларни жиноят қилмасдан аввал уйлашингиз керак эди...

У зурға турди.

– Узингизни тутинг. Оёқда туринг. Мусулмонга бунчалик бушашмоқ ярашмайди, Хорун, – деди Бушра.

Бушра жандармаларга аҳамият бермасди. Хорун бироз хавотирланиб жавоб берди:

– Бу ахволим юрагимдан, Бушра. Бунинг устига арзимаган нарсадан айбдор бўлиб туришим менга азоб беради...

Демак, мен заифман. Ёки жуда тез заифлашдим... Бушра, юрагим соғ бўлса эди. Эшик занжиридан тортиб, шу аскар либосигача гуё ҳаммаси менга «азоб бўлсин» демоқ учун тайёрлангандай... Ҳаммаси тугамокда. Шу сунгги судим... Иншооллоҳ... бирга кетамиз.

Маҳкама ҳузурига чиқдилар. Хорун титрар, судья оғзидан чиқадиған сузни кутарди. Судья олдидаги маълумотномаларни титкилар, маҳкумнинг юзига бокмасди... Прокурор бир нималар билан машғул. Маҳкама булмасида уч-тўрт киши... Хоруннинг ичи ачишиб, эзилади: «Демак, севганларим шўтина, мени уйлайдиганлар ҳам», – дея кунглидан утказди.

Судья ҳужжатларни очиб, суд қила бошлади. Прокурор даъвономани укиди... прокурорнинг ҳар сузи Хорунга бомбадай улдирувчи бўлиб туйилди. Ҳатто у номини эшитмаган жиноятлар унинг буйнига қуйиларди...

Судья ковоғини уйиб бақирарди: «Қани, қани, биз уша маълумотлардан туйганмиз». Ёлгон гапирмокда, деб уйлаб Хорунни тингламасди ҳам.

Хорун уйлай бошлади... Судья адолат билан ҳукм этувчи дегани-ку?! Аммо бу қандай адолат! Қўлимдаги ҳужжатга ҳам қарамайди!

Бирдан юраги сиқиб, ушлаб қолди, Хоруннинг қоз томирлари бўртиб қурина бошлади. Судья эса «Турланма!» дерди. Хорун бирдан ерга қулади. Бушра жон-дили

билан ачиниб, унга тикиларди. Судья хануз бакирарди: «Тур, бу ерда узидан кетиб қолганларни куп курганмиз!» Жандарма Хоруннинг юрак уришини текширди: «Хорунбей, кузингизни очинг... очинг!» Жандарма бир неча дақиқадан сўнг судьяга упирилди, жаҳл билан: «Судья жаноблари! Хорун узини ўлганга солиб ўлди... Ҳа, ўлди!»

Ҳақиқатан Хорун судья ҳузурида ўлганди.

Бир неча соатдан сўнг жаноза машинаси билан бирга Бушра уйга кетарди.

Тинимсиз йиғлаётган Бушра эрининг жасадига қараб сузларди:

– Бу маҳкамам сўнггиси, уйга бирга кетамиз, деган эдингиз, Хоруним!.. Ҳақиқатда айтганингиз бўлди.

ҲАЁТИМНИ БАРБОД ҚИЛГАН ХАТО

Узинг асра, Оллоҳим! Ҳаяжондан юрагим тухтаб қолгудек... Шу уртада нафас ростлаб, кейин борагин, бу ҳолда уни курсам буларим булади, деб уйладим.

Шундай ҳаяжонда эдим. Уша кунлар қандай эди! Қишлоғимизнинг феъл-атвори энг гузал қизига ошиқ бўлгандим. «Оллоҳнинг амри билан», дея уни отасидан суратдим... Отаси: «У эси йук Оллоҳни билармидики, Оллоҳ амри билан унга қиз сўраяпсиз. Ичкиликни нима қилди?» – дебди. Биринчи боришимиздаёқ бермаслигини айтибди. Мен Алифни ололмаслигимга ичкилик сабаб эканини билганим кечасиёқ ичкиликни ташладим.

Иккинчи, учинчи, бешинчи марта сурашимизга қарамасдан, Алифнинг имом отаси: «Оллоҳга хиёнат қилган қизимга ҳам хиёнат қилади, бундай ароқхурга қизимни беролмайман», – дебди. Чидолмасдан Алифга яна мактуб ёздим. «Сен Оллоҳдан қурқмайсанми, Алиф? Мен сен учун улиб тамом бўляпман, ҳануз ишонмайсанми?» – дедим. У эса мактубни уқиб ортга қайтарибди, хат олиб борган «элчи»га «Ҳафа бўлмасин, қанча-қанча телбаларча севицганлар бир-бирларига етишмаса-да, яшаб кетганлар, у ҳам яшайди, турмуш қуришимиз мумкин эмас, энди бу ишдан умидини ўзин!» – дебди. Бу хабар мени тоқатимдан айирди. Ҳаёлимга илк келган нарсаси – ўзимни улдириш бўлди. Аммо дарров хушимни йиғдим. Мен Алифимга етишишим керак эди. Режа туздим, Алифни олиб қочмоқчи эдим, дарҳол хабар бердим. «Аслида уша телбани мен ҳам севаман, аммо турмуш қуролмаймиз, отам хоҳламайди. Қочиш тақлифини эса ўлсам ҳам қабул қилмайман», – дебди.

У ҳам мени севарди, бунга яхши билардим. Қочиш фикрини тутиб олдим. Билардимки, имомнинг қизи ҳам севади, унда ҳам қунгил бор.

Мен учун ер юзида факат Алиф бор эди. Кеча-кундузим у эди.

Бир куни режамни амалга оширдим, Алифни дустимнинг машинасида уч киши билан олиб кочдик. Отаси даъвочи булмаса эди, деб хавотирландим. Тушунган одам экан: «Шикоят этишнинг бирор маъноси йук, кизим хоҳласа, берганим булсин», – дебди. Хурсандчилигим чексиз эди. Дархол исломий ҳамда қонуний никоҳдан утдик. Ҳожауғли кишлоғига тезда қайтдик. Энди Алифимга етдим. Оч ва сувсиз қолишга ҳам рози эдим. У ҳам шод, масъуд эди. У ҳам мени севганини, лекин сездирмаганини эътироф этди. «Сизга ишпономасдим, сизда таклид кўрардим», – деди.

Жуда бахтиёр эдик... Аммо фақирлик белимизни бухарди, уч фарзандлик булдик. Мактабга борадиган булсалар пул топилмас, тийин ҳам йук эди... Алиф жуда фидойи аёл эди...

Жоним эди менинг...У оч қолардию, бироқ гуруримга тегиб кетмаслик учун индамасди... Жуда гузал хулқли эди... Фарингтадай эди Алиф... Баъзан бир кунлик ишга борар, мен эса жуда уялардим. Унга ачинардим. Бироз хасталансам, Алиф не қиларини билмай бошимда куйманарди, «Сенга берадиган дардни Оллоҳ менга берсин!» – дерди. Намоз ўқиёлмаганим учун жуда хафа буларди. Ҳар нарсадан мени куриқлар эди. Қайғуришимни ҳеч истамасди. Аммо мен... барча масала шунда эдики, мен қанчалик фидойи ва қанақа инсон эдим?!

Бир куни радиони қўйдим. Қўймасам буларди, нега ҳам қўйдим экан. Радио: «Олмонияга ишчилар жунатилмоқда. Боришни истовчилар «Иш ва ишчи» ташкилоти бўлимига учрашсинлар!» – деган эълонни ўқирди.

Фақирлик жонимга текканди. Севинганимдан бир жойда туролмасдим. Тезда кийиндим, шаҳарга бориш учун тайёрландим. Эпикда Алифга дуч келдим. «Йўл булсин!» – деди. «Олмонияга, Алифим, Олмонияга. Сени эл эшигидан қутқармоқчиман. Уйимнинг малика-

си буласан!» – дедим. Юзига карадим, узгарди. «Бу иш ёкмайди», – деди. «Нега ёқтирмайсан? Келган имкониятдан юз угирамизми? Жиннимисан?!» – деб бақирдим унга. Кузлари ёшланди.

– Отам исломда эр-хотин хижрони энг куп – турт ой деди. Шунинг учун Расулulloх аскарларга турт ойда бир марта уйига рухсат берганлар. Сиз билан ажралишимиз яхши бўлмайди... Мен хохламайман, – деди.

Бошимга гурзи билан ургандай бўлди. Қотиб қолдим.

– Сен кимсан-а, кимсан сен. Мен кетаман. Ишимга аралашолмайсан, – дедим. Чикиб кетдим. Олмонияга ишга ёзилдим. Уч ойдан сунг таклиф қоғози келди. Мен севинчимдан, хотиним хафалигидан тушмасдик. Бир дустимдан қарз олиб, Олмония тайёргарлигини кура бошладим.

Катта йул сумкамга нарсаларимни жойлаётганимда, Алифнинг йиглаётганини кўрдим. Ҳам йиғлар, ҳам сузларди:

– Олмонияга бориб, мени унутасиз, деб жуда қўрқаяпман.

Учиб ёнига бордим:

– Алифим! Телба булдингми? Бу гапни менга қандай айтаяпсан, мен сени унутиб, олмон таннозларига алма-паманми, шунчалик пасткаш булдимми? Шундай зolimликда айбласанг, сени кечирмайман. Мени билмайсанми? Сен учун, сенга уйланиш учун улимимга рози булмадимми? Мендан қандай шубҳаланасан? – дедим.

– Аёл эркакни, эркак аёлни тортармиш. Олмон гузалари икки карра жало этармиш. «Жуфти ёнида бўлмаган аёл ҳам, эркак ҳам зинога яқин туради», дердилар отам. Жуда хавотирланыпман. Қўрқаяпман, – деди.

Автобустга минганимда ҳам ёшимдан ажрамади.

– Олти ой кут, жоним, олти ой. Ундан кейин сени тезда Олмонияга олиб кетаман. Сенсиз Олмонияни не қилардим, – дедим. Сунгги сўзимиз шу бўлди. Хайрлашдик. Олмонияга келган илк кунлар Алифимнинг

кадри утди. «Нимагаям келдим?!» – деб куп пушаймон булдим. Дастлабки пайтлар хар куни мактуб битдим. «Алифим! Оз қолди, сени олиб келаман!» дедим. Кейинроқ хар куни ёзолмадим. Уч ой угтач... Олмон киз Вера менга йулиқди... Руйхушлик бермадим... «Менинг севимли хотиним бор, даф бул!» – дедим. Аммо у қулоқ солмасдан, чала-чулпа туркчалаб: «Сени жуда-жуда севаман!» – дерди. Асло, дедим, асло! Алифимга хиёнат қилолмайман. Аммо настроний киз жозибадор ва матсум чехрали эди. Майл эта бошладим... Ва Верага ошлик булиб қолдим. Алифимни унутдим.

Энди бор-йугим Вера эди. У билан яшай бошладик. Энди ойлар утар, Алифга мактуб йулламай қуйтандим. Бир кун хат келди, очиб уқидим, Алифдан эди.

«Жоним, борлигим! Қайларда қолдингиз? Олмонияни ватан этдингизми? Маскан тўтдингизми? Қайдасиз? Хастамисиз, хабарингиз йуқлигидан қангудаман, уйқум келмайди, оқибатда зотилжамга цулиқдим. Болалар: «Отамиз бизни унутди», – дейишмоқда. Фотима: «Отамнинг юзи қандай эди, хотирлаёлмаяпман», – деди. Хаётингизни билайлик, икки қаторгина ёзиб юборинг! Дустингиз ҳам: «Хато қилмасин, куп гапирмасин, қарзини туласин!» – деб келиб-кетиб турибди. Не булди сизга, хотинингизни гап эшиттирадиган, сузига эғалик қилолмайдиган булиб қолдингизми?! Сиз шараф соҳиби, ор-номусли инсон эдингиз, жоним, жаҳоним, борлигим, икки энлик мактуб йулланг, ҳалингизни билан, телба қилманг, зиёда кўтдириб, илҳақ этманг!»

Мактубни уқиётганимда Вера келиб қолди. «Нима булди, севгилим!» – деди. Юзига қараб: «Ҳеч гап йуқ, бир аҳмоқ дустимдан хат келибди», – деб қўя қолдим. У ҳам бемалол: «Мен аҳмоқ хотинингдан келганмикин, дея уйлаб, беҳуда рашк қилдим», – деди.

Оҳ! Алифимни бошқаси «аҳмоқ» деса-ю, мен унинг жағини ушатмасам... унга: «Сен қандай қилиб менинг

хотинимни аҳмоқ деяпсан?» – деёлмасам... Вера мени хурмат қиларди, улуғларди. Уни хафа қилолмасдим.

Ойлар, йиллар шундай ўтди. Верадан бир бола кўрдим. Алиф нима қияпти? Сўрамасдим.

Бир куни Вера билан қўлтиқлашиб кетарканмиз, шундай уйимизнинг олдида хотиним Алиф билан юзма-юз келсак буладими?! Ё Раббий!

Қотиб қолдим. Ҳа, бу Алиф эди! У ҳам музлаб қотиб қолганди. Иккимизнинг ҳам тилимиз сузга айланмасди. Уятдан ер ёрилса-ю, унинг қаърига кириб кетсам, дердим. У қанчалар кийналгандир... Алифнинг азоби-ни ҳис этмоқ учун уни ҳам бир эркак билан кўришим керакдай эди...

Бир-биримизга хаяжонланиб қарар эканмиз, биринчи суз бошлаган Алиф бўлди:

– Вой, эвоҳ, менинг жоним-жаҳоним, борлигим ҳақиқатдан сизмисиз?! Жонимни берган одамим шу сизмисиз? Уша дунёга алмашмаганим сизмисиз?!

Силкиниб-силкиниб йиғларди... Деворга суяниб қолди:

– Қарзини туламаган дўстингиз: «Бир кеча кел, эрингдаги қарзимни кечиб юборай», – деди... Ор-номусингиз қолганми?!

Жавоб бермоққа имконим йўқ эди... Вера суҳбатлашмоқчи бўлди. Биринчи бор Верага «жим!» дедим. «Бу менинг хотиним, унга ҳақоратни раво қўрмайман».

– Кел, уйимизга кирайлик, дедим.

Ёшли кузлари билан қаради:

– Уйимиз эмас, уйингиз бор сизнинг... Бизнинг уйимиз барбод бўлди энди, – деди. Орқага қайтди...

Етиб олдим:

– Қайга кетяпсан, чинтангани олай, – дедим.

Гўё лутф этардим. Қол ёнимда, демасдим. Сенга чипта олайин, дердим. Уяти йўқ одамман.

– Мен кетаман. Қарзни келтиринг, йўкса полисга арз қиламан... Менинг ор-номусимни уйламаганини уйлага-

нимдан не чиқди, қийналганим не бўлди, ачинганимдан не фойда...

Дустим Али Дурукникида уни меҳмон қилдик, икки кунда қулига ун минг марка бердим. Чиптасини олдим. Уни аэропоргдан кузатдим.

– Энди сиз мен учун йуқсиз, улдингиз... Ҳеч ерда, ҳатто жаннатда ҳам сизни қуришни истамайман. Оллоҳ изн берса... – деди йиғлаб. – Менга бўни қандай раво курдингиз, ишонгим келмайди, аммо на чораки, ишонишга мажбурман, чунки курдим...

Ва кетди. Орқасидан бир муддат йиғладим.

Аммо унга шу ерда қол, деёлмадим. Неча кунлар эзилдим. Аммо Верадан ажролмаганим учун баъзан унутардим. Ер ютсин мени! Куйдирдим Алифни! Баъзан бўнга сабабчи бўлган Верани ёмон қуриб кетар ва нафратланар эдим, аммо эҳтирос мени яна узига тортарди.

Ун йилдан сунг

Энди ёшим анча жойга бориб қолди... Верадан бўлган уғлим 12 ёшга кирди.

Бир куни олмон Хелмут уста ёнимга келди:

– Ҳей дустим, сени олмонлардан фарқ қилиш мушкул, сени жуда ёқтираман, офарин, – деди.

– Мен олмон эмасман, мусулмонман.

– Мусулмонлигингга далилинг борми? Агар бу тунгиз этини емаслик бўлса, мен ҳам емайман, мусулмон бўлмоғимга шу етарлими?

– Мен қалимаи шаҳодат келтираман, – дедим.

– Келтир, эшитайлик, – деди у.

Келтирдим.

– Шу қадарликми сенинг мусулмонлигинг? Лабларингни қимирлатдинг. Қугулдинг. Шуми? – деди.

– Мен қалбан тасдиқлайман.

– Нимани? – деди.

– Оллоҳдан бошқа илоҳ йуқлигини, – дедим мен.

– Аммо ишонмайсан. Сенинг қалбинг Илохдан қура, шахватга яқин, меҳимча. Чунки сен оврупалик каби яшайсан... Сенинг дининг шундай қадрсиз, қимматсизми? Узига хос ақоидлари йуқми?

– Бор, – дедим.

– Қани, қайда? – деди.

– Менда йуқ, аммо динда бор, яъни диннинг ақоидлари бор, – дедим.

– У ҳолда, сенда дин йуқ, шундайми? – деди ва ёнимдан узоқлашди.

Ё Раббий, Узинг қулла! Бу шапалоқ эди менга!...

Оқшом шу саволлар қийноғида уйга бордим.

Овқатланаётганда тусатдан Вера:

– Яхшиям, сен мусулмон эмас, гарбликсан, йуқса сен билан бахтли бўлмасдик, – деб қолди.

Демак, Вера билан бахтли бўлишим динимни қурбон қилишим экан-да!

Шунинг эвазими бу, бадалими бу?! Воҳ!

Бу икки воқеадан сунг Исломни билишга киришдим. Мен нечун чала мусулмонман? Нега тула, комил мусулмон эмасман, деб уйладим. Узимдан сўрадим. Ва бутунлай Оллоҳимга қайтдим. Қайтишимга «Сур», «Мактуб» ва «Рибот» журналлари катта ёрдам курсатди.

Тула мусулмон бўлганимдан сунг аҳвол узгарди. Вера мени тарк этди. Ёлғиз қолдим. Алифим эса кетган. Энди унга етишим мумкин эмас. Вера ҳам келмайди. Кетди. Бу жазолар менга ҳақ эди, уринли эди. Бу жазони тортмоқдан чекинмадим. Лекин ёлғиз қолишим билан Алифнинг оташи мени ёндирадди. Ёқиб кул қиларди. Ва болаларим... Қиёфамни унутган қизим! Ва яна Алифим!..

Мен нима қилиб қуйдим? Қандай қилиб бу хатога йулиқдим?!

Йиғлаб-йиғлаб жавонларни титиб-титкиладим, Алифнинг эски мактуби қулимга тушди, ҳар сатрини куз ёшларим билан ўқидим.

«Олмонияни маскан тутдингизми, жоним! Гузалларни куриб, мени унутдингиз... Тугримми? Унутдингизми? Қани олти ойда олиб кетаман, деганингиз?! Қани унутмайман деганингиз?! Не булди сизга?! Олмония ютиб кўбордимми? Нега жимсиз? Икки калима, икки энликки-на ёзиб кўборинг, ахир!!

Юзимни мактубга босиб йиғладим. Алифим!.. Худо ҳаққи, не булганини билмай қолдим. Шайгон йулдан урди. Йуқ, балки унга узим эргашдим... Ногоҳ нималар қилиб қўйдим!

Пушаймонликни ифодалаб буларми?! Мумкинмикин бу гуйғуларни англашмоқ?!

Ойлар утди. Мен ҳам энди тулиқ мусулмон эдим.

Ҳеч қутилмаганда тунгич уғлимдан хат олдим. Болам мени хануз «ота» дерди... У мендан афзалроқ экан. Бу болани ким тарбиялади? Алиф эмасми?! Унга қилган ёмонликларимга қарамасдан, болаларимни осий қилиб етиштирмади. Ҳалоли булсин! Мактубнинг охирларига келганда, чидаб булмайди! Узинг мадад бер, Оллоҳим! Уғлим: «Ота, балки хафа буларсиз, аммо онам турмушга чиқди!» – деб ёзибди.

Оҳ! Демак, менинг ҳозирги азобларим, изтиробимни Алиф уша кун тортган экан-да!

Болаларимнинг олдига бораёй, деб ҳозирландим... Болаларим эмиш... Қандай уятсиз оламман! Қай кў билан қарайман уларга?!

Майли, барибир бораман болаларим олдига! Майли! Ҳечдан кура кеч булса ҳам!

Йулга тушдим. Ўн уч йил аввал айрилган уйимга келдим... Ярим тун... Ичкаридан бир одам:

– Ким у? – деди.

– Менман, бей! Шу болаларнинг отаси...

У эшикни очди. Келишган йигит экан...

– Ҳуш келибсиз, ота! – деб буйнимга осилиб, кучоқлади. Уят устига уят бўлиб, уғлимни танимадим. Ичкари кирдим.

Юрагим каттиқ урар, бир кинидан чиқиб кетгудай булар, яна бир тухтаб қолгандай...

– Қизим қани? – дедим.

– Онам билан кетди, – жавоб берди уғлим.

Мен унинг, у менинг – бир-биримизнинг юзимизга қарай олмасдик. Демак, онасининг ёнида экан... Азоб ҳам бу қадар аччиқ булурми? Ё Раб!

– Яхшимисиз, қандайсиз, ота! Ахволингиз қалай? – деди уғлим. Қандай юз билан бу уйга келдинг, демади. «Ахволингиз қандай?» деди. Уялиброқ:

– Яхшиман, – дедим.

– Оллоҳ яхшилик берсин, ота, Оллоҳ абадиятгача яхшилик берсин. Бу дунё яхшиликлари аҳамиятлидир, аммо охират яхшилиги баридан муҳим...

Шу сузларни менинг уғлим айтдими?!

Ҳайратландим ... Лоқ қолдим.

Хаёлим Алифда эди. Аммо уни суриштирмасдим. Бир пайт: «Қандай яшадингиз?» – деб сурадим.

– Онам кунлик ишларга кетардилар, биз ҳам улғайиб, турт-беш қуруш топдик, кейинги пайтларда сиз ҳам юбориб турдингиз... Оллоҳ рози бўлсин!.. Онамиз бизни бировнинг қулига қаратмай, муҳтож қилмасдан улғайтирдилар.

– Аммо, охир-оқибат турмушга чиқди. Шундайми? Уғлим юзимга қаради.

– Онам турмушга чиқмадилар, мактубга шундай ёзишимни сурадилар, мен эса ёздим, – деди.

Ё Оллоҳим! Севинчми бу? Жинги булмоқми? Дарҳол уғлимнинг қулидан тутдим:

– Тезда онангнинг ёнига борайлик, – дедим. Уғлим гоят олижаноблик билан:

– Борсак ҳам онам сизга қайтмадилар, ота... йиллаб йиғладилар, чунки эзилдилар, қийналдилар. Қачон сиз ҳақингизда гапирмоқчи бўлсак: «Шундай бир инсон буларди, яшарди, энди йуқ, улди-кетди, у ҳақда менга суз очманглар», – дейдилар.

Журъат етишмади. Эртаси кун кишлоқда не қилишимни билмай, чорасиз ҳолда кездим ва кексарок воситачилардан топиб, Алифга жунатдим. Ҳаммасига:

– У мени тириклай ёкди, уни хоҳламайман, – дея фарёд қилибди.

Чорасиз эдим... Бормоқчи булдим. Бор журъату жасоратимни туплаб, уйининг бусағасигача келдим.

Уйда эди, биламан. Юрагим тухтаб қоладигандек... Ё Раббий! Бироз тин олиб, сунг бораёй... Утириб, нафасимни ростладим. Нимадан гап бошласам, дея режа туздим. Уйладим. Жоним, Алифим десамми? Йу-у-у-қ унда: «Жонингни бир таннозга нега алмашдинг?» – дер... «Сени жуда соғиндим» десам, йу-у-у-қ ишонмайди. Ишонмас...

Худди шу аснода қаршимда тикилиб турарди... Алиф! Жуда жиддий ва виқорли!

– Сиздан илтимос, узимга жой топгунимча бу ерлардан узоқлашинг, элчи ҳам юборманг менга... Сиз билан ҳеч қандай боғланишимиз қолмаган...

Жуда кескин ва қатъий гапирарди у... Йиғладим.

– Не десанг, ҳақинг бор, – дедим. Бу орада қизим келиб қолди. Онасига йиғлаб ёлворди.

– Онажон, отам билан ярашинг, бизлар ҳам шод бўлиб яшайлик.

– Ун уч йилки, йиғлаган менман...

– Аммо ҳозир отам ҳам йиғлаяптилар, шайтон йулдан бир урибди, аммо қаранг, узр сураяптилар, ахир, жоҳил эркақларгина ҳам айб қиладилар, ҳам узр сурамайдилар. Отам узр сураяптилар. Онажоним, буйим усди, улғайдим, лекин ҳеч шод-хуррам угган кунларим булмади... Хуп денг, онажон!

Қизим ёлвораётганда, мен боғ эшиги томон юрдим. Бирдан Алифнинг овозини эшитиб, севинч ва ҳаяжондан қотиб қолдим:

– Қизим, чақир отангни, оч қолгандирлар, отангга дастурхон ҳозирлайлик!

МУНДАРИЖА

ВИЖДОН АЗОБИ

Хато.....	4
Биз ҳам мусулмонмиз.....	7
Виждоннинг шафқатсиз зарбалари.....	11
Болам пора-пора булди.....	13
Бир оилани буздик.....	16
«Мени кечир, жигарим».....	18
Отам улимидан кейин.....	21
Виждон азоби тинурми?.....	26
Оҳ Олмония! Сен мени куйдирдинг.....	30
Такдир.....	33
Отамни йиглатдим.....	36
Онам ва оилам мени ҳақди тарк этди.....	41
Отамга қилганларимни унутолмаяпман.....	44
Олмоҳдан топарсан, Нилой.....	50
Чала утган туй.....	53
Отасидан тонган қиз.....	56
Повилинунга қандай тушиб қолдим.....	59
Ибрат.....	78
Тоғора.....	83
Мени мендан қутқаринг.....	86
Ҳайвон ҳақи.....	95
Жойнамозда йиглаган қиз.....	97
Аввал яшамаган эканман.....	99
Олмоқияга қайтиш.....	103
Заиф ўтиқод.....	109
Жазо.....	112
Онамнинг чинқириғини унутолмайман.....	117
Учта усмирга раво қурдим.....	123
Бахтли оилани қуролмайман.....	125
Турт новдамни синдирдилар.....	128
Тавба қўз ёшлари.....	133
Қимор.....	136
Биргина «йўқ»нинг оқибати.....	137
Ёш эдим, тез алдандим.....	140
Мени кечир, Али.....	144
Такдир гуноҳга етакламайди.....	147

ВИЖДОН ҚОРАЙМАСИН

Бир пиёла чойга интиқлих.....	152
Бир қизнинг аччиқ қисмати.....	159

Кунгил кузи кур булмасин
Мени боскичдан айирманг
Эътиқод
Айбдор
Ҳаётимни барбод қилган хато

Адабий-бадний нашр

АМИНА ШЕНЛИҚҶҒЛИ

ВИЖДОН АЗОБИ

Мактуб-роман ва ҳикоялар

Мухаррир

Феруза ҚУВОНОВА

Бадний муҳаррир

Зилола ТҶЛАГАНОВА

Компьютерда саҳифаловчи

Дилдора ЖҶРАБЕКОВА

Техник муҳаррир

Умидбек ЯХШИМОВ

Лицензия раҳами: АИ № 252. 02.10.2014 да берилган.

Босишга 28.10.2020 йилда рухсат этилди.

Бичими 84x108 1/32.

Гарнитура «Bookman Old Style». Офсет қоғози.

Босма табағи 5,75. Шартли босма табағи 9,66.

Адади нусха 2000. Буюртма № 149.

Баҳоси келишилган нархда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.

«Ёшлар матбуоти» МЧЖда чоп этилди.

100113, Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – (78) 147-00-14; (78) 129-09-72.

Маркетинг бўлими – (98) 128-78-43.

Факс – (71) 273-00-14;

email: yangiasravlodi@mail.ru

ВИЖДОН АЗОБИ

АМИНА ШЕНЛИКЎҒЛИ

ISBN 978-9943-27-851

9 789943 27853

821